

lucian blaga

1283

lucian blaga
teatru

lucian blaga

«Ca și în poezie, în eseu și studiu filozofic, d. Lucian Blaga este și în teatru un neobișnuit inițiator de forme noi. Opera sa dramatică a rupt, de la început, cu tradiția învechită a piesii populare, care utilizează o tehnică seculară, într-un decor cromolitografic, și schema unor psihologii invariabile. Inovator, d. Blaga n-a pătruns în gustul mediocru al publicului, desfătat de vodevilul industrial, de emoția senzațională a lui Bataille și de dulgăria sentimentală a dramolețelor moderne. Teatrul d-lui Blaga este o esențială creație literară; poezia, simbolul, emoția sublimată pînă la mit sunt mijloacele lui de expresie.»

POMPILIU CONSTANTINESCU

Vol. I—II, Lei 16

editura minerva

•
Ilustrația copertei: *D. Verdeș*

lucian blaga

teatru

meșterul manole

PREFĂȚĂ DE GEORGE GANĂ
TABEL CRONOLOGIC DE
MARIA SITTNER-PRICA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI. ● 1987

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

•

Ediția de față reproduce textele după:
Opere 4, 5, București, Editura Minerva, 1977

PREFAȚĂ

În punctul de plecare, teatrul lui Lucian Blaga este consubstanțial cu poezia sa, este chiar o formă a acesteia. Curînd după publicarea *Poemelor luminii*, își va aminti scriitorul (în *Hronicul și cîntecul vîrsteilor*), „autocritica [...] îmi spunea că va trebui să mă despart [...] de poezia mea de pînă atunci. Aspiram parcă la alte moduri, vag întrezărite, ale expresiei și spre o adîncire a albiei poetice. Evitam prin urmare să dau grai stărilor nude de cari eram invadat și pe cari nu mă simțeam capabil să le ridic pînă la sublima lor lamură. În fața freneziilor de-o clipă gata să mă consume sau a violentelor sfișieri lăuntrice lirismul direct putea să ducă la un exhibiționism ce mi-ar fi inspirat oroare a doua zi. Să evadez într-un gen mai obiectiv? Într-o zi am închipuit mitul lui Zamolxe. Subiectul era susceptibil de-o realizare în forma unui poem dramatic“. Teatrul i-a apărut așadar lui Blaga ca un alt mod de exprimare și de „adîncire a albiei poetice“, de obiectivare și aprofundare a lirismului. Procesul s-a petrecut și în poezia autorului. Nu putem cerceta aici cum s-a făcut „despărțirea“ — relativă — de poemele debutului, în sensul indicat în confesiunea citată, și ce traiectorie a urmat creația lirică a lui Blaga. Să observăm totuși că există un punct — tocmai cel de început — în care aceste „alte moduri“ decît cel reprezentat de *Poemele luminii* sînt foarte apropiate între ele: este punctul în care se situează piesa de teatru *Zamolxe* și

culegerea de versuri *Pașii profetului*. Volumul, în care figurează un poem dramatic (*Pustnicul*) și în care poetul recurge, pentru a se exprima, la măști culturale (Pan, Hafis, Psalmistul, Anacreon, Misticul) și la alte mijloace (stilistice) de obiectivare, comunică intim cu „misterul păgîn” *Zamolxe*, scris tot atunci. După acest punct, drumurile liricii și ale teatrului lui Blaga se distanțează, cele două sfere ale creației scriitorului își precizează identitatea și se autonomizează una în raport cu cealaltă. Comunicarea va continua însă, mai ales dinspre lirică spre dramă, ceea ce confirmă originea poetică a acestui teatru și, totodată, structura fundamental lirică a personalității lui Blaga.

Zamolxe (1921) poate fi definit ca un „poem dramatic” cu condiția să accentuăm deopotrivă ambii termeni ai formulei. Marcele monolog al lui Zamolxe de la începutul piesei, imprecizia Ostașului de strajă la adresa zeilor „mușegăiți de veșnicie”, confesiunea Ciobanului lunatic și replicile Magului și ale Vrajitorului (în actul I), monologul aceluiași Cioban, cîntecele dionisiace, lamentația bacantei, întregul tablou al doilea (*Zamolxe în peșteră*) și aproape întregul dialog dintre Mag și Cioplitor (în actul al doilea), replicile mai întinse ale Zemorei, monologul lui Zamolxe din livada de la marginea cetății și cel murmurat pe o uliță a cetății, corul copiilor și închinarea fecioarelor în fața statuiilor din templu, în fine, izbucnirea lui Zamolxe împotriva zeificării lui însuși (în actul al treilea) sînt poeme propriu-zise. Sînt, de fapt, formele în care cristalizează mai dens și cu mai multă strălucire un lirism ce scaldă întregul text și ale cărui motive fundamentale sînt participarea la cosmic și marca trecere. Aceste fragmente poetice sînt superioare multora dintre „poemele luminii” și compun un registru liric în care apar tonuri necunoscute celui din volumul de debut.

Zamolxe nu înseamnă însă numai o confirmare a poetului Blaga, ci și o primă afirmare a vocației lui dramatice. Arhitectura piesei e susținută de un conflict care-l opune pe Zamolxe pe de o parte marelui preot al religiei oficiale, Magul, iar pe de altă neamului său dac. Este un conflict de idei, mai exact de moduri de a înțelege raporturile omului cu lumea în sens cosmic, cu natura. Învățătura lui Zamolxe este cuprinsă în monologul cu care se deschide piesa și sintetizată într-un mit, al „Orbului”. Realitatea absolută este natura, existența, desfășurare

inepuizabilă de splendori („corola de minuni a lumii“, zicea autorul *Poemelor luminii*) pe care le creează singură, fără a ști că o face și fără a le vedea ea însăși. Această misterioasă forță creatoare Zamolxe o ipostazioază mitic, dându-i valoarea și semnificația adevăratei divinități. El sacralizează natura și puterea ei plămăditoare. Omul este o parte a naturii și participă la absolutul ei prin contemplarea lucrurilor care o compun și prin continuarea procesului creator care o animă din interior și o înnoiește perpetuu. Magul apără religia oficială, care este una politeistă, zeii principali simbolizând pământul, timpul, focul, luna, iubirea. Ei reprezintă o „compartimentare“ și o sublimare a naturii, un mijloc de a o distanța de om. Altfel spus, religia Magului așază între daci și natura dinafara și dinăuntrul lor pereții despărțitor ai statuilor de zei și ai templelor. Magul se definește el însuși ca „păzitor al vechilor datini și preot al strămoșeștilor zei“, Zamolxe este „izvor“, „om nou“, profet, el înseamnă așadar început, instaurare a ceva nou.

Cum se situează dacii, lumea piesei, în raport cu cei doi? Ei îl urmează pe Mag și-l alungă cu pietre pe profet. Comportarea se explică mai mult prin supunere la autoritate și prin neînțelegerea a ceea ce resping. Semnificativă pentru poziția lor în conflict este propria lor viață spiriabilă, conștientizată sau nu. Așa cum ne sunt înfățișați în piesă, cum se definesc ei înșiși prin câte-un personaj reprezentativ, ca Zemora, ori cum îi caracterizează Cioplitorul grec, observator din afară, deci mai sensibil la particularitățile unui anumit fel de a fi, dacii aceștia sînt oameni ai naturii, trăind în intimitatea ei și tinzând să se confunde cu ea. Acestei lumi cu o mentalitate predominant magică i s-a impus cultul disciplinat al mai multor zei, menit s-o îmbânzească; „Copiilor le trebuie vis blînd să-i liniștească / și lumină să le ție-n frîu pornirea, / zăgaz puterilor ce colcăie-n pămîntul lor / prea rodnic în izvoare turburi“, explică Magul. Este conflictul lor cu Zamolxe doar aparent? Zamolxe este „un dac de băștină“, observă Cioplitorul; „Și oare dumnezeul orb al său e altceva / decît ăst fel al Firei și al dacilor — / sălbatic, chinat, orb, străniu și veșnic frămîntat?“; „O, crede-mă“, îi spune el Magului, „cu inima l-au priceput și-i sînt aproape“. Conflictul este totuși real, căci dacă apropierea de natură este fondul învăță-

turii lui Zamolxe și al felului de a fi al dacilor, înțelegerea sau trăirea acestei apropieri e diferită: în timp ce semenii săi trăiesc pur și simplu „starea de natură“, sentimentul apartenenței la ea, Zamolxe le aduce conștiința separației și a unei distanțări care să facă posibilă deopotrivă cuprinderea naturii ca întreg, venerarea ei ca realitate absolută (divinizarea și ipostazierea mitică) și dominarea ei, participarea la cosmic prin contemplarea lucrurilor și prin continuarea procesului creator al naturii. În învățătura lui se păstrează, sublimat însă, purificat de impulsurile spre dezlănțuirea violentă, sentimentul intimității cu natura al neamului său. E tot o „îmblănzire“, alta însă decât aceea încercată de către Mag, căci ea nu anulează acest sentiment așezînd între om și-univers un număr de zei mijlocitori.

Înțelegerea învățăturii lui Zamolxe se răspîndește treptat, adepții se înmulțesc și într-o noapte se răscoală, sînt gata să cucerească templul și să răstoarne puterea Magului. Și dacă n-au reușit e de presupus că în acest sens se va rezolva conflictul dintre noua și vechea spiritualitate. Poetul schimbă însă acest curs previzibil al acțiunii, creînd astfel o nouă sursă a tensiunii, făcînd mai pregnantă opoziția fundamentală și dînd piesei un deznodămînt propriu categoriei misterelor dramatice. Inspirat de un Vrajitor viclean, Magul găsește o soluție salvatoare: „Ce-ar fi să răspîndim povestea în popor / că Zamolxe a fost un zeu ei însuși? / Ce pierdem? / Avem un zeu mai mult în primitivul nostru templu, / dar astfel mîntuim întreg soborul zeilor“. Și propoziția-cheie pentru noua evoluție a conflictului: „Oamenii divinizînd pe Zamolxe / îi vor uita învățătura“. Cursa întinsă prinde, noul zeu e acceptat cu frenezie, statuia lui e ridicată în templu. Atunci se produce ultima răsucire a cursului acțiunii: întors în cetate după șapte ani de reclusiune într-o peșteră în munți, Zamolxe asistă la ceremonia zeificării sale și, înțelegîndu-i sensul, are o izbucnire de superbă minie și sfărîmă statuia cu pumnii. Neștiind cine e profanatorul, mulțimea îl ucide. Cînd îl recunoaște însă, trăiește un moment de revelație: „Orbul e iarăși printre noi“. — „și-n noi“. Acest final justifică indicația de „mister păgîn“ din subtitlul piesei.

Conflictul este așadar profund, deși nu cunoaște momente de acuitate decât în tabloul final. Să mai observăm, ca un indiciu al voca-

ției dramatice a poetului, construcția clară și riguroasă a piesei: trei acte a câte trei tablouri, fiecare avînd în centru unul dintre cei trei termeni ai conflictului, Zamolxe, Magul, dacii.

Conceperea piesei *Zamolxe* a pornit, am văzut, din intenția poetului de a „evada” din lirismul de expresie directă „într-un gen mai obiectiv”. „Obiectivarea” nu s-a făcut nici prin simpla multiplicare și disimulare cu ajutorul măștilor a eului liric, nici prin punerea în paranteză a acestui eu în favoarea unei materii literare scoase din observație, din cărți sau din imaginație, ci prin cite ceva din aceste moduri posibile. Blaga a încorporat în materia piesei sale informația istorică ce-i era cunoscută (direct — din Herodot, Strabo — sau indirect — prin E. Rohde, *Psyché*), fără a ținde la reconstituirea istorică (imposibilă, de altfel, mai ales atunci). Plonjînd în straturile cele mai adînci ale istoriei în căutarea spiritualității noastre originare, poetul s-a lăsat condus, desigur, și de asemenea sugestii livrești, dar mai cu seamă de fantezia lui creatoare și a implicat în imagine propria-i structură spirituală.

Analiza procesului genetic al unei poezii, al unei drame sau al unui studiu filozofic arată că Blaga aparține tipului de scriitor care creează prin amplificare, prin dezvoltarea unui text inițial sumar conținînd motivele principale, pe care scrisul le îmbogățește, le nuanțează, le aduce la expresia definitivă. La alți scriitori elaborarea înseamnă reducerea treptată a unei versiuni inițiale abundente, clarificare și simplificare a unui text stufos. Evident, asemenea tipuri sînt mai degrabă teoretice; în fapt întîlnim scriitori la care predominantă e creația prin amplificare — și aceasta e cazul lui Blaga — și scriitori la care precumpănește elaborarea prin reducere.

Constatarea prilejuită de analiza textelor considerate în ele însele se verifică și la nivelul creației într-un gen anume, confirmînd impresia că Blaga e dintre scriitorii care s-au descoperit pe ei înșiși de la început și a căror operă s-a constituit pe temeiurile puse în primele scrieri.

Obiectivarea poetului în ipostază de dramaturg se accentuează în piesa următoare, în care Blaga „prelucrează” — vom vedea cum — o materie istorică. O „lămurire pentru cititor” ca aceea care însoțea

piesa de debut („Istoria ne-a păstrat aproape numai *numele* acestui profet trac. Religia lui Zamolxe și anecdota în jurul căreia se țese acțiunea acestui mister nu sînt prin urmare decît o creațiune a autorului“) n-ar mai fi putut da la *Tulburarea apelor*. Aici e vorba despre o situație istorică bine cunoscută: încercarea, eșuată, făcută de luterani, la jumătatea secolului al XVI-lea, de a-i converti pe românii transilvăneni. Eroul dramei este un preot român dintr-un sat de munte, care, atras de ideile lui Luther și îndemnat de Nona, cea mai zeloasă propagatoare a lor dintre membrii unui grup de „reformatori“, traduce catehismul luteran în românește. Vrea să-și trimită băiatul la școli protestante, e ispitit cu promisiunea că va fi făcut episcop al satelor de români dacă acestea vor adera la Reformă. E însă chinuit de îndoieli, are sentimentul că-i trădează pe ai lui și e de așteptat să-l vedem renunțînd la ideea trecerii la luteranism. Dezvoltînd aceste date, *Tulburarea apelor* (1923) s-ar fi putut constitui ca o piesă istorică interesantă, eventual de o mare valoare artistică. Dar nu ca o dramă blagiană. Ea a devenit ceea ce este prin proiectarea asupra acestei materii istorice a unei viziuni poetico-filozofice proprii, sau, altfel — și poate mai corect — spus, prin descifrarea în faptul istoric a unor semnificații imperceptibile pentru altcineva. De aci identitatea pe care o capătă termenii conflictului, statutul personajelor, sensul general al piesei și, nu în ultimul rînd, stilul ei.

Personajele centrale sînt Popa și Nona, în raporturile dintre ele concentrîndu-se conflictul. Nona este o agentă a Reformei, o „domnișoară din veacul al XVI-lea“ care a părăsit minăstirea pentru a propaga luteranismul („Pe unde trec eu trebuie să crească omul luteran“), și este totodată mai mult decît atît. Ceea ce propagă ea este o „religie“ nouă, pentru care „Luther a făcut numai începutul“ și al cărei profet este ea însăși. Cultul pe care îl predică Nona sub masca luterană este cultul „vieții“, al vitalității neînfrinate. Ea e mai aproape de Nietzsche decît de Luther, e păgînă, dionisiacă, mai mult: bacanta care exaltă singele ce-ar vrea să se reverse peste „malurile trupului“ spre a se contopi cu fluidul vital cosmic pare, în unele momente, o întrupare a acestui fond obscur al naturii. Semnificația istorică a eroinei a fost așadar depășită pînă la transfigurarea ei într-o apariție misterioasă,

evasimitologică, „fiica pământului“ (aşa se şi intitulează tabloul în care ea apare pentru prima oară în scenă), prelungire şi întrupare mitică a vitalităţii telurice. Nu e vorba de abandonarea sensului istoric, ci de trecerea dincolo de el, mai exact spus, de menţinerea personajului pe linia subtilă şi mobilă care desparte realul de ireal, fiinţa de simbol.

O transcendere — însă nu aşa de departe dusă — a datului se produce şi în cazul celui alt personaj central. Numit, generic, Popa, aşadar preotul ortodox, el are sentimentul unei inaderenţe profunde la religia pe care o slujeşte, devenind receptiv la luteranism ca la o religie a libertăţii şi a naturii. Formele exacerbate ale „noului cuget“, predicate şi întrupate de Nona, îl sperie, îl fac să ezite şi să dorească întoarcerea de pe drumul pe care a apucat. Puterea de seducţie a Nonei, fascinaţia exercitată de ea sînt însă mai puternice, şi Popa face actul cerut, menit să încheie conflictul cu „fiica pământului“ şi cu el însuşi; dă foc bisericii (clădită după lungi amănări), în noaptea în care ard toate bisericile din satele din jur, căci preotul din Măgura nu era singura victimă a Nonei. E însă o încheiere provizorie. Un personaj introdus mai demult în scenă, dar rămas în afara liniei principale a acţiunii dramatice, Moşneagul, răstoarnă, printr-un gest neaşteptat, deznodămîntul. Însemnătatea excepţională a prezenţei lui pentru semnificaţia piesei apare acum cu toată claritatea. Acest bătrîn, personaj la fel de misterios ca şi Nona, e un supravieţuitor al unei lumi arhaice. El se simte trăind în mijlocul marelui tot cosmic, faţă de care oamenii şi lucrurile sînt numai fragmente şi care e străbătut de puteri magice. Viziunea lui asupra lumii şi a raporturilor omului cu ea e rezumată într-un mit, mitul lui Isus-Pământul. Popa vrea să pună în seama Moşneagului incendierea bisericii şi — surpriză! — acesta şi-o asumă. Va fi ucis de mulţime, ca şi Nona, dar gestul lui produce o metamorfoză spirituală: Popa revine parcă de la mari adîncimi, îmbătrînit, cu expresia Moşneagului, şi pleacă în lume să răspîndească mitul creat de el.

Nu numai acest final ne aminteşte de *Zamolxe*, ci, din perspectiva lui, întreaga structură profundă a dramei. Preot al unei religii pe care o simte străină (aşa cum străin era pentru dacii din *Zamolxe* templul Magului), Popa e atras de luteranism, care i se pare că răspunde sufletului său, şi abandonează, în fapt, ortodoxia. Noul cuget, care e de

fapt religia vitalistă a Nonei (de același tip ca cea „dionisiacă” din piesa anterioară), nu i se potrivește însă, căci „sălbaticul cuget întinde ispile peste abisuri”. Nona i-a tulburat apele sufletului, dar numai atât: drumul pe care-l atrage nu e cel pe care-l căuta. Pe acesta i-l va revela Moșneagul, a cărui religie este în esență aceea a lui Zamolxe: sacralizarea naturii. Prin oameni ca el s-a perpetuat spiritualitatea originară, care a asimilat și concepții ulterioare, ca aceea din mitul lui Isus, producând un mit nou, al lui Isus-Pământul, care este în esență străvechiul mit al Orbului, nucleul religiei naturiste a dacilor. Moșneagul și Popa ar fi un fel de avataruri ale lui Zamolxe. În *Tulburarea apelor* este implicată așadar o viziune asupra istoriei naționale căreia filozoful culturii îi va da expresie teoretică mai târziu, în *Spațiul mioritic*: „Poporul românesc [...] își merge drumul său interior, înscris în structura ce-l diferențiază de alte popoare”. Momentul istoric pe care-l evocă piesa este unul dintre acelea care au pus în lumină rezistența prin secole a unui fond spiritual etnic: contactul românilor transilvăneni cu ideile Reformei n-a avut drept efect convertirea la luteranism, ci o sporire a conștiinței identității lor spirituale.

Tulburarea apelor este mai puțin compact poetică — și formal, și substanțial — decât *Zamolxe*: fragmentele lirice, foarte frumoase poezii de dragoste, confesiuni elegiace sau viziuni cosmice, alternează cu schimburile de replici în proză (și prozaice); este, pe de altă parte, mai dramatică, prin tensiunea mai ridicată a conflictului. Compoziția are, ca și în *Zamolxe*, o remarcabilă simetrie: un tablou expozitiv („Preludiu”), alte două tablouri („Fiica pământului” și „Moștele”), reluate, în ce privește termenii dramei (Popa, Nona, Moșneagul, sătenii), după un intermezzo („Reformatorii”), în alt stadiu al conflictului, în ultimele două („Clopotele”, „Isus-Pământul”).

După ce trecuse de la inspirația mitologică la cea istorică și de la poemul dramatic la drama poetică, Lucian Blaga încearcă să compună piese pornind de la o materie împrumutată actualității sau imaginată în limitele ei. Perspectiva se restringe pînă la cadrul vieții de familie, ca și spațiul acțiunii, închis între pereții unei camere. Iar dacă avem în vedere numai resorturile dramei, nu și efectele ei, restrîngerea

e încă mai severă: până la a nu mai cuprinde decât viața interioară, psihologia unui personaj. Vom avea de-a face prin urmare cu drame psihologice, și anume cu unele rezultate din presiunea unor forțe psihice obscure, manifestate în obsesii și în instincte. De acest fel sînt *Daria* și *Ivanca* (în prima ediție, *Fapta*), scrise în 1924—1925. Eroina care dă titlul primei piese suferă de frica de sine însăși („în sîngele meu mocnesc catastrofe“), de aceea stă mai mult închisă în casă și nu iese decât însoțită de soț sau de copil. Originea acestei frici obsesive e doar vag sugerată (o copilărie „oribilă“, în care n-a cunoscut decât „cruzime și suferință“, și o căsnicie cu un bărbat mult mai în vîrstă), cert e că reprimarea îndelungată a instinctelor a dus la teama de izbucnirea lor. Se îndrăgostește de un tînăr, iubirea o eliberează de această teamă, vitalitatea refulată își ia revanșa, ignorînd orice frînă a conștiinței morale. Evoluția personajului constă în pendularea între două stări deopotrivă de anormale — un dezechilibru din care Daria nu poate ieși decât prin sinucidere.

Firul — slab — care leagă această piesă de cele anterioare apare în interpretarea pe care o dă poetul fondului instinctual al ființei umane, în transfigurarea lui — cu vorbe ce amintesc de ultimul monolog al Nonei — într-o putere cosmică. Momentele poematice, rare, produse de exaltarea vieții nu pot da substanța necesară, pe care Blaga dovedește — pentru întia oară aici — că o poate scoate mai greu din observarea oamenilor, a moravurilor, comportamentului, psihologiei lor, adică de acolo de unde o obțin de obicei autorii de teatru. În cazul lui s-ar putea afirma, parafrazînd o celebră formulă a lui Camil Petrescu: cită poezie atîta substanță. O confirmare imediată este *Ivanca*, de inspirație asemănătoare. Eroul se numește aici Luca, un pictor tînăr (toți protagoniștii dramelor lui Blaga sînt tineri) care trăiește și el mai mult claustrat în odaia lui și pictează cu încrenare figuri extrem devitalizate și spiritualizate de ingeri bizantini, expresii ale unui efort neîncetat de a reprimă și acoperi impulsuri violente de a căror existență în adîncul firii sale e convins pînă la obsesie. Această tensiune interioară la care se reduce de fapt portretul eroului este exteriorizată și transformată într-o acțiune dramatică prin imaginarea a două personaje care au funcția unor oglinzi sau

proiecții ale părții întunecate și refuzate a structurii sufletești a lui Luca: Tatăl și Ivanca. Sint personaje-simbol, ipostazieri ale vitalității expansive ce străbate toate treptele ordinii cosmice. Prezența lor dă o dimensiune poetică textului — nu foarte pregnantă, e drept, dar mai evidentă decât în *Daria* — și convertește conflictul lăuntric al eroului într-o relație cu alții.

Drame influențate — dacă nu inspirate — de psihanaliză și mai larg, de teoriile despre inconștient (care-l preocupau pe filozoful culturii), *Daria* și *Ivanca* reprezintă un moment prin care teatrul lui Blaga a trecut printr-o deviere de la cursul principal. Experiența n-a rămas însă, vom vedea, fără urmări; ca și aceea, de altă natură, pe care a făcut-o scriind, tot atunci, pantomima *Înviere*, scenariu în care prelucra o baladă populară românească, *Vochița*. Acum are loc așadar cea dintâi „întîlnire“ a teatrului lui Blaga cu folclorul.

Cu *Meșterul Manole* (1927) poetul revine la perspectiva cosmică din *Zamolxe* și *Tulburarea apelor*, îmbogățit, în ordinea viziunii generale și a tehnicii dramatice, cu ceea ce-i adusese compunerea pieselor următoare. El reia legenda despre Minăstirea Argeșului, într-un fel care echivalează cu o recreare a ei, respectînd „povestea“, accentuîndu-i sensul fundamental și transformînd-o totodată într-o expresie a personalității sale. Comportarea poetului în raport cu materia dată se definește, în esență, prin selecția momentelor dramatice ale baladei și prin regîndirea lor în perspectiva propriei concepții despre creație și a viziunii sale generale asupra relației dintre om și univers. Blaga trece peste episoadele introductive ale baladei (căutarea și găsirea locului zidirii, începutul lucrului) și se oprește la momentul care constituie punctul de plecare al legendei: dărîmarea repetată a zidurilor. În variantele folclorice soluția (zidirea soției — sau surorii — unuia dintre meșteri) îi e oferită lui Manole în vis, și acesta o comunică imediat celorlalți. Înainte de a avea visul salvator eroul apare ca un resemnat sau, în puține versiuni, ca unul ce se chinuie să găsească soluția în inteligența și în priceperea lui. Acestei „variante“ a lui Manole îi aparține și eroul piesei lui Blaga. Lui soluția nu-i e comunicată în vis, ci în starea de veghe încordată; i continuă ce-l caracterizează, de către un stareț, Bogumil.

„Cine-mi dărmă zidurile?“, întreabă Manole, „amenințător“. „Sunt puterile“, îi răspunde Bogumil, forțe obscure și teribile ale naturii din afara noastră și din noi înșine. Ele pot fi personificate și asimilate divinităților supreme din mitologii, un personaj înzestrat cu puteri magice, Găman (care amintește de Moșneagul din *Tulburarea apelor*) are în somn viziunea lor înfricoșătoare. Manole, care refuză cu îndârjire soluția, nu înțelege cum pot cere o asemenea jertfă aceste puteri dacă sînt ale binelui sau, dacă sînt ale răului, cum pot să ceară o jertfă care ar duce la înălțarea minăstirii. „Și dacă întru veșnicie bunul Dumnezeu și crîncenul Satanail sunt frați? Și dacă își schimbă obrăzarele înșelătoare că nu știi cînd e unul și cînd e celălalt? Poate că unul slujește celuilalt“, îi răspunde Bogumil. Altfel spus, fondul cosmic are o configurație mai complicată decît credea eroul (dacă nu și autorul) piesei *Zamolxe*, Orbul nu e numai puterea creatoare a naturii, ci și cea distructivă. Aceste două fețe ale ei au fost ipostaziate mitic și numite deosebit, dar aparțin de fapt aceleiași entități. Că și Zamolxe, Manole simte prezența acestei puteri deopotrivă în el însuși și în lucrurile lumii. Dar cît de diferit! Zamolxe trăia beatitudinea comuniunii cu natura, Manole este o victimă împinsă la deznădejde: „Lăuntric un demon strigă: clădește! Pămîntul se-mpotrivește și-mi strigă: jertfește!“ Manole este omul confruntat cu „puterile“ — distructive și creatoare, active în natură și-n propria-i ființă. De aci măreția personajului — o măreție tragică, pentru că, aflat între demonul creației care face din el un artist genial și forțele cosmice obscure care-i cer în schimbul împlinirii vocației creatoare să sacrifice viața, el nu poate ieși decît strivit. Această situație tragică e preluată din modelul folcloric, dar Blaga îi accentuează termenii și-i face să aibă aceeași valoare pentru eroul său: prețuirea vieții și iubirea în cumpănă vocației lui creatoare. O cumpănă ce va trebui să se incline. Pînă atunci va mai trece timp, dar un vînt de pustiire și moarte, ce adie încă din primele scene ale piesei, lamentațiile lui Manole, totul sugerează inexorabilitatea destinului, a cărui împlinire este anticipată într-o scenă extraordinară (Găman — Mira).

Tensiunea crește, întreținută pe de o parte de înmulțirea semnelor eșecului (o nouă prăbușire a zidurilor, hotărîrea zidarilor de a aban-

dona construcția), pe de altă de împotrivirea lui Manole atât față de ispita renunțării, cât și față de ideea jertfei. Un mesaj al lui Vodă, care „mai dă ajutor pentru o singură încercare“, e înțeles de Manole astfel: „Cu solie domnească cleștele sorții ne strâng“, căci „Vodă e om ca noi, e și el o unealtă în mina puterilor necunoscute“, așadar „de nicăiri nu mai putem aștepta nimic“. Și Meșterul făgăduiește, cu ezitări prelungite, că peste trei zile „sau biserica rămîne dreaptă, sau singele nostru se va slei“. Zidarii sînt uluiți, și Manole îi face să priceapă, printr-un splendid discurs-confesiune, condiția lor de creatori și semnificația monumentului. Acesta este o construcție simbolică, o întrupare a stihilor, și deci o imagine a lumii în esența ei; spiritul creator al artistului este o putere căreia acesta i se supune pînă la jertfirea de sine. Întîlnirea cu Manole a trezit în pescar, miner, cioban, călugăr și în toți ceilalți cinci vocația creatoare, a făcut din ei artiști, posedați, ca și Meșterul, de nevoia de a înfăptui opera a cărei machetă le-a arătat-o. Spunîndu-le toate acestea, Manole i-a făcut să înțeleagă că răzvrătirea lor e inutilă, că nu el îi oprește să plece și, înălțat iarăși deasupra tuturor, le transmite „cu un glas ireal“, depersonalizat, „porunca de dincolo“: „O viață de om ni se cere[...] O viață scumpă de om se va clădi în zid, jertfa va fi o soție care încă n-a născut, soră sau fiică“. Ceilalți îl privesc „pierduți“, „cu disperare“, în toți e „neliniște și cutremur“, dar printr-un nou discurs colorat tragic Manole îi convinge că „altă scăpare nu este“. Jurămîntul care urmează pare a marca rezolvarea conflictului dintre „viață“ și „creație“; lunga zbatere a lui Manole s-a încheiat prin acceptarea jertfei, răzvrătirea zidarilor a fost copleșită de aceeași vocație creatoare a cărei conștiință Meșterul n-a făcut decît s-o actualizeze în fiecare. E însă doar o rezolvare „de principiu“, dacă se poate spune așa, a unui conflict care continuă în forme tot mai concrete.

Termenii dilemei tragice „viață“ — „creație“ aveau pînă aci, cu deosebire primul, un sens mai general, de unde patosul ideologic al textului. Necesitatea jertfirii unui om, a vieții ca atare, devine acum necesitatea jertfirii unei fături anume, a celei mai iubite pentru unul dintre ei. Și cum nu se știe care va fi aleasă de soartă sau de întîmplare, ceea ce urmează e o nouă tensiune, extraordinară, a așteptării prelun-

gite (trei zile); a pîndei și suspiciunii reciproce; fiecare ar vrea să fie ocolit de nenorocire și înaltă în noapte ruga pe care în baladă o înalță Manole. Resortul tensiunii este revolta omenescului din acești artiști, care încearcă să scape din dilema tragică acuzîndu-l pe Manole că i-a comunicat Mirei, soția lui, hotărîrea jertfei; au fost înșelați și deci sînt eliberați de jurămint. Tensiunea se reface însă imediat, cu o intensitate sporită, prin venirea Mirei. Acum nu mai e vorba de jertfirea „vieții“, nici de sacrificiul unei soții încă neștiute, ci de zidirea Mirei; victima se află în fața lor. O victimă nu a întîmplării, căci Mira aflase de la Bogumil de jertfă, ci a destinului. Această intrupare a feminității pure a venit să împiedice „stîngerea omului“, apără viața cu un patos pe care candoarea îl face cu atît mai tulburător — și zidirea ei arată toată grozăvia „puterilor“ care cer implacabil jertfa.

„Întemnit“ la vederea Mirei, Manole se răzvrătește, dar cei nouă zidari îi amintesc jurămintul și-l împiedică să-l calce ținîndu-l prizonier, împreună cu Mira, în cercul pe care-l fac în jurul lor. Scena este impresionantă plastic, dar nu numai atît: ea rezumă dinamica acestei piese, făcută din mișcări repetate și tot de atîtea ori eşuate de a ieși din cercul trasat de destin.

Înfrînt în ceea ce este omenesc în ființa lui, Manole redevine masca prin care se rostește voința destinului, adică ceea ce mai fusese cînd acceptase jertfa. Vorbește „cu glas ireal“, într-un limbaj încărcat de aluzii sfișietor de clare la situația tragică în care sînt prinși ei doi și la ceea ce va urma, limbaj care îi apare candidei Mira inofensiv sau sibilinic. Manole o zidește el însuși pe Mira, într-o stare de inconștiență („Grozavă e această uitare în care am căzut“), căreia nu-i va mai urma decît o infinită tristețe, fond sufletesc din care se vor ridica, pînă la sfîrșit, nu numai nostalgia vieții ucise și lamentațiile nefericitului artist, ci și imprecățiile adresate destinului.

Pornind de la o „poveste“ spusă de atîtea ori de poeți anonimi și de alții știuți, convertind legenda într-un mit dramatic și balada Mînăstirii Argeșului într-o tragedie a omului creator, Lucian Blaga a scris o piesă care este capodopera teatrului său și cea mai bună tragedie din literatura română. Amploarea și adîncimea viziunii, datorate perspectivei cosmice în care este proiectată drama lui Manole,

o tehnică desăvârșită a compoziției, a mișcării individuale și de grup a personajelor, construite dintr-un minimum de date care privesc poziția lor în conflict, alternarea momentelor de dinamism cu cele de solemnitate hieratică, crearea și refacerea continuă a unei tensiuni ce domină totul, o retorică subtilă ce pregătește și anticipează faptele și efectele, un limbaj esențializat, deseori ritualic și mereu substanțial poetic (pe mari spații și formal poetic, chiar dacă e mascat de tiparul aparent prozaic al replicii), un patetism care dă expresiei o vibrație profundă — toate aceste elemente, a căror grupare Blaga a realizat-o numai aici, pot explica, până la un punct, fizionomia singulară și valoarea excepțională a dramei *Meșterul Manole*.

Cu următoarele două piese, *Cruciada copiilor* (1930) și Avram Iancu (1934), Blaga revine la drama inspirată din istorie, „gen“ în care se încercase — și izbutise — mai întâi în *Tulburarea apelor*. În *Cruciada copiilor* materia istorică e sumară și, dezvoltată de imaginația poetului, are de fapt rolul unui suport pentru o anumită idee. Într-o cetate valahă de pe Dunăre vin dinspre apus, în anul 1212, cete de copii cruciați ce se îndreaptă spre Ierusalim să cucerească Sfântul Mormint. Atrăși de predicile călugărului Teodul, copiii cetății (între 6 și 12 ani) li se alătură, trecînd peste împotrivirea părinților. Cei plecați vor pieri pe drum — cum era de așteptat. Împiedicat să plece, fiul Doamnei cetății se stinge și el.

Piesa înfățișează deci ravagiile fanatismului religios, cu atât mai dureroase cu cît victimele lui sînt copii. Drama e, în acest punct, blagiană prin înțelegerea exaltării cruciaților ca un caz de demonie, de abandonare în fața unei puteri cosmice, absolute. Teodul, care cheamă în numele ei, este din seria tipologică a Nonei. „Fiica pămîntului“ predica un cult al vitalității neîngrădite, de tip dionisiac, Teodul e călugăr, așadar produsul cel mai reprezentativ al unei religii spiritualiste (creștinismul): cei doi slujind energii opuse, o fac în același fel, total, devenind parcă întrupări ale acestora. De aci, pe de o parte, depersonalizarea lor, trecerea în fabulos și, pe de altă parte, fascinația pe care aceste apariții o exercită. Am văzut cum pierе Nona și ce semnificație a avut prezența ei pentru destinul eroului principal al piesei. Teodul, întors singur din cruciada copiilor, e ucis de mame, de femeile

cetății. Lumea valahă va reveni la felul de viață de dinaintea acestei molime a sufletelor, în care starețul Ghenadie vede numai o nebulă a bisericii apusene, catolice (e de fapt teza, restrictivă, a autorului pe care materia dramei o contrazice sau o depășește nu o dată). Și cum era acel fel de viață o spune cu nostalgie cărturarul cetății după consumarea tragediei: „Altădată pe timpul acesta era bucurie mare prin podgorii, pe toate dealurile. Zeii cu chip de țap nu cereau asemenea jertfe, copiii se-mpodobeau cu viță roșie“. E parcă un ecou din *Zamolxe*: lumea românească de la 1212, ca și aceea de la 1560, nu este în esență alta decât aceea dacică. Aceasta este ideea prin care *Cruciada copiilor* participă la semnificația generală a unei serii începute cu *Zamolxe* și prin care teatrul lui Blaga ni se relevă ca o expresie a existenței și rezistenței în timp a unui mod de a înțelege lumea și raporturile omului cu ea caracteristic poporului nostru.

După ce a ilustrat cu material mitologic sau de istorie mitizată acest fel de a fi în lume, Blaga evocă momentul istoric decisiv în care acesta se afirmă în formele unei conștiințe naționale proprii: Revoluția de la 1848, și anume din Transilvania, unde afirmarea conștiinței naționale românești s-a lovit de cea mai îndrăjită și mai lungă rezistență. Poetul se arată mai receptiv decât oricând față de materia istorică, lăsând-o să inunde spațiul dramei și intervenind doar în câteva momente în modul altfel atât de obișnuit la el, adică pentru a proiecta faptul istoric într-o perspectivă mitică, proprie viziunii cosmice asupra lucrurilor. *Acrum Iancu* se configurează astfel ca o „cronică“ a evenimentelor în centrul cărora s-a aflat eroul moților, compusă dintr-un prolog (al piesei și al revoluției) și nouă tablouri grupate în trei „faze“ și reprezentând tot atâtea „scene din revoluție“ sau consecutive ei. Chinul și batjocura la care sînt supuși românii, apariția lui Iancu, care-i îndeamnă la răzvrătire și care străbate Ardealul ca un erou de baladă, primele lui victorii în fruntea cetelelor de moți, rezistența acestora, în vara anului 1849, în Apuseni, încercarea de mediere a lui Ion Dragoș, trimis de Kosuth, și atacul prin surprindere al trupelor maghiare în ciuda armistițiului (trimeterea lui Dragoș fusese o cursă), izbînda, din nou, a lui Iancu — acestea sînt principalele momente ale revoluției evocate în piesă. Conflictul îi opune pe moți jandarmilor unguri și

grofilor, pe românii transilvăneni celor ce urmăresc deznaționalizarea lor. Este sensul fundamental al piesei, afirmat explicit în numeroase replici: „Noi ne apărăm numai ograda și sufletul și graiul și oasele și vecernia și utrenia și pe muma pământului“, spune îndurerat Iancu la căpătușii celor căzuți în ultima bătălie.

Om al faptei necesare și spirit realist, Avram Iancu nutrește și el iluzia împăratului drept pe care au avut-o unii oameni politici ardeleni și care-și are originea în impresia produsă de politica, mai mult declarată decât aplicată, a lui Iosif al II-lea. Trezirea din această iluzie se va produce după un dureros răstimp al așteptărilor înșelate.

Piesă-istorică în înțeles obișnuit, *Avram Iancu* are o „ramă mitică“, grație căreia capătă un statut singular în gen. Iancu este un moț așa cum Zamolxe era un „dac de baștină“, un erou exponențial. Moții sînt oameni ai pădurii și ai muntelui, a căror divinitate tutelară este, după Blaga, „Muma pădurii“, sînt, ca și dacii din *Zamolxe*, oameni ce trăiesc în intimitatea naturii. Apariția lui Avram Iancu, ipostaza lor simbolică, poate fi imaginată așadar ca o emanație a naturii înseși. Poetul îl înfățișează, în prolog, ca avatar al unei mari păsări, ivit în mijlocul pădurii. E nașterea unui erou mitic, asistată de lumea locului, plină de sfială și de nădejde, mișcîndu-se solemn, procesional, și cîntînd: „În pădure / Toate păsările dorm. / Numai una n-are somn, / Cată să se facă om“. Disparația lui, în finalul piesei, va fi metamorfoza inversă.

Perspectiva cosmică se limitează însă, în *Avram Iancu*, la prolog și la epilog, lăsînd loc unei evocări istorice realiste. Un realism al viziunii și al stilului caracterizează și *Arca lui Noe* (1944) și e cu atât mai interesant cu cît nu rezultă din abandonarea sau trecerea în plan secundar a perspectivei cosmice. Tema, personajele, timpul acțiunii sînt mitice (iar miticul este la Blaga efectul și expresia perspectivei cosmice).

Dacă pînă aci tendința poetului dramatic era de a da semnificație mitică personajelor și faptelor chiar cînd acestea aparțineau istoriei sau actualității, în *Arca lui Noe* el coboară personaje și fapte mitologice la nivelul umanității obișnuite. În locul mitizării umanului, umanizarea mitului. Spiritul piesei — care dezvoltă o prelucrare folclorică românească a mitului biblic al potopului — e

conținut în cele două mari simboluri ale ei: arca și toaca. Scindura și ciocănelele de paltin pe care le primește Noe sînt un instrument magic, la sunetul căruia lucrurile reintră în ordinea lumii, participă la „cîntecul ce dă măsură ființei“, metaforă a logosului pe care filozoful Blaga îl înțelegea ca principiu al ordinii cosmice. Lumea e dominată deci de propria ei coerență și armonie, nu de „puteri“ necunoscute și imprevizibile: un clasicism al viziunii care explică modul în care sînt înfățișate aceste puteri (antropomorfie și identificate ca principii morale) și accentul pus pe imaginea lumii, pe concretul reprezentării ei. În raport cu ordinea imanentă a lumii, cu armonia ei, omul are libertatea de a i se integra sau de a se îndepărta de ea, de a alege între bine și rău, el e „pus întru slobozenie“, nesupus sunetului magic și cîntecului ce dă măsură ființei. Nesocotirea acestuia poate ajunge foarte departe, răul poate cotropi totul. Dar și atunci salvarea rămîne posibilă, umanitatea poate fi regenerată.

Acestei substanțe ideatice îi datorează *Arca lui Noe* tonalitatea fundamental senină, impresia de basm dramatizat și, totodată, de piesă țărănească pe care o produce. Împrejurările de loc și de timp în care a fost scrisă (într-un sat de pe Valea Sebeșului, în primăvară și vară anului 1944) explică particularitățile de viziune și de stil ale piesei și conferă acestei drame a salvării inspirată de un motiv mitologic o semnificație istorică abia bănuită, sugerată de o frază ca următoarea: „Un veleat ia sfîrșit, altul începe“.

Curînd după *Arca lui Noe*, Blaga scrie Anton Pann, reluînd tema condiției artistului, care-i prilejuise o capodoperă (*Meșterul Manole*), dar într-o viziune mult deosebită. Pann este și el stăpînit de demonul creației („Este în mine o nebulie care vrea să se cheltuiască“), în inima lui „arde jeraticul“ care-l consumă, la capătul drumului este și el un om cu inima „arsă“. Creația e suferință („Gluma și risul meu au scînteiat cite-o clipă peste un adînc de tristețe“), ea cere jertfa supremă: Anton Pann moare ca victimă a scrisului său. În fine, Pann își jertfește și el soția, pe care o iubește mai presus de orice și care e, ca și Mira, puritatea însăși: „Lumină, numai lumină!“ Asemenea date amintesc de *Meșterul Manole*, însă contextul în care apar, viziunea generală a piesei le modifică modul de manifestare și nivelul semnifi-

cației. Condiția artistului este înfățișată aici într-o perspectivă social-istorică, nu cosmică, ontologică. Anton Pann este un om între oameni, trăind într-un loc și într-un timp anume, neînțeles sau insuficient priceput de semenii, având conflicte cu episcopii bisericii unde e cîntăreț, cu editorul, cu o „coana Șafta“ care-i comandă poezii de dragoste și le comercializează, nu creatorul în ipostaza lui absolută, așezat față în față cu universul și luptîndu-se cu „puterile“ lui. În locul imaginii (în sens de totalitate a elementelor concrete) inevitabil sumare din *Măstera Manole*, unde substanța e de alt ordin, avem aici spectacolul bogat și pitoresc al unei lumi aflate la o răscruce geografică și la una istorică; Brașovul de la 1830. Opera lui Anton Pann e o sinteză de observații morale și de vorbire populară, nu un simbol al lumii concentrînd cele patru elemente ale acesteia, ca biserica lui Manole. Pentru compunerea ei artistul trebuie să trăiască viața lumii lui imediate, a tuturor mediilor ei, îndeosebi a celor mai de jos.

Drumul vieții lui Anton Pann, care e un poet popular, e făcut (de către autor) să se încrucișeze cu drumurile haiducului Groza, care e la timpul săptămîinii poeză, paznic de noapte, haiducînd numai duminică. Aceste travestiri (Groza apare o dată și ca ursar) dau, ca și balul mascat din tabloul ultim, o notă de mister și de senzațional textului, care poartă, de asemenea, și o proclamație melodramatică, aceasta imprimată de „păntaniile“ eroului principal și de lamentațiile lui.

Piosă de factură realistă, tratînd cu multă libertate materia istorică ce-i servește drept pretext, imagine a unui mediu și a unui destin de artist, *Anton Pann* reprezintă un final de operă dramatică pe care începutul nu-l conținea prin nimic, dar care nu mai e așa de surprinzător pentru cine a urmărit întregul proces creator prin care, de-a lungul unui sfert de veac, s-a constituit această operă, una dintre cele mai originale și mai valoroase din cîte a cunoscut istoria genului la noi.

GEORGE GANĂ

TABEL CRONOLOGIC

1895 9 mai la Luncrăm, un sat așezat între orașele Sebeș-Alba și Cetatea Bălgradului (Alba-Iulia), se naște Lucian Blaga, al nouălea copil, dintr-o familie de preot.

*Tatăl, Izidor Blaga, fiu de preot, a fost un reprezentant al intelectualilor din Ardeal, atașat de obște și interesat „...să facă din satul său o așezare model” (Blaga, L., *Cronicul și cîntecul vîrștelor*, București, Editura Tineretului, 1965, p. 9). Format la școala germană, îl citea pe Fr. Schiller, I. Kant, A. Schopenhauer, D. Strauss și era preocupat să le dea copiilor săi o educație aleasă, în spiritul tradiției naționale, în concordanță cu idealurile de libertate și independență ale românilor supuși Imperiului habsburgic, cit și în perspectiva culturii universale.*

Mama, Ana, născută Moga, descendentă a unei familii „...ce a dat neamului mulți preoți și un episcop... Eine Urmutter, (o frîntă originală, n.n.) fără multă școală, cu instincte materne și feminine preistorice...” (Op. cit., p. 44). avea o personalitate activă și veghea asupra rînduieilor casei.

1906 Abia la 5 ani, după multe insistențe ale mamei sale, începe pentru prima dată să vorbească, dar de la

Început în propoziții închegate și într-o înălțare logică, în graiul satului natal.

1901 La vârsta de 6 ani, frecventează după obiceiul casei, mai întâi un an, școala din satul natal, ca să se acomodeze noului program.

1902—1906 Urmează școala primară din Sebeș, ce purta pe frontispiciul clădirii inscripția „Bildung ist Freiheit!“ („Cultura e libertate!“ *Op. cit.*, p. 49). Școala era stăpinită de un pronunțat spirit schillerian, ce se accentuase în acel an în care s-a sărbătorit centenarul morții poetului. Astfel, micul Blaga ajunge un bun cunoscător al vieții și activității lui Friedrich Schiller, iar baladele sale îi devin apropiate prin recitățile ce răsunau pretutindeni în incinta și în afara școlii.

1906 La 11 ani este înscris la *Liceul „Andrei Șaguna“* din Brașov, unde după scurtă vreme este remarcat de profesorul de latină și numit examinatorul celorlalți colegi. În acel timp, fără să fi manifestat un interes deosebit pentru o anumite disciplină, se simte atras de lumea cosmică, galactică, ce îi dezvăluie o perspectivă nouă, naturalistă cu privire la existența universului și-l determină să se detașeze de „mitologia biblică“, despre care el afirmă: „...acum îmi denunțăm singur această mitologie, fără de ajutorul vreunei lecturi, drept ceea ce era: adică drept mitologie... N-am avut nevoie nici de critica biblică, nici de Strauss, nici de Renan, și nici de alte mărturii ca să aduc în fața judecării minții mele miturile biblice. Trezirea m-a zguduit într-atât că aș fi voit să dau din ea și altora“. (*Op. cit.*, p. 82—83.) Pledoariile sale îi aduc oprobiul catihetilor, dar fără urmări.

1908 Moare tatăl său, ceea ce va accentua și mai mult grijile financiare ale familiei. „Mă năpădeau pe dinăuntru umbrele, și luam sub ochi situația. Mă gîndeam la mine și la mama și la incertitudinea totală cît privește posibilitățile de a mai urma liceul.“

1908—1909 Lucian Blaga urmează clasa a III-a de liceu ca elev particular, pregătindu-se pentru examene complet singur. Se scufunda într-o lectură asiduă, cu aviditatea celui însetat de cunoașterea eflorescențelor spiritului. Lectura sa se întindea de la autorii români: Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu Ion Creangă, Ion Luca Caragiale, la clasicii germani J. Wolfgang Goethe și Friedrich Schiller, pînă la filosofia vedelor, prin care i se deschidea o nouă perspectivă filosofică, raportată de el la cea autohtonă, încît cei „doi swami erau pentru el un fel de soli ai lui Strîmbălume“ (*Op. cit.*, p. 98.)

1909 Mama sa lichidează gospodăria din Lancrăm și se mută la Sebeș pentru a le înlesni băieților continuarea studiilor.

Din acest an datează primele încercări poetice ale lui Lucian Blaga, ce nu cunosc lumina tiparului.

1910 Anul debutului literar cu poezia *Noapte*, în cotidianul „Românul“ din Arad. Tot acum scrie un eseu despre *visuri*, ce s-a pierdut, dar care trata o temă deosebit de interesantă. (*Op. cit.*, p. 102 și 103.) Își continuă clasele ca elev „reglementar“ la Brașov.

În luna septembrie, fiind în clasa a IV-a, îl cunoaște pe Aurel Vlaicu, pionierul român al zborului. Acesta a trecut prin Brașov unde a făcut o demonstrație cu aparatul său.

1911 În luna aprilie participă la o călătorie de studii în Italia împreună cu elevii clasei a VII-a a „Liceului „Andrei Șaguna”, el fiind în clasa a V-a.

1911 Frecventează clasa a VI-a, ultima în formă „reglementară”. (*Op. cit.*, p. 133.) Clasele a VII-a și a VIII-a le va urma ca elev particular.

1913 La începutul primăverii se află din nou la Brașov, unde la o „petrecere cu dans” a elevilor o vede pentru prima dată pe Cornelia Brediceanu, viitoare sora soție, fără să se cunoască mai înțeleaproape. (*Op. cit.*, p. 140—141.) În iarna acestui an scrie o lucrare filosofică asupra „Numărelor” și a „Judecăților matematice”, în care se ocupă de problema kantiană, dar încearcă să-i dea „o altă soluție”. Deși lucrarea a fost trimisă revistei „Luceafărul”, ea nu a fost publicată.

1914 Primăvara, se afla la Brașov, unde își pregătea bacalaureatul. Atunci a conceput un foieton *Despre intuiția în filosofia lui Bergson*, în care a încercat să realizeze „...o punte între intuiția intelectuală la Schelling, metoda fenomenelor originare la Goethe, și unele variante ale intuiției bergsoniene”. Lucrarea constituie debutul publicistic al lui Lucian Blaga. Ea a apărut în „Românul” din Arad sub semnătura Ion Albu, Blaga temându-se că dacă s-ar afla că lucrarea aparține unui licean, ar lua drumul coșului. (*Op. cit.*, p. 144—145.) În iunie își ia bacalaureatul, impresionând comisia și colegii printr-o expunere „mai mult filosofică, a Teoriei relativității a lui Einstein, și a Geometriei non-euclidiene a lui Poincaré. La 20 septembrie se înscrie la Seminarul teologic din Sibiu, cu toate că îi mărturisese fratelui său Lionel: „Știi prea bine cât de profund mîi displace teologia!” A fost constrins să facă acest pas deoarece

maia sau orice preț să scape de recrutare. (*Op. cit.*, p. 157.)¹

1915 În timpul iernii a scris câteva scurte lucrări filosofice, dintre care una, despre conceptele de *materie* și *energie*, a apărut în „Convorbiri literare”, ca o primă „manifestare literară în publicistica bucureșteană”. (*Op. cit.*, p. 161.) În același timp au apărut în „Românul” din Arad *Aforisme* și *Note*, dar care, datorită greșelilor de tipar, s-au înfățișat ca simple *Cimilituri* sau *Ghicitori* după cum susține autorul. (*Op. cit.*, p. 161.)

1914—1917 Urmează *Facultatea de teologie* din Sibiu, de la cursurile căreia se sustrage pe diverse motive. Absenta de la cursuri pentru a studia intens filosofie. În tot acest timp, el creează și poezii ce nu văd lumina tiparului, pe care le consideră: „...o fază intermediară între versurile scrise la 15 ani, de factură obișnuită, tradițională, și versurile libere, în ritmul abrupt, de proză, extatică, ale debutului, în volumul din 1919.” (*Op. cit.*, p. 168.)

Ca descendent al neamului său, nu acceptă să intre în armata Imperiului, deoarece era animat de dorința ardentă a unirii cu „Țara mamă”, fiind crescut în spiritul acestui vechi deziderat al românilor din Transilvania.

1916 În timpul verii se află pentru 4 săptămâni la Viena, chemat să-i țină de urît fratelui său Lionel, căruia i se verifica scutirea de serviciu militar. Aici ia pentru prima dată contact cu tendințele curentului expresionist, ce vor avea o influență importantă asupra for-

¹ În 1914 a izbucnit primul război mondial. Flota fluvială austro-ungară și-a desfășurat operațiunile militare în Serbia; luptele s-au dat în jurul Belgradului, unde a participat și Liviu Blaga. Acesta este lăsat la vatră pentru că fusese otrăvit pe drum cu un pahar de lapte, dar a scăpat cu viață.

mării sale ca poet. Cunoașterea creației pictorilor Kokoschka, Feininger etc., cit și a textelor și fragmentelor de eseistică îl face pe Lucian Blaga să explice grupului de studenți români din capitala austriacă: „...teoria înduplecă, dar... nu mă împac cu realizările artistice ale expresioniștilor, pe care le socoteam lamentabile dibuiri, iar nu izbini”. (*Op. cit.*, p. 175.) La 27 august, România declară război Austro-Ungariei. La acea dată Lucian se găsea din nou acasă la Sebeș. Dat fiind pericolul în care se aflau românii din Ardeal, Lionel, frate grijuliu, insistă ca Lucian să ceară o autorizație de la poliție pentru a pleca din nou la Viena, ceea ce îi și reușește.

La Viena își petrece timpul citind filosofie la biblioteca universității. Odată cu deschiderea cursurilor se întâlnește cu Cornelia Brediceanu, care contribuie la dezvoltarea sa ca poet. Prin ea Lucian Blaga cunoaște poezia epocii, a lui Francis Jammes, Claudel, Maeterlinck, cit și creația nordicilor: Henrik Ibsen, August Strindberg, Knut Hamsun.

În noiembrie se întoarce pentru a-și continua studiile teologice la Oradea, unde se mutase „înalta școală teologică” de la Sibiu.

La 20 decembrie, potrivit înțelegerii cu fratele său Lionel, care fusese numit conducător al biroului de cenzură al prizonierilor români de la Viena, se află din nou în capitala Austriei. În cele trei săptămâni trăiește primul fior al iubirii sale care a durat toată viața.

1917 *La 15 ianuarie* se întoarce din nou la Sebeș-Alba, ca în lunile de iarnă să studieze intens istoria artelor. *În iunie* și-a luat examenul de licență în teologie. *Toamna* își începe la Viena studiile în vederea doctoratului, pentru care se cerea o stagiatură de trei ani,

dar la filosofie frecventarea cursurilor nu era obligatorie.

În decembrie este invitatul învățătorului Romul Bena din satul Purcărești. În tihna cătunului de munte studia biologia, teoria eredității a lui Mendel, în care spiritul născocitor al lui Lucian Blaga descoperea „...posibilități neașteptate de a introduce matematica în domeniul vieții și al așa-zisului *destin*“. Aceste speculații axiomatice îl fac să spună: „Unele din ideile pe care vreo cincisprezece ani mai târziu le expuneam în *Trilogia cunoașterii* fuseseră menite la început să alcătuiască doar o introducere metodologică la un studiu cuprinzând o teorie nouă de filosofie biologică, cu specială referință la ontogeneza și filogeneza ființelor vii“. (*Op. cit.*, p. 215.) Întors acasă, trăiește alături de mama sa grija pentru frații săi plecați pe front, iar nesiguranța viitorului iubirii sale îl copleșește. Cunoștea atitudinea rezervată a familiei Corneliei, iar ea se învăluise într-o tăcere calmă.

1918 *În octombrie* începe să lucreze la teza de doctorat, pentru care își alesese o temă din teoria cunoașterii. Este toamna care i-a adus prima confirmare competentă a talentului său de poet.

Poemele luminii, dedicate Corneliiei, au fost trimise de către ea, fără știrea sa, profesorului Sextil Pușcariu la Cernăuți, iar aprecierile criticului literar „erau mai mult decât măgulitoare“. (*Op. cit.*, p. 224.)

La 30 octombrie, tulburările acute din Viena, în urma dezagregării monarhiei, îl fac să se întoarcă acasă cu trenuri pentru soldați, într-o totală nesiguranță.

La 1 decembrie ia parte la Adunarea Națională de la Alba-Iulia, prin care se proclamă alipirea Transilvaniei la România. Deși era gata cu două volume pentru tipar: *Poemele luminii* și *Pictre pentru templul meu*,

ezită să le predea unei redacții pentru că, după părerea sa, „...*poezia și cugetările...* nu aduceau nimic, dar absolut nimic nou în legătură cu realitățile istorice palpabile, sau în legătură cu izbinzile concrete ale destinului nostru politic...” (*Op. cit.*, p. 234).

1919 *Ianuarie*, Sextil Pușcariu face o prezentare a *Poemelor luminii* în „Glasul Bucovinei” pe care-l conducea, încă înainte de apariția volumului. Aceasta îl determină pe Blaga să-și tipărească poeziile. Poemele au fost editate la Orăștie, iar aforismele la Sibiu.

La mijlocul lunii mai a plecat la București, unde a stat la fratele său Liciniu, care își pregătea examenele de farmacist. Despre *Poemele luminii* critica bucureșteană se exprima în termeni elogioși. Ele au fost primite cu rezervă de cei de la *Institutul de estetică integrală*, condus de profesorul Mihail Dragomirescu. La București nu primește de la Ministerul Învățămîntului decît promisiuni pentru o bursă, care să-i înlesnească să-și continue studiile, dar semnează un contract pentru o nouă ediție a cărților sale la Cartea Românească și primește onorariul, care era „pentru contabilitatea modestă a unui student — o sumă respectabilă”. (*Op. cit.*, p. 248.)

Întors la Sebeș, creează mitul lui Zamolxe, fără să-l redacteze.

1920 Își ia titlul de doctor în filosofie la *Facultatea de filosofie* din Viena. Teza de doctorat poartă titlul *Kultur und Erkenntnis*, (*Cultură și cunoștință*). În *Prefață* arată că folosește o *metodă culturală* în prezentarea filosofiei.

Se căsătorește cu Cornelia Brediceanu, de care se legase printr-o prietenie spirituală profundă încă din anii studenției. Se stabilește la Cluj.

1921 Începe să desfășoare o intensă activitate publicistică. D. Vatamaniuc menționează 47 de titluri. (*Lucian Blaga, 1895—1961, Bibliografie*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 94—97.)

Apare al doilea volum de versuri, *Pașii profetului*, la Cluj.

Este distins cu premiul *Adamachi* al Academiei Române. Raportul de premiere a fost întocmit de I. Al. Brătescu-Voinești.

Se înființează la Cluj revista „Gîndirea”, iar L. Blaga își publică o mare parte din operă în coloanele revistei. El aparține aripii de stînga — cu tendințe democratice — de la „Gîndirea”.

În octombrie apare cuprinsul piesei *Zamolxe* în „Gîndirea”, pregătind publicul pentru înțelegerea conținutului filosofic al operei.

1922 În ianuarie i se acordă premiul Universității din Cluj, pentru piesa *Zamolxe*, raportor fiind, ca și la debutul său dramatic, Sextil Pușcariu. Publică *Cultură și cunoștință*, la Cluj, în „Ardealul”.

În revistele „Voința” și „Gîndirea” apar un număr de 177 de articole cu caracter publicistic. (*Op. cit.*, p. 97—109.)

1923 Vede lumina tiparului *Tulburarea apelor*, a doua piesă editată la Cluj, în „Ardealul”. Scrie studiul introductiv la volumul de poezii *M. Eminescu: Poezii filosofice, sociale și satirice*, București, Cultura Națională. În „Prager Presse” publică eseu *Dictung und Welt*, în care face o prezentare a personalității lui Mihai Eminescu pentru străinătate.

Publică un număr de 205 articole în diverse reviste. (*Op. cit.*, p. 109—123.)

1924 Între anii 1924—1925 s-a stabilit la Lugoj. Apare al treilea volum de versuri, *În marea trecere*, Cluj,

Edit. Radio Reclame România: *Filosofia stilului*.
Se ocupă de problema esteticii normative și de stiluri
fundamentale din perspectiva filosofiei culturii. (Edit.
Cultura Națională, București.)

1925 *Fețele unui ceac*, eseuri filosofice, Arad, Edit. Librăriei Diecezane.

Daria, (dramă în patru acte), Cluj, Edit. Ardealul.
Fapta, (Joc dramatic) și *Învieirea* (Pantomimă), Edit.
Fundației Culturale Principele Carol.

Fenomenul original, București, Edit. Fundației Culturale Principele Carol.

1926 *Ferestre colorate*, apare la Arad, Edit. Librăriei Diecezane.

Între anii 1926—1927 este atașat de presă la Varșovia.

1927 Apare *Meșterul Manole*, dramă în cinci acte, la Sibiu,
Edit. Dacia Traiană.

La 1 noiembrie este transferat ca atașat de presă la
Legatia Română de la Praga.

1928 *La 1 aprilie* este transferat ca atașat de presă la Legația Română din Berna.

1929 Apare un nou volum de poezii, *Lauda somnului*, la
București, Edit. Cartea Românească.

1930 *Februarie*. Apare piesa *Cruciada copiilor*, la Sibiu,
Edit. Dacia Traiană.

Martie. Pentru volumul de poezii *Lauda somnului*.
Societatea Scriitorilor Români îi acordă premiul
„Socec“.

Aprilie. Premiera piesei *Cruciada copiilor*, la Teatrul
Național din Cluj.

Mai. Se naște fiica sa Ana, Dorli, unicul copil,
Iulie. Începe să apară *Daimonion*, (un studiu despre

demonicul în mit, artă și filosofie) în „Societatea de mâine”. *Decembrie*. Studiul *Eonul dogmatic*, ce va alcătui primul volum din *Trilogia cunoașterii*, începe să fie publicat în „Gîndirea”.

1931 *Mai*. Apare *Eonul dogmatic* în volum, la București, Edit. Cartea Românească.

1932—1937 este secretar de presă și apoi consilier la Legația Română din Viena.

Noiembrie. Începe să se publice *Cunoașterea luciferică*, al doilea volum din *Trilogia cunoașterii*, în „Gîndirea”.

1933 Apare *Cunoașterea luciferică* în volum, la Sibiu, Edit. Dacia Traiană.

Apoi, al cincilea volum de poezii, *La cumpăna apelor*. *Aprilie*. Moare la Sibiu Ana, Nina Blaga, mama poetului, în vîrstă de 74 de ani.

1934 *Aprilie*. Se editează *Cenzura transcendentă*, al treilea volum din *Trilogia cunoașterii*, la București, în Edit. Cartea Românească.

Decembrie. Publică Tabloul al IX-lea din piesa *Avram Iancu* în „Familia” de la Oradea, cu corecturile operate după observațiile lui Ion Breazu și Sextil Pușcariu.

1935 *Ianuarie*. Premiera piesei *Avram Iancu* la Teatrul Național din Cluj.

Mai. Obține marele premiu „C. Hamagiu”, din partea Academiei Române, pentru „opera sa dramatică și poetică din ultimii ani”. Raportor a fost Sextil Pușcariu.

August. Publică eseu *Fenomenul stilului și metodologia* (problema stilului cultural este esențială în *Filosofia culturii* a lui Lucian Blaga), în „Gînd românesc”. *Septembrie*. Publică eseu *Despre personanță* (o moda-

litate prin care subconştientul influenţează conştiinţa), în „Pagini literare“, la Turda.

1936 *Ianuarie.* Apare eseu filosofic *Orizont şi stil*, primul volum din *Trilogia culturii*, la Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, în care dezvoltă teoria materiei stilistice.

Mai. Lucian Blaga este ales membru al Academiei Române în secţiunea pentru artă. Sextil Puşcariu face propunerea pentru a fi primit ca membru şi prezintă raportul.

Decembrie. Apare *Spaţiul mioritic*, al doilea volum din *Trilogia culturii*, la Bucureşti, Edit. Cartea Românească.

1937 *Februarie.* Este transferat la Legaţia Română din Berna în funcţia de consilier de presă.

Aprilie. Publică studiul *Concepte fundamentale în ştiinţa artei*, un fragment din *Geneza metaforei şi sensul culturii* ce alcătuieşte al treilea volum din *Trilogia culturii*.

Iunie. La Academia Română rosteşte discursul de recepţie intitulat *Elogiul satului românesc*.

Iulie. Publică eseu *Cultură minoră şi cultură majoră*, care va face parte la rândul său din volumul al treilea din *Trilogia culturii*, în „Când românesc“.

Noiembrie. Apare *Geneza metaforei şi sensul culturii*, al treilea volum din *Trilogia culturii*, la Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă.

1938 *Ianuarie.* Este numit subsecretar de stat în Ministerul de Externe.

Martie. Este numit Ministru Plenipotenţiar al României în Portugalia.

Noiembrie. Îşi inaugurează cu lecţia *Despre plenitudinea istorică a cursului de filosofie a culturii* la Universitatea

din Cluj unde a fost numit. Prezentarea sa a fost făcută de Sextil Pușcariu.

Noiembrie. Este publicat al șaselea volum de versuri, *La curțile dorului*, la București, Fundația pentru literatură și artă.

1939 *Aprilie*. Apare *Artă și valoare*, primul volum din *Trilogia valorilor*, (care va deveni volumul III din aceeași lucrare) la București, Fundația pentru literatură și artă.

Este revocat din misiunea sa diplomatică.

1940 *Aprilie*. Publică eseul autobiografic: *Începuturile și cadrul unei prietenii*, în care definește relațiile sale cu gruparea gindiristă și cu N. Crainie, la „Gîndirea”, eseu care marchează începutul rupturii sale cu „Gîndirea”.

Mai. Apare *Diferențiale divine*, primul volum din *Trilogia cosmogonică*, la București, Fundația pentru literatură și artă.

1941 *Aprilie*. Începe polemica înverșunată dintre Lucian Blaga și Dan Botta, în urma pamfletului *Hazul țărănesc al imperialismului Dan Botta*, publicat concomitent în „Țară” din Sibiu și în „Timpul” la București.

Ca reprezentant al Universității din Cluj, prezintă în noiembrie, la Viena, conferința *Caracterul sofianic al culturii sud-est europene*, iar la Praga conferința *Sufletul românesc*.

1942 *Februarie*. Publică *Religie și spirit*, volumul al treilea din *Trilogia valorilor* (care va deveni volumul II, cu titlul *Gîndire magică și religie*, în aceeași lucrare), la Sibiu, Edit. Dacia Traiană.

Mai. Apare o culegere în două volume a pieselor sale de teatru, *Opera dramatică*, la Sibiu, Edit. Dacia Tra-

iană, fiind considerată o „piatră de hotar în literatura noastră“.

Iulie. Nichifor Crainic îl atacă în „Gîndirea“ pentru nerecunoaşterea de către poet şi filosof a „supranaturalităţii credinţei“.

Decembrie. Publică *Ştiinţă şi creaţie*, (care ulterior va constitui primul volum din *Trilogia valorilor*), la Sibiu, Edit. Dacia Traiană.

1943 *Februarie.* Scoate la Sibiu revista bilunară de filosofie „Saeculum“, care a apărut pînă în aprilie 1944, şi în care a publicat o serie de articole şi studii importante, cu o înaltă ţinută intelectuală, dar în coloanele căreia îşi continua şi polemica cu ceilalţi filosofi ce îi atacau sistemul.

Aprilie. Apare al şaptelea volum de versuri, *Nebănuitele trepte*, la Sibiu, Edit. Dacia Traiană.

Septembrie. Este editată *Trilogia cunoaşterii (Eonul dogmatic, Cunoaşterea luciferică, Censura transcendentă)*, la Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă.

1944 *August.* Apare *Trilogia culturii (Orizont şi stil, Spaţiul mioritic, Geneza metaforei şi sensul culturii)*, la Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă.

Decembrie. Publică piesa *Arca lui Noe*, la Sibiu, Edit. Dacia Traiană.

1945 *Mai.* Apare „*Discobolul*“, a doua culegere de „aforisme şi însemnări“ la Bucureşti, Edit. Publicom.

1946 *Martie.* Lucreţiu Pătrăşcanu îi trimite volumul *Curenţi şi sinteze în filosofia românească*. În scrisoarea care însoţeşte studiul, L. Pătrăşcanu arată că, deşi îi recunoaşte meritele pe tărîm filosofic, în interpretarea fenomenului social-istoric punctele lor de vedere se diferenţiază.

Octombrie. Este editată *Trilogia valorilor (Știință și creație, Gîndire magică și religie, Artă și valoare)*, la București, Fundația pentru literatură și artă.

Decembrie. Apare *Orizzonte e stile (Orizont și stil)*, la Milano, sub îngrijirea lui Antonio Banfi, tradus de Mircea Popescu și Eugen Coșeriu.

1947 Mai. Termină pentru tipar *Despre conștiință filosofică*, cursul ținut la Facultatea de litere și filosofie din Cluj în anul universitar 1946 — 1947, și pe care, în testamentul său filosofic, redactat în 1959, Lucian Blaga l-a așezat în fruntea întregii sale filosofii, (Blaga, L. *Despre conștiință filosofică*, Timișoara, Edit. Facla, 1947, p. 18).

1948 Iunie. Apare *Aspecte antropologice*, al doilea volum din *Trilogia cosmogonică*, sub formă de curs litografiat la Uniunea națională a Studenților din România, Centrul Cluj.

1949 Mai. I se încredințează de către Institutul de filosofie al Academiei Române, al cărui director a fost Mihail Ralea, să redacteze două capitole din *Istoria filosofiei românești: Dezvoltarea gîndirii românești din Ardeal în secolul al XVI-lea și al XVII-lea și Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*.

August. Moare Login, fratele poetului, la Sibiu, în spitalul de boli mintale.

1951 Iulie. Este numit bibliotecar-șef la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj.

1952 Septembrie. Moare Lionel, fratele poetului, la Sibiu.

1953 Iulie. Lucrează ca bibliotecar cu jumătate de normă la Secția de istorie literară și folclor a Academiei Române, Filiala Cluj, pînă în 1959.

- 1954 Iulie.** Este avansat director-adjunct la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj.
- 1955 Iulie.** Este editat *Faust* de J.W. Goethe în traducerea sa, cu un studiu introductiv de Tudor Vianu, la București, Edit. de stat pentru literatură și artă.
- 1956 Februarie.** Apare *Natan înțeleptul* de G.E. Lessing, în traducerea sa, la București, Edit. de stat pentru literatură și artă.
- 1957 Septembrie.** Este publicat volumul *Din lirica popoarelor*, cu poezii selectate și traduse de el, la București, Edit. de stat pentru literatură și artă.
- 1958 Iunie.** Apare primul volum din *Opere* de G.E. Lessing în traducerea sa, la București, Edit. de stat pentru literatură și artă.
- 1959 Aprilie.** Cere desfacerea contractului de muncă „din motive obiective“.
- 1960 Noiembrie.** Este internat la Clinica Medicală I din Cluj pentru „dureri în membrul inferior drept, insomnie, iritabilitate, palpitații“.
- 1961 6 Mai,** dimineața, se stinge din viață la Clinica Medicală I din Cluj. Cauza morții: „neoplasm al coloanei vertebrale“.
- Este înmormântat la 9 mai, ziua nașterii sale, în cimitirul din Lancrăm.

MARIA SITTNER-PRICĂ

ZAMOLXE
MISTER PĂGIN
1921

P E R S O A N E

ZAMOLXE, în floarea vârstei

MAGUL, bătrîn

VRĂJITORUL

CIOPLITORUL GREG

ZEMORA, fiica Magului

CIOBANUL

GHEBOSUL

MOȘNEAGUL

BĂRBATUL

TÎNĂRUL

COPII, OSTAȘI și POPOR

Acțiunea se petrece în munții Daciei.

ACTUL ÎNȚII

I

O peșteră larg căscată. Multe stinci. Amurg. Un stejar bătrîn cu o scorbură. Zamolxe, cu o piele de căprioară pe umeri, șade în fața peșterii, pe o piatră.

ZAMOLXE

(*singur*)

Mă-mpărtășesc cu cîte-un strop din tot ce crește
și se pierde.

Nimic nu mi-e strein,
și numai marea îmi lipsește.

Duhul meu — al meu sau al pămîntului e tot atît —
și-a așternut aici cojocul său de mușchi și-așteaptă.

De cîte ori nu cîntă, el așteaptă,
și visul vine harnic să-l dezmierde.

Lac îmblînzit de zile fără vînt sunt eu,
și-s singur.

Atît de singur că de mult uitat-am să mai fac deosebire
între mine și-ntre lucruri.

Numai om cu om ești: tu și eu.

Singurătatea spălăcește-aceste mărginiri,
și împletindu-te cu taina lor, te pierzi în stîncă
și te scurgi în unde și-n pămînt.

Nu știu:

mă-ntorc în mine ori cucernic îmi îndrept
urechea spre păduri?

Aud un glas de mierlă zgomotoasă:

E Dumnezeu?

E Orbul?

Departe ești poporul meu dac, neam de urși.

Religie nouă și vinjoasă încercat-am să-ți aduc
din inima necunoscutului.

Voiam să-ți fiu un bun răsad,

dar tu, ne-nțelegindu-mi rostul, mi-ai lovit
cu ~~pietre~~ ~~vorbele~~.

~~A fost o vreme cînd urlam. Voiam să răzvrătesc~~

~~și munții împotriva ta, și le strigam:~~

~~rostogoliți-vă cerurile, nebunia și apele~~

~~peste mindria neamului meu: trac, —~~

~~ci azi veninul mi s-a potolit,~~

~~și-n zilele-mi fără de sfîrșit s-a așezat~~

~~un prund de-nțelepciune.~~

E mult de-atunci, mult. Soarele își coborîse

toată miera în livadă, cînd ți-am spus

parabola cu Orbul.

~~Despre Dumnezeu nu poți vorbi decît așa:~~

~~îl intrupezi în floare și-l ridici în palme,~~

~~îl prefaci în gînd și-l tănuiești în suflet,~~

~~îl asemeni c-un izvor și-l lași să-ți curgă în~~

~~peste picioare,~~

~~îl prefaci în soare și-l aduni cu ochii,~~

~~îl înclîpui om și-l rogi să vie-n sat,~~

~~unde-l așteaptă toate visurile omenеști.~~

~~Arunci grăunțe între brazde și zici:~~

~~Din ele crește Dumnezeu.~~

~~În dimineața cea, ca să mă priceapă și copiii,~~

~~l-am schimbat în orb.~~

Le-am spus: Noi suntem văzători,
iar Dumnezeu, e-un orb bătrîn.

Fiecare e copilul lui—

și fiecare îl purtăm de mînă.

Căci nu ești tu Dumnezeire nențelesul orb,
ce-și pipăie cărarea printre spini?

Nu știi nici tu de unde vii și unde mergi.

Ești chinatului ghid strivit în gol.

Te zbuciumi veșnic dăbuind

să faci minuni, cum s-au mai lost,

dar brațele nu-ți sunt așa de tari

precum ți-e visul de înalt.

Atît de des tu cazi înfrînt

și nici nu bănuiești furtuna de lumină ce-ai creat-o.

Mă strigi?

Mă chemi?

Din fundul unei mări?

Turburătoru-ți chiot vine, vine.

Iată sunt făptura ta, și-aici sunt ochii mei, îi vrei?

Nu suntem oare pentru ca fără de silă

să luăm pe micii noștri umeri

soarta ta puternicule Orb?

Tăcutule, tristule:

noi mintuitorii tăi,

noi sălbaticii copii.

De ce mai-ai sfîrțicat cu pietre gura,

cînd astfel de vorbisem despre tine

în dimineața cea?

Nu era destul de darnic soarele,

și gîndurile mele speriau din cuiburi paserile?

Nu eram destul de blind?

De-atunci s-a prăvălit atîta timp

și iezerul cu unda lui mi-a nîmțiat amarul.

Aici sunt aiuritele tăceri
din care poți privi în dosul lumii.

*(Se ridică și din scorbura stejarului scoate un fagure galben.
Îl stoarce — și mierea curge în nisip.)*

O toamnă nouă.

Stupul mi-e sătul și mierea-i curge de pe buze
ca laptele din gura unui prunc ce-a supt prea mult.
De-acum amurgurile reci vor face rind pe rind
din fiecare frunză de stejar un clopoțel de-aramă,
iar noaptea vor cădea mai multe stele.

În gura peșterii

voi sta, în pace să le număr, și-mi voi zice:

Stelele se-ntorc în lume!

Dar pașii mei, scoțind scînteii din cremene,
vor mai găsi vreodată drumul
spre cetate,
spre lume?

Rizind

în templul ei vor arunca semințe multe
pentru porumbeii Orbului.

(Intră în peșteră.)

II

Nu departe în fund se văd zidurile cetății. În stînga o parte a templului, colonne și trepte jur împrejur. În fața templului, ceva mai îndărăt, o spinzurătoare. Apus de soare. Ostași păzesc templul; ei zac grămadă, numai unul e în picioare pe trepte cu sulifa pe umăr. Doi muncitori întirzie cu cele din urmă lucrări la spinzurătoare.

UN OSTAȘ

(către ostașul străin)

Unde te-au prins ai noștri?

OSTAȘUL STRĂIN

Lângă Dunăre.

ALT OSTAȘ

Și nu ți-e niciodată dor de țara ta?

OSTAȘUL STRĂIN

O, da. La noi cresc portocali cu fructe roșii;
zeii nu au coarne bourești cum cei hrăniți de voi,
și iarna cerul nu roiește fulgi de nea.
La noi e totul altfel,
doar soarele se aseamănă așa de mult cu cel de-aici,
c-aproape crezi, că-i unul și același.

(Toți rîd.)

ÎNȚIUL OSTAȘ

(către străin)

Tu ești înțitul sclav care se bucură
de-un slobod trai pe-aceste plaiuri.
Viețuiești cu-aceleași drepturi ca și noi.
Nu-ți știam prea-ndurător stăpinul.
Răspunde, libertatea cum ți-ai dobîndit-o?

OSTAȘUL STRĂIN

(șiret)

Cu... opincile profetului...

CEILALȚI

Cu ce? Haide, spune, povestește!

OSTAȘUL STRĂIN

E mult de cînd gonirați pe Zamolxe?

INTIUL OSTAȘ

Vreo cîtiva ani.

OSTAȘUL STRĂIN

Ei bine, mucenicii lui se tot sporesc de-atunci?
pe sub pămînt ca iepurii de casă.
Altfel de ce-am păzi noi templul zi și noapte?
Magul se-nspăimîntă de puterea lor, și precum știți,
făgăduit-a chiar pe fiica lui ca dar săblatic
celui ce va da de urma lui Zamolxe.
Ori ați uitat?

AL DOILEA OSTAȘ

Ehei, Zemora tulburătoarea! Cîți n-o doresc!

OSTAȘUL STRĂIN

(zimbînd a glumă)

Cum eu trăiam mai mult din mila cinilor,
mă hotării să caut ascunzișul lui Zamolxe.
Am iscodit prin munți. Vreo nouă zile ostenitu-m-am
prin văgăuni, dar n-am găsit
decît niște opinci întortocheate. Mi-am zis:
sunt ale profetului! — Le-am dăruit preotului.
E-adevărat, îi aduceam numai opincile,
nu capul lui Zamolxe; — cu toate-acestea
îmi hrăneam nădejdea — că de nu-mi dă
pe Zemora pentru totdeauna de soție, îmi va da-o
pentru o noapte cel puțin. Ce? Frumoasă sărbătoare!
Dar Magul fu zgîrcit și-mi dete
doar această zdreanță — de libertate.
Ieri m-a-ntrebat: cînd îmi aduci și capul lui Zamolxe?
I-am zis: cînd și-l va pierde ca opincile, Sfinția ta!

OSTAȘUL DE STRAJĂ

(*in picioare*)

Răspuns cuminte,
dar mai bine rămâneai tot sclav
decît să străjuiești cu noi viclene temple
văduvite de credință.
De lene ni se-ngrășă tălpile pe-aceste sfinte lespezi.
Unde-s vremile ce răsunau din bucium către soare?
Prin cîlți de codri altădată săgetam
bourii între coarne

AL TREILEA OSTAȘ

și pescuiam din fluvii somni rotunzi
ca pulpele fecioarelor.

AL PATRULEA OSTAȘ

(*către cel de strajă*)

Uite funia spînzurătorii cum o mișcă vîntul —
îți face semn!

AL CINCILEA OSTAȘ

Răbdare, nu cîrțiți, copii, răbdare.
Cînd s-a mișca vrăjmașul la hotare,
ne vom urni puhoi urlînd spre mare
și Magul o să uite de altare.

OSTAȘUL DE STRAJĂ

Ghiciți, băieți, ghicitoarea mea: sunt ființe
ce nu-s aievea,
și totuși omul le păzește de primejdii!
De ce? — ca omul, tot el, să aibă de la cine,
în primejdie fiind, să ceară ajutor...

AL ȘAPTELEA OSTAȘ

Ghicitoarea ta e ciută de-nțeleș.

AL OPTULEA OSTAȘ

Ba nu. Aceștia-s zeii!

AL NOUĂLEA OSTAȘ

Le cerem ajutorul.

ÎNȚIUL OSTAȘ

Și totuși noi le ținem pază de tîlhari,
noi cu sulilele noastre.

OSTAȘUL DE STRAJĂ

(batjocoritor)

Și ei — nici măcar nu sunt! — ha, ha!

AL DOILEA OSTAȘ

(cătore cel de strajă)

Nu ești și tu unul dintre „orbii“ lui Zamolxe?

AL TREILEA OSTAȘ

Linște! Magul iese din altar.

*(Toți se așază în două rînduri. Magul trece printre sulii și-i privește
ager în ochi.)*

MAGUL

(aspru)

Corbi vreau să văd în zori pe furci!

Ați înțeleș?

La noapte. Nu cruțați pe nimeni.

(Dispare în dosul templului. Ostașii se închină și s-așază la locurile lor.)

AL PATRULEA OSTAȘ

Înaltul Preot ți se sfredelește cu privirea
pină-n ochii gândului.

AL CINCILEA OSTAȘ

Bătrînul Mag! N-ați auzit? Pe cînd cîntau cocoșii
a plecat spre miazăzi cu fiica lui. S-a-ntors tîrziu.
Fără de ea. Ce-i drept, frumoasă e, iar furia „orbilor“
e mare; de frica lor
o fi ascuns-o undeva departe-n munții păstrători
de taine și comori.

AL ȘASELEA OSTAȘ

(Încet)

Spun oamenii că el nu doarme niciodată.

AL ȘAPTELEA OSTAȘ

În întuneric ochii lui se văd ca ochi de lup,
tăciuni aprinși în vînt.

AL OPTULEA OSTAȘ

(misterios)

Magul e tăcut.

AL NOUĂLEA OSTAȘ

Magul e rece.

ÎNȚIUL OSTAȘ

Statornic ca un obicei rămas din zilele strămoșilor.

AL DOILEA OSTAȘ

Setos de sînge ca o fiară.

OSTAȘUL DE STRAJĂ

(izbucnește)

Mai mult decît o fiară. Setos de sînge ca învățăturile
sfinte de astăzi și din toate vremile.

OSTAȘUL STRĂIN

Ce roșu-i cerul

AL PATRULEA OSTAȘ

și spînzurătoarea-i gata.

OSTAȘUL STRĂIN

(privind spre templu)

Prieteni,
ne pîndește o noapte grozavă —
din templu — furîș — a ieșit un motan,
semn rău.

AL CINCILEA OSTAȘ

Motanul cu ochi verzi ca ai Magului.
Prindeți-l, prindeți-l!
Legăți-i cu funia stîrvul de furci
să se sperie toți răzvrătiții!

OSTAȘUL DE STRAJĂ

(izbucnește într-un hohot și se-ntoarce spre templu)

Ha, ha!
O, zei,
mușegăiți de veșniciei!

Nu-i nici un pumn încheștat
să dărîme minciuna cu stîlpîi de piatră?
Al morților poate!
Ieșiți îngropații de vii în pămînt —
și voi azvîrlîții pe riuri!
Eu, unul din cei ce rămîn credincioși
lui Zamolxe, vă chem din adînc:
prăbușiți sanctuarul!
O, zei, apărați cu pisici spînzurate,
mi-e scîrbă.
C-o lance țintită în porțile voastre
mă-nchin,
eu sunt omul —
ha, ha, — vă salut!

*(Aruncă lancea în poarta templului. Ceilalți sar și-l doboară cu lovituri
de suliți.)*

III

Bordeiul unui vrăjitor. Noapte. Pe vatră arde focul. Flăcările luminescă întreg bordeiul. Vrăjitorul are pe frunte coarne trace.

VRĂJITORUL

*(Ia dintr-un ungher un craniu omenesc, toarnă dintr-un ulcior vin în
el și-l așază pe vatră lângă flăcări. S-aud lovituri tari în ușă.)*

Cine e?

O VOCE

Magul.

(Vrăjitorul deschide.)

MAGUL

(Între gîfîind)

Dă-mi adăpost sub strașina puterii tale.
Nu de tunete,
dar de năpîrci.

S-au răsculat învățăceii lui Zamolxe.
Un zvon trecu spre seară prin cetate
că m-așteaptă girla-n noaptea asta.

VRĂJITORUL

Și templul?

MAGUL

Îl străjuiesc ostași voinici.

VRĂJITORUL

Voinici or fi, dar sunt și credincioși?

MAGUL

Ca fumul de tămâie.

(Se mai liniștește.)

VRĂJITORUL

S-a-ntors Zamolxe?

MAGUL

De cînd fugi, nu i-au mai dat de urmă.
Spun unii că s-a prăpădit stingher prin munți,
dar alții mai șoptesc că va să vie iarăși
să-mi smulgă templul și să sfarme zeii.

VRĂJITORUL

Sunt tocmai șapte ani de cînd ai îndrjit
mulțimea să-l alunge.
Eu nu te-am sfătuit, căci un profet
nu e nimic, dar un profet lovit — e mult.

MAGUL
(scîrbit)

Poporul, poporul!

VRĂJITORUL

Ce sfintă-ar fi prostia lui de n-ar fi schimbăcioasă!

MAGUL
(deznădăjduit)

Amără de-ntrebări mi-e inima. Zeii, cum ni-i vom scăpa?
Cum, o, cum îi vom scăpa?
Eu— pîndarul veşniciei — cad.

VRĂJITORUL

Zeii se hrănesc cu suflet omenesc.
Cînd se isprăveşte-acest nutreţ,
cînd nu mai crede nimenea în ei,
s-adună trişti şi-şi cheamă marele sfîrşit.
Nu le mai poate ajuta nici miera
şi nici laptele de capre.
Laptele de capre, care fără de-a fi muls,
se scurge pentru ei prin buruieni cînd ugerile
sunt prea pline.

MAGUL
(ridică braţele)

Nemuritorilor, vă zvîntă necredinţa!
De nicăiri nu vă mijeşte mintuirea!
Zadarnic ani m-am zvîrcolit atîţia-n neodihnă.
Răspunsul
nu mi l-au dat nici tablele

Întelepciunii negre-aduse din Egipt,
nici amintirea sibilinelor sfaturi
auzite-n fumul de la Delfi.

VRĂJITORUL

Nici cea mai naltă dintre multele virtuți?

MAGUL

(își adună gândurile)

Viclenia?

VRĂJITORUL

Izvorul nesecat de bune sfaturi.
Vino, liniștește-te. Răspunsul căutat va trebui
să-ți bată într-o zi la poartă —
dacă astăzi nu, atunci ~~mine~~.
Credința veche n-o să moară:
un butuc de vie-l crezi de mult uscat
și totuși toamna îl găsești mai încărcat
de struguri decât orișicând.
Să ne-așezăm în plîierea vetrei. Ești obosit?
Răbdare.
În adăpostul meu e cald.
Așa. Și-acuma înc-o dată: viclenia!

MAGUL

(luminîndu-se dintr-o dată)

Un gînd, bătrînule, un gînd.
Ascultă-mă. Nu-s singur. Tu-mi ești bun.
Tu nu m-ai părăsit.
Să-ntindem în ascuns poporului o cursă?
Mulțimei să-i lăsăm năluca.

Religia lui Zamolxe-și face cuib, acum
și-n inimile cele mai statornice prin vechile ogașe.
El nu s-a-ntors și totuși e aci.
El ne doboară zeii pentru Orbul său.
Ce-ar fi să răspîndim povestea în popor,
că Zamolxe a fost un zeu el însuși?
Ce pierdem?
Avem un zeu mai mult în prumitorul nostru templu,
dar astfel mîntuim întreg soborul zeilor.
Oamenii divinizînd pe Zamolxe
îi vor uita învățătura.

VRĂJITORUL

O cursă vrednică de istețimea unui mag.
Legendă făcătoare de minuni: ce solzi strălucitori,
șireată, ochi de șarpe.
Oamenii divinizînd pe Zamolxe îi vor uita învățătura.
E gîndul tău? O, mare Preot.

MAGUL

Nu-i nimenea-n bordei?
Ți-e ușa bine zăvorită?

VRĂJITORUL

Să nu ai nici o teamă.

MAGUL

Ogoru-i proaspăt
și legenda va întinde rădăcini.
Poporul va striga:
să așezăm statuia lui Zamolxe-n templu
între ceilalți zei, cum se cuvine.

Cînd nu mai e nici o putere
să-nfringă-nvățătura unui nou profet,
un singur lucru e mai tare ca profetul:
statuia lui!
Dă-mi mîna ta și prietenia gîndurilor tale!

VRĂJITORUL
(îi întinde mîna)

Mîna și cuvîntul meu!

MAGUL
(încet)

De tine-ascultă apa!

VRĂJITORUL
(mai încet)

De mine-ascultă focul!

MAGUL

De tine-ascultă vîntul!

VRĂJITORUL

De mine-ascultă stelele!

MAGUL

Și mai presus de orișice
de tine-ascultă tot ce nu e.

VRĂJITORUL

Eu știu vrăji-poveștile să se prefacă-n adevăr.

MAGUL

Ți-am dat povestea.

VRĂJITORUL

Eu ți adaug descintecul.

MAGUL

(tresare)

Un zgomot surd lângă bordei.

VRĂJITORUL

Doar pași ai liniștei. N-aud nimic.

MAGUL

Ura lor m-adulmecă. Deschide ușa și ascultă!

VRĂJITORUL

(deschide — apoi, c-un strigăt)

Arde cetatea!

(Amîndoi sar în prag.)

MAGUL

(furtunos)

Pirjol spre miazăzi.

Încăierare. Vîlvătaie. Templul e departe,
nu-l vor cuceri. O, numai cerul să nu ardă.
Alte flăcări.

Tăci,
ascultă!

VRĂJITORUL

E plîns îndepărtat.

MAGUL

Mi-au dat de urmă.

VRĂJITORUL

Sunt paseri speriate: își scutură funinginea
și spuza de pe aripi.

MAGUL

Pîn-aici aduce vîntul scrumul.

(Amîndoi se retrag speriați. La un semn al Vrăjitorului — Magul se ascunde în pămînt lîngă vatră. Vrăjitorul pune creascuri pe focul care stă să se stingă. După cîteva clipe, apare)

CIOBANUL

(cu cojoc de oaie, înfățișare bolnavă, aiurînd)

Mîine iar răsare luna —
mi-e frică de lumina ei.

Soarele-i ușor, dar luna-i grea.

Cînd mă atinge pe pleoape, cad trăsnet
ca de-o măciucă-n frunte, și mă schimb
în priculici. Oriunde-aș fi, în munți
pe-o muche așteptînd, sau fluierînd în stîină,
cad — și-n chip de fiară neagră-mi sfișiu
oile din turmă.

Auzii din trecători că tu știi leacuri,
cari te vindecă de lună.

VRĂJITORUL

De cînd îți porți osînda?

CIOBANUL

E-al șaptelea cules de vii.

Neastîmpărata droaie asculta-n livada Orbului
cuvîntul lui Zamolxe.

Am fost întîiul care l-am brodit c-o piatră
în obraz. Ne ațîțase Magul.

Nu mai știu, am tremurat apoi și mă durea,
căci tînărul deschise ochii mari și triști —
și n-a-ntrebat de ce.

Dar în aceeași seară s-a ivit și luna.

Mi-am sfîrticat cinci oi și-am plîns în lîna lor.

De-atunci prin rouă, brumă, ploi,

iau cîmpii-n goană tot la fel.

Mă duc pe urmele acelui tînăr cu ochi mari
și caut în nisipuri sîngele ce-a curs din trupul său.

Cînd sorb o picătură, mă dezmeticesc

și iarăși mă fac — om.

VRĂJITORUL

Din slava mai presus de fire voi plivi
misterul lui Zamolxe.

Nu ești întîiul care suferă pe urma lui,
Străinule!

CIOBANUL

Păzește-mă de lună.

VRĂJITORUL

(aruncă bobi de tămîie în flăcări și-apoi ridică mîna deasupra focului)

Tu, cel ce vezi prin lucruri,

duh al vetrelor,

jeratic al amurgului,

destăinuiește-te în graiul tău de flăcări!

VOCEA MAGULUI
(din pământ — misterios)

Zamolxe n-a fost om. -

CIOBANUL

Păzește-mă de lună.

VOCEA MAGULUI
(din pământ)

Zamolxe n-a fost om.

VRĂJITORUL

Tu vezi prin lucruri și prin inimi.

VOCEA MAGULUI

Zamolxe n-a fost om. A fost un zeu.
Din cuibul veșniciei
s-a coborât pe trepte de lumină
să vă-nvețe tinerețea și durerea.
Pine nu i-ați dat —
și piatra strigă.

VRĂJITORUL

Nemuritorii cuibăresc pe-un munte
ridicat din sori.
Zamolxe nu se-ntoarce înapoi în cerul său?

VOCEA MAGULUI

El n-are-n nici un sanctuar un chip cioplit
cum se cuvine unui zeu.
Cît nimenea nu i se-nchină,

Zamolxe e legat de lut.
Primejdii va trimite-n suflete,
pământul va scrișni din stinci,
iar mieii vor pieri ca strugurii din vii.
Ciopliți-i chip de piatră lui Zamolxe!
Zeul strigă, cere jertfe!

VRĂJITORUL

(ia craniul de pe vatră și-l poartă prin flăcări)

Apari duh nevăzut în murmurul de flăcări,
și mintuie lunaticii de chin.
Tot singele vărsat din trupul lui Zamolxe
adune-se-n aceste picături de vin!
(De trei ori.)

VOCEA MAGULUI

Tu ești stăpînul meu.
(Ciobanul, care tot timpul a ascultat, cade în genunchi.)

VRĂJITORUL

(îi dă băutură vrăjită din craniu)

Jucînd pe creștete
sub brazi înalți
îți va ieși în cale luna.
Și luna va să-ți toarne
prietenie-n suflet —
moale, dulce, blindă și duioasă.
Oile n-or mai avea de tine teamă —
și nici cîinii tăi.
Închină-te de-acuma mai virtos
acelui zeu pe care l-ai lovit,
și adu-i păstrăvi pe altar
ca un sfielnic sfînt pescar.

ACTUL AL DOILEA

I

O livadă înconjurată de vii împrăștiată pe dealuri. Pădure la dreapta. În livadă, vase mari de pământ pline de must. Culegători vin și trec cu hîrdaie. Lîngă pădure, Ghebosul, încărcat cu struguri din cale-afară mari, în mîni, pe umeri, stă de vorbă cu un trecător — fără a fi auzit. Mai în față, alți trei culegători povestesc cu ochii îndreptați spre Ghebos.

ÎNȚIUL CULEGĂTOR

Ăsta-i Ghebosul?

AL DOILEA CULEGĂTOR

Da.

AL TREILEA CULEGĂTOR

Mirare de-așa rod?

A îngropat sub fiecare viță cîte-un stîrv de om
găsit pe drumuri ori pe ape.

AL DOILEA CULEGĂTOR

E-adevărat că știe deochia și pițigoi de pe ramuri

ÎNȚIUL CULEGĂTOR

Nu-i bine să-l privești prea mult:
îți putrezesc ochii.

AL DOILEA CULEGĂTOR

E numai oase.

Si tot nu vrea să moară.

AL TREILEA CULEGĂTOR

Nici n-o să moară așa curînd.
De-l ~~părăsește~~ sufletul, el fură pe-al vecinului.
Cu sufletul furat — ~~talharul~~.
mai trăiește-apoi un veac de om.

(Ghebosul se apropie de ei.)

ÎNȚIUL CULEGĂTOR

(către Ghebos)

Ai un cules atît de bun. Nu-ți latrî
psalmul tău de bucurie? Ha-u, ha-u!

GHEBOSUL

N-am cui să-i mulțumesc.

AL DOILEA CULEGĂTOR

Nici celor îngropați sub vițe?

GHEBOSUL

De ce? Fiîndcă ei își încălzesc la soare singele
urcîndu-se-n lăstarii viei mele?

ÎNȚIUL CULEGĂTOR

Din atît belșug de stînguri nu aduci
o jertfă lui Zamolxe?

GHEBOSUL

(batjocoritor)

Noului Nemuritor al vostru de pe drumuri adunați?
Cînd se ~~ura pe-nceea sîntîndoc~~ —
voia să vă omoare zeii... să-și croiască

opinci din pielea lor. Și-acum? Acum
fi ridicați și lui jertfelnice!

Ciudat!

Dar ce mai flecăresc? E bine- așa: de-acum aveți
un zeu care-nțelege și limba voastră.

(*Ironie.*)

Ceilalți nu vorbesc decît gecește.

AL DOILEA CULEGĂTOR

Ascuțită limbă ai!

GHEBOSUL

(*răutăcios*)

Nu pot fi altfel dacă maica-a fost atît de bună
că mi-a dăruit un spate gras cit pentru trei
și-un trup nici pentru unul.

Să-mi pun însă zăvor pe gură și să nu cîrtesc:
fiecare cu soarta lui. Eu mi-o port
ascunsă în cocoasă,

(*arătînd spre Ciobanul care se apropie.*)

ar alții-n lună... Ha-u, ha-u, ha-u.

(*Dispare spre stînga.*)

CIOBANUL

(*pășește ca-o nălucă*)

Că văd ce nimenea nu vede — nu-s de vină.

Oamenii m-ascultă cu credință fiindcă eu sunt — altul.

Deasupra mea plutește luna.

O ating cu degetele dacă vreau.

Sub unghii am lumină din lumina ei.

Eu văd prin ea și știu că-n dosul lunei e Zamolxe.

Eu sunt mina lui.

Un semn,
Și după mine vine tot norodul.

ÎNȚIUL CULEGĂTOR

(*către Cioban*)

Tu ești sfânt.

AL DOILEA CULEGĂTOR

(*sfios, către același*)

De când ne-ai cohorit din **visuri**,
vestea lui Zamolxe zeul,
e liniște-n cetate.

AL TREILEA CULEGĂTOR

(*tot către Cioban*)

Ai împăcat pe **Mag cu noii mucenici**
și nu mai curge sînge de prisos.

CIOBANUL

Aștept să vie preotesele.
Apoi vom merge împreună.
Veniți și voi?

CULEGĂTORII

Venim!

CIOBANUL

Și pentru mine faceți orîșice?

ÎNȚIUL CULEGĂTOR

(*cade la pămînt*)

Pentru trimisul lui Zamolxe — orîșice!
Zi: „umple-ți părul cu rășină“ —
și dacă trebuie, îmi voi aprinde **părul**
ca să ai o faclă-n miez de noapte.

Zi: „azvirle-te în sorb“,
și dacă trebuie eu mă jertfesc.—
ca o gutuie coaptă
ce cade în noroi.

Zi: „aruncă-te în țeapă“,
și mine fi-voi ciugulit de pasări ca un strugure.

CIOBANUL

Vreau doar atît,
cînd eu zic da, să ziceți și voi da,
cînd eu zic nu, să ziceți și voi nu.

AL DOILEA CULEGĂTOR

Tu ești sfînt.

AL TREILEA CULEGĂTOR

Tu ești sfînt.

(Cei trei culegători se duc în cîi. Ciobanul se așază pe un dîlm și-ncepe să cînte din fluier o doină sfîșietoare. Din pădure sar trei copii, fiecare cu cîte-un fir de trestie în mînă. Se aruncă asupra unui vas cu must și sug cu trestia.)

CEL MAI MIC

(supărat)

Prin trestia mea nu trece mustul.

CEL MAI MARE

E-un pai cu noduri. Du-te smulge-ți altul —
găsești destule-n baltă.

CEL MAI MIC

(începe să plîngă)

Mi-e frică de lipitori.

CEL MAI MARE

(aspru)

Taci. Uite ciobanul. Vine să te ia.

CEL MIJLOCIU

El ciobanul care se face noaptea priculici.

CEL MAI MIC

(îpă speriat)

Unde-i?

CEL MAI MARE

(îl liniștește)

Liniștește-te, Năsitatu, copil neastimpărat.

Închide ochii — ca să nu te vadă.

Așa, închide-i bine —

c-ăpoi se face întuneric
și nu te mai zărește nimeni.

I-ai închis?

Acum e noapte. Nu te vad.

Stai liniștit, Năsitatu.

CEL MIJLOCIU

(șiret, stăpînindu-și rîsul)

Nici eu nu te mai vad.

CEL MAI MARE

Nici priculiciul.

(Cei doi mai mărișori sug iarăși cu trestii, iar cel mic — șezînd în iarbă — strînge din ochi, să nu-l vadă Priculiciul. S-aud rîsete și chioie, cari s-apropie. Ciobanul se ridică și ascultă.)

UN CULEGĂTOR

(sare din vie și ia copiii de mână)

Ascundeți-vă! Repede, copii. Să nu vedeți bacante!
O singură privire de v-atinge, rămâneți pitici.

(*S-ascund în vie.*)

(O creatură de bacante vine din stînga, sălbatic jucînd în livadă. Fețele verzii. Plutele în vînt. Cîteva bacante învîrtesc șerpi deasupra capetelor, ca niște bice. Altele suflă în coarne de bauri. Chiote. Joc. Ciobanul în mijlocul lor. Culegători curg din vii. Ca la un semn nebunia contenește, apoi dintr-o dată — și în cea mai mare liniște)

O BACANTĂ

(*Îmbrăcată în alb, împrăștiie cu mîna cenușă dintr-o urnă*)

Din urnă împrăștiu
cenușa de morți pe cărări —
vîntul s-o piardă spre mări.
Cenușa celor ce nu mai sînt
o presar pe pămînt
în calea voastră,
copii, cari încă nu v-ați născut.
Din coarne de zimbri — eha —
vă chemăm,
coboriți-vă toți cei de mine,
voi prunci, luați-vă soarta de lut!
Ugerii lumii sînt plîni,
prindeți-i, stoarceți-îl
Spre azi, nenăscuților, curgeți spre azi!
Miros de moarte adie din brazi,
lăpteze-vă soarele —
treceți prin scrum,
strugurii-s copleși,
și pămîntul întrebă:
sunteți pe drum?

Ê-ha! E-hò!

(Din oii răspund sute de guri.)

Ê-ha! E-hò!

(Jocul bacantelor reîncepe. Strigăte neînțelese. Chiote: êhove, êhove, êhove! Culegătorii răspund: êhove, êhove, êhove!)

CIOBANUL

(ține isonul jocului)

Nouă preotese verzi.
sar prin codri și livezi.

Trec răzoarele cu spini,
singe curge prin ciulini.

Flutură cu șerpi în vînt,
peste stele și pămînt.

Ele nu cunosc cărări,
ar juca și-n fund de mări.

Ducă-se ca un fior
după dumnezeii lor.

Nebunească-n văi cu chiu,
tot ce-i mort și tot ce-i viu.

UN GLAS

Mărire lui Zamolxe!

BANCANTELE

Mărire zeului Zamolxe!

CULEGĂTORII
(din sute de piepturi)

Mărire!

(Strugurii cad aruncați din vii în jocul bacantelor. Munții răspund cu ecouri.)

CIOBANUL

Să mergem la Marele Mag!

O BACANTĂ

Împlinirea visului s-o cerem!

CIOBANUL

Lăsați culesu-n grija ciorilor!

Veniți, jucați!

Êhove, Zamolxe!

(Toți aleargă spre pădure după el.)

Êhove, êhove!

II

Într-o peșteră, gura ei se întrezărește în fund. Noapte. Totul se petrece ca într-o lume de năluci, cu o ciudată încetineală a verbei.

ZAMOLXE

(ascuns în întuneric)

M-am coborît tot mai adînc în suflet.

Unde sunt, unde sunt?

Tot în peșteră?

Înima vrea să-mi sară din piept —

Văd prin munți:

celatea nu se mișcă și totuși ne apropiem
de-acum.

(Încet, ca și cum ar invoca niște duhuri:)

O frunză cade-n noapte,
un veac se scurge-n mine.
Altă frunză cade-n noapte,
alt veac trece-n mine.

O vedenie se lămurește într-un colț al peșterii. Un moșneag care ține
în mână o cupă. Lumină se răsfringe de pe arătare în toată peștera.
Zamolxe se ridică și sprijinindu-se de perete se apropie de zălucă

ZAMOLXE

Moșneagule, vrei să-ți șoptesc tot chinul meu?
S-ar crede că trăiești,
dar ochii nu-ți clipesc.
De unde vii?

MOȘNEAGUL

De unde nu e timp.

ZAMOLXE

De-acolo vin numai visurile.

MOȘNEAGUL

Și marii visători.

ZAMOLXE

Ce poți să-mi spui?

MOȘNEAGUL

Când ești izvor, nu poți decât să curgi spre mare!
Tu Zamolxe, tu de ce adăști?

ZAMOLXE

Mi-e teamă că voi duce prea devreme
noua credință între oameni.

MOȘNEAGUL

Prea devreme! Niciodată.

Azi ori mai târziu
te-ntîmpină același dar!
Viața n-are stele pentru noi —
cucuta crește pe gunoi.
Ce crezi — în cinstea cui?

*(Duce cupă la gură, dar se oprește dintr-o dată, apoi urmează cu amără
ironie.)*

Era să uit. Cînd ții ospăț cu soarta,
cuvine-se să dai și zeilor din orice băătură.
De astă dată țin la datina de a-nchina cu ei.

(Varsă pe pămînt din băătură.)

Beți și voi, zei, luminoși ca putregaiul!
Beți! Must verde de cucută.
O cupă mi-e prea mult.

(Bea ce mai rămîne.)

ZAMOLXE

Așa aș închina și eu cu ei!
Ce vină ispășești?

MOȘNEAGUL

Una singură: n-am stat niciodată la-ndoială.

(Se stinge și dispare.)

ZAMOLXE

(singur)

Amare taine-șm dezghiocat prin anii mei
cărunți de-nțelepciune!
Dar nici un trecător nu mi-a ieșit în drum
să-i altoiesc în inimă răspunsul meu.

Cînd zilele răs-ar pe piscuri,
~~părul mi-e~~ de flăcări —
~~dar nu e nimeni, nimeni~~ să mă vadă
trăsnet încremenit pe stînci.

(Încet și rar:)

O frunză cade-n noapte,
un veac se scurge-n mine.
Altă frunză cade-n noapte,
alt veac trece-n mine.

*(Apare un tînăr cu plete lungi și coroană de spini pe frunte. Zamolxe
se apropie de el.)*

Răspunde! Ești soarta mea?

TÎNĂRUL

O, nu, dar un prieten tot atît de bun.
Ți-aduc un zvon de dincolo.
Apropie-se clipa ta, om nou:
în noaptea asta se coc toate smochinele.
Copiii le așteaptă.

ZAMOLXE

Tu vii ca să le scuturi?

TÎNĂRUL

Cad singure, n-auzi?

ZAMOLXE

Aud, mă cheamă cineva în lume.
Simt adieri ca dintr-o mare moartă.
Dar ce vrei cu coroana ta de spini?

TÎNĂRUL

*(și-a luat coroana de pe frunte, îi rupe ghimpii și-i împrăștie cu gesturi
de semănător)*

Seamăn ghimpi sub Călea laptelui
și-așteaptă să răsară dureri, multe dureri!

(Pierc.)

ZAMOLXE

(singur)

Cerc în zadar să te mai prind, neînțeleasă arătare
Te pierzi și-mi lași muștrările să le frământ cu pumnii.

Peșteră, peșteră!

Mi-ai îmblinzit iernile și mi-ai dospit trecutul
sub ocrotirea ta.

Unde-mi sunt amintirile rănite
pe care mi le-ai mîngîiat pin'la uitare?

Dă-mi-le, să fiu din nou răzvrătitul!

M-așteaptă soarta,
nerăbdarea mă sugrumă.

Tremurînd îmi iau viața-n mini
și plec spre viitor, spre mine-veșnicul!

Ție — peșteră — nu-ți las decît aceste urme
de călcîie tari, și dacă vrei un strigăt.

Un strigăt de izbîndă ori de cădere —
cine ar putea să spună?

Zorile s-aseamănă așa de mult cu-amurgul.

Oameni, Zamolxe, pașnicul, reintră-n patimile voastre!

Lume, șarpe și copac
au năpirlit sub ochii mei —

și am văzut ce-i cheag în haos —

și ce-i simbură în orice fruct

căzut în poala vremii.

Sunt sătul de vis.

O, stinci, de mult ce v-am privit
m-am prefăcut și eu în stincă.
Vajnic mă topesc
și mă revărs din matca mea, nebun,
spre șesuri și spre oameni.

(Mai liniștit:)

Nălucile apar mai multe azi,
sunt chinuri care mușcă-n pietre.
Altădată nopțile-mi erau un leagăn de odihnă,
iar ziua lucrurile dimprejur se prefăceau în mine
intr-un vis atît de liniștit,
că reci și jilave șopirlele veneau
să caute soarele.
pe picioarele mele goale.

(Încet și rar:)

O frunză cade-n noapte,
un veac se scurge-n mine.
Altă frunză cade-n noapte,
alt veac trece-n mine.

*(Se iveau un bărbat mai în vîrstă, legat pe un rug. Zamolxe întinde
brațele spre el.)*

Și tu vrei să-mi furi — singurătatea?

CEL DE PE RUG

Nu m-ai chemat? —
Sunt numai un ecou al nopții tale.

ZAMOLXE

E-adevărat? Dacă tu și eu am genunchea
pe marginea aceluia lac, care se cheamă al morților
și al acelor cari încă nu-s născuți,
și ne-am privi în lac ca-ntr-o oglindă
am vedea că suntem unul și același? E-adevărat?

CEL DE PE RUG

De cîte ori te cauți pe tine,
mă găsești pe mine.

ZAMOLXE

Cine te-a ridicat pe rug?

CEL DE PE RUG

Cumpătatul veșnic treaz.

ZAMOLXE

Nu-l știu.

CEL DE PE RUG

Cumpătatul e cel ce te oprește
să istovești un gînd.
La drumul jumătate te înlanțuie
și-ți strigă: „Destul, nebunule!”
Căci vezi, un gînd întreg e o năpastă.
Ci eu îți zic:
Năpastă? Fie!
Sus omenire către cer
sau viermii să te roadă în mormînt!

ZAMOLXE

Și iată Cumpătatul vine să-ți aprindă rugul.
(Se vede o mîna cu o saclă dînd foc vreascurilor.)

CEL DE PE RUG

Dar pămîntul aude, iar pămîntul nu uită.
(Dispare încins în flăcări.)

ZAMOLXE

(singur, zbuciumat)

Mi-s ochii beți de vedenii mai trainice
decît aceste stînci pleșuve.

Răspunde, inimă! Fii tare, mina mea!

O jertfă-ți cere Orbul.

Să sfredelesc pămîntul ca un ochi de mare?

Să-mi sfîșiu trupul pentru turma de flăminzi?

Să iau în spate soarele și să-l cobor în văi?

Ori și mai mult?

Să plec a doua oară-n țara care m-a-nșelat?

Între oamenii?

Peșteră, te schimb în bucium al' plecării mele!

(C-un strigăt.)

Vino, Orbule, vino —

să-ți durez un vad

spre viața noroadelor!

(Iese furtunatic din peșteră. O mare de lumină îl întâmpină.)

III

Miez de noapte. Șes întins. Nici un arbore. Calea laptelui — intens vizibilă. Nici o colină. Magul și Cioplitorul grec se plimbă amîndoi cu pași bătrîni — oprindu-se din cînd în cînd.

MAGUL

Culegători și preotese mi-au umplut ograda,
cerindu-și noul idol.

Ai început statuia lui Zamolxe?

CIOPLITORUL

De șapte nopți cioplesc.

MAGUL

Cum e marmura?

CIOPLITORUL

El străvezie
ca apa cînd în fundul mării cade cerul.

MAGUL

(arată șesul)

Aici e șesul licăririlor de foc.
Din glii zbucesc lumini de putregai.
Și pasul triștilor săracilor
se-ndreaptă spre comori ascunse în pămînt
de regii stinși ai dacilor.

CIOPLITORUL

(arată spre cer)

Privește: Calea laptelui. Nici celor care mor —
nu poate să le pară mai frumoasă.

MAGUL

(ridicînd ochii)

Ce spun de ea bătrînii dascăli greci,
la care zeii înșiși vin ca ucenici
să-nvețe — ce e lumea, ce e gîndul —?

CIOPLITORUL

(oprindu-se)

Un mit adus de peste mare zice —
dacă nu mă-nșel — că drumul soarelui
n-a fost întotdeauna unde-i astăzi.
Cărarea lui încrucișă pe cea de-acum,

și Calea laptelui nu e decît
ogașele lăsate pe cristalul bolții
de soare-atîtea mii de ani în urmă
că nu-i minte să le poată socoti.

MAGUL

(cu privireă în sus)

Ogașa soarelui pe drumul veșniciei.
Mă străbate un fior.

(S-aude un bocet depărtat de femei.)

CIOPLITORUL

Femei plîngînd. O fi murit cineva.

MAGUL

Nu. S-a născut un prunc.

CIOPLITORUL

Pe-aicia se bocește nașterea și totuși —
eu cunosc atîtea țări și pot s-o spun —
nu este-un alt popor să-și mistuie
viața ca al tău, înalte Preot!
Ieri am văzut un joc.

Flăcăi săreau peste o sulită.
Se sprijineau de o prăjină și zburau
— numai așa: u-hai-hop!

Cînd unul dintre ei rămase mort
cu burta spintecată-n țeapă,
ceilalți începură-a ride-n hohote de stingăcia lui.
Și totul fu numai un joc.

Vezi — cum un fulger nu e om —
tot atîta de puțin e dacul om.

El nu trăiește.

El se trăiește.

Putere smulsă din potirul uriașei firă
el n-are nici iubire pentru sine, nici iubire pentru alții.
Aici am înțeles că tot ce este — trebuie să fie.

(Prinde de braț pe Mag.)

Oprește-te. să nu te-mpiedici.

Haina ți s-a agățat în spini

MAGUL

(acolind spini)

Cuvîntul tău stîrnește-n mine temeni monă.

CIOPLITORUL

Ești ispitit să crezi că dacii nu nasc om din om.

Natura-i plămăiește singură. ea însăși dintr-o dată
cum își face munții ori izvoarele.

Adu-ți aminte de Zamolxe,
acel necunoscut, care într-o zi și-a scobit din manta
uimirea, vijelia și porunca.

I-ai fost vrăjmaș. Te înțeleg.

Dar el a fost un dac de baștină.

Cînd sfătuia-n parabole,

el nu zicea: „trăiește pentru alții” sau „fii om”,

ci „fii izvor”, „fii fulger”.

Și oare dumnezeul orb al său e altceva

decît ast fel al Fîrei și al dacilor —

sălbatic, chinuit, orb, straniu și veșnic frămîntat?

O, nu. Aicea nu mă simt împrejmuît de oameni,

ci așa de mult în mijlocul naturii

încît mă mir că ei nu au mănunchi de mușchi pe cap
în loc de păr — ca stincile.

MAGUL

(viclean)

Da, mă duce amintirea la Zamolxe păduraticul.
Nevinovata turmă l-a răstălmăcit
că azi nickel nu s-ar cunoaște.

CIOPLITORUL

O. crede-mă,
cu inima l-au priceput și-i sunt aproape.
Dar dacii au închipuire de copii.

MAGUL

Dac-ar trăi cum a rivnit Zamolxe,
ei s-ar mistui ca focul.
Copiilor le trebuie vis blînd să-i liniștească —
și lumina să le ție-n frîu pornirea,
zăgaz puterilor ce colcăie-n pămîntul lor
prea rodnic în izvoare turburi.

CIOPLITORUL

De-i vorba despre liniște. Îți dau dreptate-nalte Preot.
Dar — de ce liniște?

MAGUL

O întrebare căreia-i răspund prin altă întrebare:
de ce furtună oarbă?

CIOPLITORUL

(*șovăind*)

Nu știu.

MAGUL

Nici eu nu știu.

(*Cu oareșicare leamă.*)

Și totuși mă opresc.

Tu ești străin și poate vezi mai bine decît mine.

Mi-e frig. Vîno măestre. E tîrziu.

CIOPLITORUL

Ai crede că răcoarea coboară-ncet

din Calea laptelui

ca dintr-un fluviu uriaș. Cetatea nu-i departe.

(*Se duc spre dreapta.*)

Te-ai gîndit vreodată Magule?

Magule, ce-ar fi să se întoarcă într-o zi

Zamolxe — omul?

MAGUL

(*hotărît*)

Piere el sau poporul!

CIOPLITORUL

Sau el și poporul!

ACTUL AL TREILEA

I

Un deal cu o ripă de lut roșu și cu șuvița unui izvor. În stînga se văd turnurile și zidurile cetății. În dreapta începe pădure de stejar. În față o livadă cu iarbă mare și stînci. Dis-de-dimineață. Mult soare.

CIOPLITORUL

(Șade sub un stejar pe o stîncă. Pletele cărunte pe umeri. Plăsmuiește în lut o mică făptură omenească. Lucrează fluierînd.)

ZEMORA

(Tînără și sălbatică — ciulini în părul despletit — se furișază din pădure la spatele Cioplitorului și-l gîdilă în plete cu un fir lung de iarbă.)

CIOPLITORUL

(Ridică fruncea, dar nu se întoarce. Ghicește.)

Zemora — fiica Magului, sau o lăcustă.

ZEMORA

Și una, și alta. Căci Zemora turburătoarea
îubește iarba și soarele
vin ca lăcustele,
și-ar vrea să aibă picioarele
tot atît de verzi,
verzi ca lăcustele
sau ca lîntea bălților.

CIOPLITORUL

Știi că mă găsești — aici?

ZEMORA

Suind căzarea ți-am văzut în lut
urmele tălpilor. Așa în șir.
Credeam întâi că-s urme de... măgar.

(*Ride.*)

Auzi pădurea? Numai eu știu cum s-o fac
să ridă.

(*Ride cu hahote.*)

Auzi cum ride? Ca un copil mic
pe care-l gîdili la buric.

CIOPLITORUL

(*Întă din cap*)

Zemora, Zemora!

ZEMORA

Ce plămădești în lut?

CIOPLITORUL

Un chip al lui Zamolxe.

ZEMORA

L-am auzit de multe ori pe Zamolxe
Din cele ce grăia nu pricepeam prea multe.
Dar ochii lui erau așa de mari
că trebuia să mă opresc și să-l ascult.
Odată-l întîlnii pe-aici pe undeva-n pădure
singur.

Se chinuia să prind-un roi de-albine
ce-atîrna de-o creangă ca un cuib.

Lipea cu ceară fundul unei coșnite,
cînd i-am sărit în drum:
Zamolxe tu ești foarte tînăr
și eu-s frumoasă, dar să nu te sperii.
Te-nvăt eu cum se prinde roiul.
tu să-mi povestești despre-nceputul lumii.
În aștea te pricepi mai bine.
El a tresărit.

Îi luai din mină coșnita
și am proptit-o într-un par deasupra roiului
ca o căciulă.
El privea tăcut.

Am afumat apoi albinele
cu iasc-aprinsă-n scăpărări de cremene —
și ele-au început să se ascundă-n învelișul de nuiiele.
Cînd isprăvii, i-am zis:
Făgăduiala, tinere vesnic păduratic!
El m-a-nvălit cu ochii lui ca niște peșteri
încărcate de suris, și trist și dulce.

Mi-a șoptit:
O, ție trebuie să-ți spun un lucru,
nu cu mintea să-l pricepi,
ci cu frumusețea ta sălbatică.
Nu știu. Visez? Se pare
că Orbul a creat femeia în aceeași zi
în care a făcut și — luna.

CIOPLITORUL

Poate din una și aceeași groaznică lumină.
Ființe gemene.

ZEMORA

Apoi Zamolxe fugi în codru. Roiul l-a uitat acolo.
Iar la patru zile a urmat.
nenorocirea din livada-aceasta.

CIOPLITORUL

(fi întinde micul chip de lut)

Zemora, spune-mi seamănă cu prinzătorul tău
de roiuri?

ZEMORA

(privind de aproape chipul)

Zamolxe-a fost prea mult privire,
iar acesta-i prea mult om.

(Lingușitoare.)

Un dar pentru Zemora? Da?

CIOPLITORUL

(își ia chipul)

Nu. E pentru-un altar de casă.

ZEMORA

(supărată)

Pentr-un altar de casă?
Al cui?

CIOPLITORUL

Al marelui dirigător.
Uitași că mine-i sărbătoarea zeilor necunoscuți?
(Se ridică să plece.)

ZEMORA

Vrei să pleci?

CIOPLITORUL

Mă duc spre casă să mai poleiesc
statuia lui Zamolxe, cea de marmură.
Tu încotro?

(În brațe un cocoloș de lut)

ZEMORA

În sus, să-mi usc sandalele
la soare. Sunt umede de rouă.

CIOPLITORUL

Tot spre soare, tot spre soare?

ZEMORA

Tot spre soare și-n pădure!

(Cioplitorul dispare pe cărăruie în stînga, iar Zemora în pădure.)

(Pauză. Cîntec de paseri.)

ZAMOLXE

*(din altă parte a pădurei, sosește în livadă, luminos. O măciucă în mînă
și funigei în barbă.)*

Livada-n care m-au lovit.
Potecile-s aceleași. Cetate, ești aici?
Pleoapele-mi se zbat de cerul tău
ca niște fluturi de-o fereastră.
Nu-i numai poveste? Sunt aici?

(Pipăie cu mîna un arbore.)

Cu palma pipăi scoarta asprului copac
și simt că sunt aievea.
Fruet copt m-am rupt din creanga unui Dumnezeu
și cad aici
în pragul tău, cetate!
Unde ți-e rugul?
M-aștepți? Mai ai vreun prieten pentru mine?
Unde ți-s spinii? Cu ce mini primi-vei soarele,
ce ți-l cobor din piscuri
darnic în lumină?
Pui de mesteacăn cresc pe ziduri —
un semn că nu te-ai istovit în lupte mari
de când plecai, norod nebun.
Odihnă multă ai avut
s-arunci năvoade în noianul veșniciei.
Pescuit-ai frământări din apă fără fund?
Poate ți-ai ars de mult toți zeii.
Năruitu-ți-ai altarele cu capete de zimbri?

Nădejdea mea e încă tot cu ochii
mari deschiși spre viitor. Cred mult.
Sunt răbduriu.

(Își îndreaptă ochii cercetători spre cărare.)

Livada-n care m-au lovit.
Cinii ciobanilor pribegi au lins
în treacăt singele ce mi s-a scurs
pe pietrele cărărilor.
Un semn că astăzi mă iubesci — cetate?
Un semn că mine-o să ridici un templu
Orbului?

Oricum ar fi, nu mă-nspăimânt —
și greu de viață și de gîndul morții
îmi azvirl destinul între zidurile tale,

tainică cetate!
Munții vin cu mine.

(Se oprește și ascultă. Un cîntec s-aude din stejeriș.)

GLASUL ZEMOREI

Hoinăresc spre soare —
din frunziș răsfrînt
el îmi cade-n harfă.
Nu mai știu să cînt.

Zariște pleșuvă.
Gîndul mi-e nătîng.
Alb măceș mă cheamă
și iau drumu-n crîng.

Ghimpi se-nfig în mînă.
Șerpi trec prin amurg.
Și din răni pe strune
stropi de sînge-mi curg.

Coarde prind să cînte
serei în urechi.
Picuri cad într-una
peste țaine vechi.

(Zemora reapare în livadă cu un mănunchi de flori.)

ZAMOLXE

(uimit)

Întîlni om. De șapte ani întîlni om
îmi mîngîie vederea.

(S-apropie de Zemora.)

Fecioară, proaspătă ca diminețile de toamnă,
ce cîntec spui?

ZEMORA

Tu ești străin pe-aici,
Ciobanii-l fluiere de mult,
iar vorbele i le-a scornit Madura
cintărețul.

ZAMOLXE

Îl cunoscui pe vremuri. Mai trăiește?
A murit?

ZEMORA

Trăia în cetățuia lui, tot singur;
pină ce-și ucise sufletul.
Nu știe nimenea de ce. Oameni spun
că într-o noapte-au auzit
copite de-argint pe drum în jos.
Asemenea chitarelor' sunt drumurile,
cu cât mai vechi răsună mai frumos.
Și-apoi în colb de lună
s-a văzut un roib în goană.
Fără de stăpin în șea
se întorcea splinatic la castel.
Legată cu o funie de coadă.
tira în urma lui o harfă — ca un mort.

ZAMOLXE

Așa mor cîntăreții daci.

ZEMORA

(mișcată)

Nu-ți pare că auzi amarul ris
al celui care nu mai vrea să se întoarcă în viață
și-și trimite calul singur înapoi?

Și nu vezi roibul biciuit sălbatic
de căderi de stele? — pe drum în jos
tirăște-n urma lui o harfă
ca un mort.

ZAMOLXE

Din partea mea-l pricep așa de bine
pe Madura.

(Dintr-o dată stăruitor:)

Îmi mai îngădui o-ntrebare?
Florile, pentru cine sunt florile?

ZEMORA

Le duc la templu. Oprește-te și tu-n cetate
pentru
pentru-ți zi, străinule. E sărbătoare-n zori.
Poporul o s-așeze-n sanctuar
statuia zeului Zamolxe.
Eu îi mai jertfesc și miere.
Cînd a fost pe-aici l-am învățat
să prindă roiuri.

(Pleacă cu un surt.)

ZAMOLXE

(Rămîne impietrit, cu ochii turburi îndreptați spre cetate.)

II

O uliță în cetate: Noapte. Lună.

ZAMOLXE

(trece cu capul aplecat)

Cîntă cocoșii de munte.
Prietenii unde-mi sunt?

Nu-i mai găsesc.

Troscotul a crescut prin ogrăzile lor
și iarbă pe vetrele lor.
Nu mai bate inimă!

Căderi de ape s-aud din vale,
ori poate-s adieri din riul morților.

Iată și umbra mea —
n-am înțeles-o niciodată.
Eu o arunc și totuși e mai mare decât mine.

Adieri din riul morților.
Și iarăși cîntă cocoșii de munte.
Inimă,
taci!

(Dispare. Pe urma lui se furîșează Ghebosul, iscodind.)

III

În templu. Un perete lateral al templului formează fondul. Altarul, nevăzut, în stînga; în formă de potcoavă sunt așezate pedestalele cu statuile celor șase zei principali; unul dintre aceștia, mai mare, are cap de bour. În mijlocul potcoavei altarul de jertfă. Un pedestal e liber, fără statuie. Mai spre dreapta, două colonne puternice de culoare arămie sprijinesc bolta. Intrarea în templu e în dreapta, dar nu se vede. Jertfelnice și un șir întreg de zei mărunți lingă peretele din fund. Lumină vagă se răsfrînge de sus. Flăcări ard pe altar și-n jertfelnice.

Templul e gol.

ZAMOLXE

(Intră singur din dreapta. Ochi aprinși. Se oprește lingă columna din
fa. a.)

(S-aud strigăte depărtate.)

Mulțimea-i adunată-ntru slăvirea mea.
Pe lingă ea trecui și m-a privit cu ochi streini.

Oamenii uită. Nimeni nu mă mai știe.
Răcnete lor de bucurie-ar vrea
să mă ridice-n cer,
dar fără-nvățătura mea.

Miros de vin mă aburește.
Ce reci sunt lespezile!

MAGUL

*(a ieșit din altar în odăjdii de în alb și, punând tîmbla în jartfelnic,
vede pe strein)*

Streinule, ai îndrăznit?
Nu ți-a fost frică să treci pragul
înainte de-a intra statuia lui Zamolxe?
Nimănu-i dintre profani
nu i se-ngăduie ăst pas.

ZAMOLXE

(Tace.)

MAGUL

(s-apropie, îl țintește cu privirea și parcă și-ar aduce aminte):

O, norii turburi ai acestor ochi.
Așa schumbat? Aici? Din nou aici?
Și tocmai azi?
Zamolxe, te cunosc.

(Ca sugrumat.)

De ce te-ai întors? De ce te-ai întors?
Poporul se răzbună
fără să vrea, fără să știe.

(Cu un ris rău.)

Ai încercat să-l scapi de zei
și azi îți ai și tu
un chip de piatră printre ei!

ZAMOLXE

(cu un hohot)

Și tu, tu ești preotul meu!
Ha — ha, de necrezuți! Ce răzbunare blestemată!

MAGUL

Așa de tânăr tu ai sămîntat un gînd
și rodul nu l-ai așteptat. E greu să-l schimbi.
Dintr-un ogor răsare ceea ce sameni,
dar din inimi nu.
Aci pui griu și cresc cireși.

(*Lingușitor.*)

De altfel, nu te bucuri?
Toate aceste arămii columnne
ca niște fecioare zvelte ce și-au aruncat veșmintul
joacă-n jurul tău.
Ai un altar și-o lume-ți cade-n pulbere.

(*Aspru.*)

Pleacă înapoi! Altarul n-are trepte!
Ești sus — zadarnic cerci — nu poți
să-l mai cobori.
Răzvrătire?
Împotriva cui?
Azi nu mai ai nici un vrăjmaș,
poporul ți se-nchină —
și eu-s preotul tău!

ZAMOLXE

Tu ești preotul meu!
Ha—ha! Dar n-o să plec.
Mă-mplint aici în lespezi.
Fulgere, cu pumnii încheștați vă string!

MAGUL

O, dumnezeul tău e orb —
și tu biet tinăr i-ai luat
pe umeri soarta.

ZAMOLXE

Și soarta-această mă face să lovesc.

MAGUL

Norodul nu va crede că ești tu.
Lovești? Pe cine? Ai vreun dușman?
Doar vremea, vremea — care-a așezat
piatră cu piatră, și ți-a ridicat
un templu!
Trăsnește-o!

ZAMOLXE

C-un bici de fulger
voi întoarce vremea înapoi —
și mine va fi ierul
Dintru adine striga-voi de pe țărmul meu stingher,
și vremea se va trage înapoi
ca marea cînd o cheamă luna.
Și-atunci m-apropiu de urechea ta
și-ți zic:
grăbește-te —
îngroapă-ți zeii cioclule bătrîn!
E plin de hoituri cerul tău!

MAGUL

Ești tinăr și orb.
A doua oară vii. De ce?

N-ai fost în stare să rămi,
de ce te-ai mai întors?
Du-te, pleacă!
Ori nu.
Ți-e foame?

Ai avut ce să măninci
în ascunzișul tău atîția ani?
Ce chinuri. Mă topesc de mila ta. Ești slab.
Du-te! Dar zilele cînd s-or mici de frig
și foamea te va roade,
îți îngădui să te-ntorci,
din cînd în cînd,
necunoscut — ca cerșetor,
să stai aici pe treptele acestor atîlpi
și să-ți întinzi spre trecători
tremurătoarea mină.
Se vor găsi și oameni care să-ți dea
o pine și un strop de vin
din toamna lor răscoaptă.
Rămășițele ce prisosesc
de la altarul tău
de asemenea le vei primi din îndurarea mea.
Am lacrimi de milă pentru tine.
O nu-ncerca a doua oară furia norodului.
Eu nu sunt rău, dar pleacă unde știi!
Ca cerșetor mai poți să vii —
aci, pe treptele acestui templu,
cînd ești flămînd
și viscolul se va-ncălzi sub zăbreanta ta!

(Zamolxe se clatină și se sprijinește de columnă, zdrobit de strigătele
mulțimei care se apropie de templu: „Èhove, èhove, Zamolxe!” Ciobanul
și-un alt dac aduc pe umeri statuia zeului Zamolxe și-o așază pe pîdes-
talul gol. Popor mult s-adună. Locul unde e Zamolxe-onul rămîne însă
aproape gol. Tot timpul cîntă.)

CORUL COPILOR

Prin uliți ți-am purtat
cioplitul chip — și goi
căzurăm în nisip.
Nu suntem buni și mici?
Și nu-s sub streșine
atâtea rîndunici
ce și-au zidit din lît
cuibarul scund și sfînt?
O, nu le turbura!
Și pentru noi, bieți prunci,
Zamolxe, zeu lovî,
îndură-te, preabun,
de cei ce te-au țintit
cu praștii de alun!
O, nu trăsni pe cei
de fața ta s-ascund,
și iezii mai ales
să ni-i ferești pe stînci
de rîpile adînci,
Tu groaznic nențeleg!

MAGUL

(în fața statuiilor)

Din praful ud
de vinul sfînt —
statuia albă ridicăți-o pe altar!
Cădeți, cădeți!

(Poporul îngenunchează. Magul ridică brațele spre statuia lui Zamolxe.)

Întoarce-te, Zamolxe-ntre stăpîinii cei dinții
ai gîndurilor, brazdelor,
luminei și ai apelor!

Răsune stelele-n ecouri
sub sandalele-nălțării tale.
Urcă pragul veșniciei
și mingie cu mîna ta
ursita ăstui trist norod.

Cădeți, cădeți!
E ziua tuturor părerilor de rău.
Nisip ați aruncat în ochii soarelui.
Iertare!
Plîngeți să miroase-a lacrimi templul!

Înalță-te, Zamo'xe!

POPORUL

Înalță-te, înalță-te, înalță-te!

MAGUL

(pleacă spre altarul necăzut din stînga)

Ieșiți, fecioare! Jocul sacru să înceapă!

*(Șase fecioare, în frunte cu Zemora, vin în fața statuilor divine și se
închină pe rînd fiecare la cîte unul din cei șase zei.)*

ÎNTÎIA

(în fața zeului cu' cap de bou)

Vilvele reci
din mine de aur
fie-ți soții,
puternice taur.

A DOUA

Ochii mi-s dulci,
am trup de petale,

filii în zbor
cu clipele tale.

A TREIA

Floare și om
în glod ți să-nchine —
foc pe altar
mă mistui în mine.

A PATRA

Luna o-ncearcă
cu bobi de tămîie,
jarul nestîns
în ea să-ți rămîie.

A CINCEA

Trîmbe de fum
se-nalță spre tine
Inimi și joc
să-ți fie vecine!

ZEMORA

(la statuia lui Zamolxe)

Miere-ți jertfesc
în scrum și-n jeratic,
Ție — stupar
etern păduristic!

(Începe jocul secioarelor, însoțit de chîntare din altar. În vremea asta:)

ZAMOLXE

(tot lingă cîmîmă, după ce a privit tulburat)

Mă-năbuș. Friguri în vârtej
tai scutură din temelie cerul.

Nu-i trupul meu în cer?
Dar stelele, stelele chiar,
pe care altădată le-am iubit,
mi s-ar părea amare azi.
Otravă verde picură din ele-n cupa mea
ca din strivite capete de șerpi.

Eu — zeu?

Credința mea v-a ispitit — altare,
cu mii de jertfitori netoți!

La luptă pumni!

Vrăjmașul?

Ești tu — numai tu, numai tu chip de piatră-neoronat
cu nemurire

și dezmiardat cu jocuri de fecioare.

(Întinde brațele.)

Zenle Zamolxe, cit ești de alb zăpadă!

Dar visul meu e cald și te topesc.

Aici sunt eu

și omenescul meu gând.

Acolo?

Eu zeul,

și toți bețivii jertfei.

Statuie,

cu povara ta de munte

mî te ridici pe piept.

Blestem,

ncigătorule de visuri!

Iată, mă ridic în fața ta —

nu tremuri?

Vrăbii își vor face cuib în capul tău!

Zamolxe-Zeule,

de te-aș vedea în mărăcini

sau pe guno!

la lună cinii să te latre!

Cenușă — vîntul — să te spulbere-n noroi.

În lături jertfitori —

și vreme, înapoi ca marea, înapoi!!

(Se aruncă asupra statuiei sale și o doboară cu pumnii. Poporul, îngenu-ncheat, îl privește neînțelegător, se ridică. Tumult. S-aud strigăte: „Statuia“, „Zeul“, „Spart“, „Altarul pîngărit“, „O, vai“, „Ucideți-l!“ Vreo cîțiva ciobani se reped asupra lui Zamolxe, îl răstoarnă și-l trăsneso cu bucăți din statuia spartă. Din mulțime iese)

GHEBOSUL

(se furișează lingă trupul mort și se-ntoarce spre norod cu un rinjet)

A doua oară a venit între voi

și nu l-ați cunoscut.

Ochi ca ai lui nimenea n-a mai avut

și nu l-ați cunoscut.

Apropiati-vă, priviți-l!

V-ați ucis pe Zamolxe cu statuia lui

nemernici!

(Uimire și câteva țipete. Toți se adună în jurul celui mort. Apoi liniște.)

UNUL

(lingă columna din față, către vecinul său)

Zamolxe e mort.

AL DOILEA

Dar ne-a adus pe Dumnezeu.

ÎNȚIUL

Orbul e iarăși printre noi.

AL DOILEA

Și-n noi.

at present, the only
one of its kind in
the world, and it is
the only one of its
kind in the world.

It is the only one of its
kind in the world, and it is
the only one of its kind in the world.

It is the only one of its
kind in the world, and it is
the only one of its kind in the world.

It is the only one of its
kind in the world, and it is
the only one of its kind in the world.

TULBURAREA APELOR

DRAMĂ

1923

P E R S O A N E

POPA, 36 ani
PATRASIA, soția
RADU, băiatul lor, 12 ani
NONA
ALCHIMISTUL WOLF
MALER
DOCTOR UNIVERSALIS
MOȘNEAGUL
OMUL CU CERCEL ÎN URECHE
OMUL CU MOAȘTELE
CIOBANI, FLĂCĂI, UN BĂIAT

Acțiunea se petrece în timpul Reformăiunii, în Ardeal, veacul al XVI-lea.

TABLOUL ÎNȚII

PRELUDIU

O odaie țărănească. În fund, spre stînga, o ușă care răspunde în curte; în dreapta o fereastră, între ele un blidar cu ulcioare și vase de lut. În dreapta o ușă spre altă odaie. Vatră într-un colț. În mijloc o masă cu cărți, un pahar și o plescă, scaune și lavițe împrejur.

POPA

(Veșminte sure — nici țărănești, nici preoțești. Scrie la masă. Expresie chinută.)

PATRASIA

(Soția lui, țărăncă. Stă în picioare, în apropiere, și-l privește.)

RADU

(Cioplește jucării lângă vatră.)

POPA

Gata de drum, Patrasio?

PATRASIA

Aștept.

POPA

Numai două cuvinte mai scriu. Ne-nțelegem pe urmă mai de aproape.

PATRASIA

Scrie.

POPA

(după câteva clipe)

S-a cam uscat cerneala, Patrasio. Cînd fierbi a'ta din scoartă de arin? Uite e ca rășina.

PATRASIA

Nu mai răzbesc nici eu cu toate.
Eu — cu clăcații, tu cu cărțile.
Eu — cu oițe, tu numai cu cărțile.
Eu — cu orașul, tu cu cărțile.
Eu — cu pămîntul, tu veșnic cu cărțile.
Singură îmi macin pîterile
din zori pînă-n noapte.

(Îngrijorată.)

Spune-mi dragul meu, ce ai? Ești bolnav?

POPA

Bolnav? La vîrsta mea?

PATRASIA

Ieri te-am auzit. Erai singur aici — cu ușa deschisă în soare.

POPA

Foamea de soare — e boală?

PATRASIA

Nu, dar vorbeai singur.

POPA

Lasă-mă acum să isprăvesc.

(*Serie.*)

(*Pauză.*)

PATRASIA

(*suspînă.*)

Dar cu Radu ce voi ai?

POPA

Îl duci cu tine la Sibiu. Mă ispitește gîndul să-l dăm la școala protestantă.

PATRASIA

Cînd? Acum?

POPA

Nu. La toamnă. — Poate-l vor primi. Seriu tocmăi unui domn magistru din cetate. Să lucrăm, băiatul nu e prost, și de va face spor cu vîrsta, mi-aș vinde tot — via și glia — să-l trimit la Vitenberg.

PATRASIA

(*mîrată*)

La Viten-be-erg?

POPA

Sau în vreun alt oraș din țările nemțești. Tu nu pricepi aceste lucruri, ți le spun — Patrasio — numai fiindcă sînt — cum să le zic? — fiindcă sînt frumoase.

PATRASIA

N-ar fi mai bine oare să-l dăm la mănăstire?

POPA

La călugărie? Ha!

PATRASIA

Cum crezi, așa să faci.

POPA

Copitele călugărești au bătucit destul pământul singeros
al Domnului.

(Serie.)

RADU

(ridică ochii de veneriță de lângă vatră)

Tată...

POPA

(Nu răspunde.)

RADU

Tată, te-am prins cu un păcat mare.

POPA

(Scriind, nu aude.)

PATRASIA

Multe sunt ostindită să aud de treisprezece ani!

POPA

Să nu întârzieți.

PATRASIA

(căt-re Radu)

Radule, să-ți dau gluga de drum.

(Amîndoi se duc în cealaltă odaie.)

POPA

(singur)

Ce mai rămîne de dorit?

Țotul e încă neîmplinit.

Lumina înaltă,

lumina sălbatică,

lumina din Vitenberg

pătrundă în stîinile acestor plaiuri străvechi.

Rouă nouă să cadă

pe creștetul munților!

Oameni cu sufletul slobod

— să crească pe poteci,

rumeni ca florile, deschiși ca florile,

tăcuți ca florile.

(Pauză.)

Ca-n fiecare seară aștept,

Unde ești, Nona?

Mi-ai scăpat din mîni

taină crescută la rădăcinile munților.

De ce nu te întorci numai o dată,

Nona

cu părul spulberat de furtuni?

De ce nu vii să mă vezi?

Dacă astăzi nu sunt haiduc al religiei,

cum m-ai dorit,

mine ori mai tirziu găsi-voi poate
puterea să fiu.

Nona, aci lângă fereastră
clipa-i așa de prielnică visului tău!
În cupe de patimi vreau să-ți culeg
privirile —
și cu palmele vreau să-ți ating jocul afurisit,
Nona, Nona!

(Patrasia se-ntoarce cu inu.)

PATRASIA

Părinte, iar ești tulburat.

POPA

Nu e nimic. Tulburat, bolnav — ce mă tot întrebi?

PATRASIA

Ești bolnav — ce ai?

POPA

Plecați odată!

PATRASIA

Nu e nimic? Sunt oarbă?

POPA

Ține scrisoarea. O duci alchimistului Wolf. Când intri
în oraș înția casă cu acoperișul țuguia. Zi după mine „al
chimistul Wolf”.

PATRASIA
(cu stîngăcie)

Alchimistul Wolf.

RADU

Tată, ce-i aceea alchimist?

POPA

Un fel de maimuță a lui Dumnezeu. — Repede!

RADU

Maimuța lui Dumnezeu? De ce?

POPA

Fiindcă face totul după el!

RADU

Ce face?

POPA

Aur și oameni.

RADU

Are și coadă?

POPA

Cu tine nu mai isprăvesc niciodată, vircolacule!

RADU

Și dumneata ești alchimist, tată?

POPA

(*se ridică*)

Întrebi de Wolf, Patrasio. Deasupra uşii este o buhă, odaia e scundă, cu feluri de lucruri: sticle, oase de mort, o vatră şi cărţi. Maistrul e om mărunţ, îi dai scrisoarea şi aştepţi. Dacă te întreabă, să nu-i spui că eşti nevasta mea. Răspunde-i numai — sunt slujnică la dumnealui.

RADU

Mama e numai slujnică la dumneata, tată?

POPA

Taci, deocheatule!

PATRASIA

(*scutură gluga de praf*)

Hai, ţine gluga!

(*Radu o ia.*)

PATRASIA

Să nu-ţi aducem şi leacuri? — Nu ţi-e bine la suflet. De cite nopţi ţi-aud visurile, parc-ar fi visuri de lup bolnav — le strigi, le urli — of, of!

(*Pleacă cu Radu prin uşa din fund.*)

POPA

(*se uită pe fereastră după ei, le mai sare un semn, dar în zgomotul căruţei ce pleacă, cei de afară nu aud*)

Patrasiol! Patrasiol!

(*Se aşază iarăşi la masă. Răsfoieşte file proaspete.*)

Uitai să spun să-mi cumpere cuvîntările lui Luther!
Vestitorul din Vitenberg!... Din tot ce s-a clădit, n-a lăsat
nimic neatinș! Din tot ce s-a zidit, nimic nu mai rămîne
neclintit! Luată e pecetea de pe cele șapte taine, și omul își
mai începe odată drumul lung de la-nceput, iarăși și iarăși
de la-nceput, dar izbînda i aproape, și omul va fi tinăr odată
și slobod ca Elohim peste apel!

(*Pauză.*)

Ca-n fiecare seară taina cărnii mă roade.

Dac-aș pleca, aș ști poate totul.

Dacă rămîn, aș avea poate totul.

Nona!

(*Cu patimă, încet.*)

Vino pe picioare de vis,
așază-te lingă mine,
ia-mi capul greu între mîni
și numără-mi perii albi
ce-au crescut în răstimp.

Ia fir de fir și zi:

„Călăule,

acesta e alb, fiindcă ți-ai ucis altarul,

acesta e alb, fiindcă m-ai dorit cu păcat,

acesta e alb, fiindcă m-ai dorit frumos.”

*Zgomot la ușa din fund, se deschide, intră Om ul cu cercei în urechi,
un țaran mărunt și spînat.*)

OMUL CU CERCEI

(*viclean*)

Gînduri bune, părinte — și multă sănătate.

POPA

(*aspru*)

Tu erai? Ce dorești?

OMUL CU CERCEL

Avem o fîntînă spuracă,
te-am ruga să ne ții o slujbă de curățire.
Un bou a băut din găleată,
și-un șoarece mort am găsit în apă.

POPA

(încurîntat)

Nu fac slujbe. V-am mai spus.
Secă-ți fîntîna pînă la prund,
ajută mai mult decît apa sfințită
de-un popă cu spatule către apus.
Nu v-am luminat îndeajuns?

OMUL CU CERCEL

Ne-ai luminat, Părinte, e-adevărat,
dar legea e veche.
Ne-ai luminat așa de mult
că azi nu mai știm ce e de Dumnezeu lăsat
și ce e de la Dracu. •
O, o, — și nu e bine așa.
Astea ți le spune un om cu cercel în ureche.
De-un an în sat te-am adus.
dar pînă azi nu ne-ai zidit biserica.
precum ne-ai spus.

POPA

Tu nu știi ce-i lăsat de Dumnezeu
și ce e de la Dracu? Ha!
Oamenii cu cercei sunt de la Dracu.
Hop-țupa-hop! •

(Aruncă o carte după el.)

OMUL CU CERCEL

Se poate, altfel n-ar avea nevoie de popa;

(Iese.)

POPA

(singur, se duce la fereastră)

Șarpele luteran nu vrea să vie.
Parcă s-ar fi ascuns în mormint
de-o jumătate de an.
E așa de greu în pustie.
Pe scocul morilor ape cîntărește se-aud.
Un vînt a început să bată cerul în piept.
Cînd soarele va apune
norii vor fi roșii ca părul tău, Nona!

Acum aștept.

Și-ar trebui să cînt.

(S-așază pe un scaun.)

TABLOUL AL DOILEA

FIICA PĂMÎNTULUI

Dimineața, în aceeași odaie. Popa, pe același scaun unde se așezase în apusul soarelui de ieri. Liniște. După un răstimp, s-aud copite afară. Lovituri de picior în ușa din fund. Popa, cu capul în jos, nici nu tresare. Se deschide și intră Nona.

NONA

(Cu căciulă ciobănească, cu cojoc de oaie larg. În mână cu un bici scurt de curele. S-apropie pînă la spatele Popii și-i soptește așa de încet, încît el crede că vorbele și le spune singur.)

Sunt aici. La-la!
Sunt aici.
N-ai venit să mă ridici.
Cu capul în pămînt ca un sobol
la ce te gîndești Părinte —
așa de pierdut în gol?

POPA

(fără a fi prins de veste că cineva e lângă el)

O dată, numai o dată am avut
liniște de mormînt în viață,
nouă luni în sînul celei ce m-a născut...

NONA

Amintirea te-nșeală, părintel
Nu te zvîrcoleai și-atunci ca pe spini?
Nu-ți duceai pumnii la gură?
Nu-ți rodeai unghiile de neastîmpăr
s-ajungi cît mai curînd
sub biciul soarelui să suspini?

(Aspră și mîndră.)

Deodat' cu cîntatul cocoșilor verzi
Nona ți-a sosit călare în prag.
Ți-a bătut în ușa rîzînd
să-i ajuți să descalece.
Și tu, Țu — greul-pămîntului
n-ai auzit,
n-ai văzut.

POPA

(la vorbele din urmă, întoarce capul și sare strigînd)

Nona! — De unde vii?

(Se repede și-o cuprinde cu brațele. Nona se zbate, se smulge și-i scapă, lăsîndu-i cojocul în brațe. Rămîne îmbrăcată numai într-o mătase roșie lipită de trup. S-ascunde după blidar.)

NONA

Nu e nimenea acasă?

POPA

Nimenea.

(Se apropie de ea.)

NONA

Să nu te-appropii, c-o pățești. Azvirle-mi cojocul.

POPA

(încă un pas) .

Încercările pot începe.

NONA

Ușor s-ar putea întîmpla să ti hirbuiesc toate ulcioarele
și cioburile ar sta mărturie strigătoare!

POPA

(cu o nouă îndrăzneală spre ea)

Sparge-le!

NONA

Dacă nu te astimperi — fug în sat așa cum sunt.

POPA

Ei — și? Vor zice oamenii c-a ieșit dracu pe hornul popii.
Te-or prinde și te-or arunca în rîu să te boteze. Ha! Drac
botezat!

(Încă un pas.)

NONA

A doua oară nu mai zic.

POPA

(spre ea.)

NONA

(pune mîna pe clanța ușii, o deschide și dă să fugă)

Te-ntorci?

POPA

(se retrage)

Nu fi copil, nebuno! Aici ți-e cojocul!

(Î-l aruncă.)

NONA

(Închizînd ușa și luîndu-și cojocul.)

Înapoi, părinte, spre colț!

POPA

(Se depărtează.)

NONA

Cît ești de blind!

POPA

Nici n-ai fi crezut.

NONA

Nu.

POPA

Sau n-ai fi fugit!

NONA

Ba da. Cu toate acestea — dar s-o lăsăm. M-ar fi prins satul? Poate n-ar fi fost întâia oară, de cînd pierd verile prin munți.

POPA

De unde vii?

NONA

De nicăieri și de pretutindeni.

POPA

Nona!

NONA

Și astăzi intru în casa ta — oaspe viclean,
oaspe vechi,
oaspe cu gânduri ascunse.
Să te păzești
Minile mele scapără primejdii.

POPA

Primejdii peste zilele popilor.
Sunt gata să te-ascult.

NONA

(ispititoare)

Dac-ai fi un altar,
aș sări peste tine goală ca luna.
Dar ești numai — popă!
De-ai fi biblie prăfuită,
mi-aș lăsa urma tălpilor pe tine.
Dar ești numai om. Om și popă pravoslavnic!

POPA

(cu patimă)

Nona, de ce-ai venit?

NONA

Să tulbur apele ca ingerul Domnului,
Sunt rea?
Minunile de felul meu nu sunt
niciodată mai bune.
Unu, doi, trei — prinde-l!
(I-aruncă biciul.)

POPA

(il prinde)

Ce e?

NONA

Nu vezi? Un bici cu șapte curele. ~~Cind sunt prea rea,~~
lovește-mă!

POPA

(învîrte biciul nervos și-l pune pe masă)

Ai zăbovit așa de mult!

NONA

N-am putut să vin mai curînd. Vîno în genunchi pîn' la mine și-ți spun fără minciună — numai ce-a fost.

POPA

Sub coșoc ești o flacăără.

M-a prins aproape teama

să nu te stingi de-o adiere a diminetii.

Nona, de ce te-ai îmbrăcat ca o flacăără?

NONA

În teatrul cetății — aseară — am jucat un mister, ceva despre căderea îngerilor din cer. Am fost una din fiicele pămîntului.

POPA

Ghimpe în călcîiele arhanghelilor, ce?

NONA

Cum vezi, vin la tine de-a dreptul din teatru.

POPA

Altădată veneai din minăstire.

NONA

Cam tot atît. — Găsești lucrul așa de minunat?

POPA

E așa de ciudat. Fiecă a pământului! De-acum îți zic numai așa. E un nume din care m-ademeneste tot sufletul tău. În picioare ai opinci?

NONA

Cum au țărâncile voastre.

POPA

Nu înțeleg: cojoc... opinci... Flacăra în cojoc și mister în opinci! — Ce gânduri — Nona?

NONA

Venii — să cer socoteală! Ai făcut ceva până acum ca să-mpiedici clădirea bisericii — în acest cătun de ciobani?

POPA

Niciodată n-o să știu gândurile de cari am păținit, nici durerile! Gîndește-te, de un an sunt popă aici între brazi, dar nici o liturghie n-am ținut pînă azi. Îmi singerez călcîiele pe bolte cerești, vorbind în parabole despre lumina din Vitenberg.

NONA

Catchismul luteran l-ai tălmăcit?

POPA

Da — e-aici. Te aștepta de mult, dar... n-ai mai venit.
(*În manuscrisul.*)

NONA

Dă-mi-l!

POPA

Nona. oamenii noștri — ciobanii aceștia — ce înțeleg ei? Mă prind iar îndoilele! Mai putem ajunge la ceva? Citeodată totul mi se pare în zădar! Poate ar fi mai bine să arunc *Catehismul în foc!*

NONA

(sare după el)

Nu, părinte! Dă-mi-l, părinte. Ascultă-mă.

(Se l'pește o clipă de el și-i ia Catehismul.)

Îmi ești așa de bun, părinte!

POPA

Sunt prea puțin slobod intru haiducia cu duhul!

NONA

Mine vei fi mai slobod. Ha-ha!

(Își pune Catehismul în căciulă.)

Omul a ieșit din carnea sa ca să intre în biserică; Luther face drumul întors: iese din biserică pentru ca să reentre în carnea sa.

POPA

Ha! Ai învățat și teologia?

NONA

Numai atât cât îmi trebuie ca să mă plimb rizind printre taine.

Părinte, ți-aduc o bucurie.
Vrei să ajungi episcop al stînilor?

POPA

(își mușcă buzele)

Episcop al stînilor luterane, vrei să zici?

*(Chinuîndu-se lăuntric, s-așază pe-un scaun lîngă masă. Nona,
ca o ispită, se-ntinde în fața lui cu coatele pe cărți.)*

NONA

Ei — ce e? Te-ai supărat — pentru ce? Răsplata destoiniciei nu e destul de bogată? Haide, dă-mi mina.

(Întinde mina peste masă.)

POPA

(Nu răspunde.)

NONA

Nu vrei?

POPA

(Nu răspunde.)

*(Pauză. Cum Popa nu răspunde, Nona ia plosca de pe masă
și o privește.)*

NONA

Ce ploscă frumoasă ai!
Ca șoldul unei băcițe,
care s-apleacă să mulgă oile —
să ducă pe urmă lapte în rai.
Mă lași să beau?

POPA

(Tace.)

NONA

Nu răspunzi? Teolog încăpăținat. Dar eu beau.

(Își toarnă vin în pahar și bea.)

Îți beau vinul cu dușmănie. — Ei, spune-mi, de ce-ți muști buzele?

POPA

(izbucnește, ridicându-se)

Sfatul săsesc al Sibiului îmi face această făgăduială?

(Ironie.)

Episcop al stinilor luterane! Ha! niște pășuni grase ca-n *Biblie* nu-mi făgăduiești? Turme de oi, clopote pentru vaci! Niște munți sau o grădină c-o mie de pruni?!

Nona, dar Luther? Gîndul? Cugetul? N-am făcut totul numai pentru cuget?

NONA

Ha-ha-ha! Te-nfurii ca un copil. Spune-mi, părinte, m-ai dorit mult?

POPA

Lasă-mă, pleacă!

NONA

Și dacă m-ai dorit — de ce?

Fiindcă sunt gînd sau... sau

Fiindcă sunt stea păcătoasă de carne vie
și de os neastîmpărat?

Fiindcă sunt gînd sau fiindcă sunt

o pășune caldă pentru visul tău flămînd?

POPA
(se pierde)

Nu știu.

NONA

Vino lângă minel — Vinul ți-e plin de floare. Bea și tu!
Sau ți-a prins și sîngele floare?

POPA

Nona, mi-e sufletul greu.

(Se-ncovoie chinuit.)

De cînd ai intrat filiftoare în viața mea
mă zbat
între îndrăzneli ce scutură turlele cerului
și între temeri de copil —

(Șoptind:)

Din potire-aș putea
sînge de Dumnezeu să arunc în țărîină —
și totuși carnea mea tremură.

Cîteodată iau capul cînelui meu între palme,
mă oglindesc în ochii lui —
și simt: i-e milă de mine că-s om.

Pașii se opresc, mă caut în amintire:
de unde vin? Mă caut în zare: unde merg?

Mă caut în pulberea drumului.
și printre hîrburi de cer: cine sunt?

Vezi Nona, acum sunt trist,
acum sunt foarte trist,
și totuși dac-ar fi iarbă verde aici în jur
aș putea să joc desculț și nebun în fața ta.
Tu m-ai privi,
dar jocul meu ar fi așa de trist
c-ar stîrni plîngere.

NONA

Dacă vrei, plec.

POPA

Nu. Mai rămi.

NONA

Ar putea să intre cineva. Nu crezi c-ar fi mai bine să plec?

POPA

Sunt așa de singur. Singur de tot. Ar putea pământul să se prăbușească, aici nu prinzi de veste. De multe ori doresc un pirjol al reformei peste satele de-aici și peste mine — să scap. Pe la voi lupte sunt?

NONA

Lupte și pirjol pretutindeni. Proroci, cari scot religii nouă din traistă, citi vrei. Multe spinzurători pe drumuri — și unde te uiți — reformatori și ciori.

POPA

Fiara apocaliptică trece printre noi. Nona — poate de aceea ai intrat și tu în patima mea.

NONA

Așa e veacul —
pe drum spinzurători,
fiica pământului intră în patima popilor —
se-nalță în șea,
stringe calul cu pulpele, trece:
ce vreme frumoasă!

POPA

Nona, ești așa de frumoasă în lume!

Ești așa de frumoasă! Pentru tine ies din biserica mea
și reintru în carne. Pentru tine voi zădărnici înălțarea lăca-
șului. N-au căzut și arhanghelii pentru fiicele pământului?

(Pauză.)

Nona, mă zvîrcolesc sub frumusețea ta,
ești vie,
ești aici.

Părul tău are miros de rouă și de parangină.

(Pauză.)

În răcoarea zorilor plutește căldura ta.
O, dulmecă prin păduri dobitoacele subțiri.
Căpriorii se opresc pe urma ta cu nările în vînt
și uită să meargă la izvor.

NONA

La-lal! În adevăr? Și nu te-ai gîndit niciodată să pleci
— să mă cauți?

POPA

Aseară voiam să pornesc spre Sibiu, să te caut în fosta
mînăstire franciscană.

NONA

N-ai mai fi găsit pe nimenea acolo.

POPA

Nici o călugăriță?

NONA

Nu.

POPA

Au plecat din minăstire? Le-a dus cineva în ispită?

NONA

Eu! Și s-au făcut luterane.

POPA

Tulburi mințile toate pe unde treci ca o volbură!

NONA

(se învîrtește chiotind)

Învirte-te volbură,
orbește călugării.
Înalță-te sfredel
cu turla bisericii.
Spre mare, spre soare
virtuj întoarce-te,
prisnel alb de pulbere
poarte-te biciul
și plesnele vîntului.
Șpulberă iile,
sparge ulcioarele,
Treci peste dealuri,
mori peste vie —
învirte-te volbură!

(Se răstoarnă obosită peste masă, cojocul din nou i-a căzut la picioare.)

Oh, azi toate, toate sunt luterane! Ha-ha-ha-ha!

POPA

Toate luterane și nici una fecioară.

NONA

Numai eu.

POPA

Oh!

NONA

Ha-ha! Numai eu! La-la! Numai eu!

POPA

(Popa se azvârle după ea. O prinde, Nona scapă și lăsându-și cojocul pe podele, fuge în odaia de alături, trântind ușa după ea. Popa scutură ușa. Nu se deschide.)

Nona!

(Scutură.)

Deschide, Nona! Nona! Rup ușa!

(Nici un răspuns.)

Nona!

(Popa se întoarce, ia biciul de pe masă și stringind din dinți, îl învârtă tremurând. Câteva clipe după aceea se deschide ușa din fund și intră Moșneagul. Popa se repede și, fără de-a zice ceva, îl lovește cu biciul, descărcându-și pe spatele lui chinul și furia neputincioasă.)

MOȘNEAGUL

(blind)

Nu mai da, părinte!

POPA

(il lovește fără întrerupere și urlă, întunecat ca din pământ)

Nona!

MOȘNEAGUL

(cu aceeași blindetă)

Nu mă mai lovi. Lasă-mă.

Ți-am greșit ceva? Nu m-ai văzut de ani. Doare, părinte.

(Prinde curelele cu mîinile, se freacă la ochi și privește curelele,
vede ceva.)

Ce noaptele! A cui e biciul?

POPA

(se liniștește, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat)

Iartă-mă! Să mă ierți, moșule. Iartă-mă! Nu știu, a fost un chin înăuntru, tulbure și amar. A trebuit să lovesc pe cineva. A trebuit să lovesc pe cineva. — Ce e? Ce vezi?

MOȘNEAGUL

Nu e nimic. Numai noapte. Lumină izbucnește din înălțime. Stai... se vede mai bine. Acum e o biserică — arde —

POPA

Unde? Unde?

MOȘNEAGUL

Dă-mi biciul!

(Prinde biciul și ghicește în el ca într-o palmă.)

E o goană de oameni.

Oamenii duc un clopot...

Dacă privești mai bine, nu e clopot — E o femeie — Oamenii o aruncă — în flăcări! — De ce trebuie totdeauna să văd?

POPA

Dar ce vezi?

MOȘNEAGUL

Nu e clopot....

POPA

Iartă-mă, moșule! Nu știu de ce te-am lovit! N-am mai fost stăpîn pe mini. Cînd viața îți macină inima, lovești pe cel dinții care-ți iese în drum. Tu erai? Iartă-mă, n-am văzut. De unde yii?

MOȘNEAGUL

De unde vin?
Trei ani am stat în temniță.

POPA

Da, da, trei ani. Nevinovat.

MOȘNEAGUL

Nevinovat? — Cine ar putea să spună că e atît de nevinovat ca să nu stea trei ani în temniță? — Și pe urmă chiar așa de rău nu a fost. Erau zile cînd puteam — în iarbă să-mi arunc lanțurile, și puteam flămînd să vorbesc cu cei din jur despre pine, despre tuse, despre iarbă, despre cer.

POPA

(*Ascultă încordat.*)

MOȘNEAGUL

Părinte, mai înainte m-ai lovit cu biciul peste cap. Ai spus apoi că nu știi pentru ce ai dat. Te chinuie norocul, și-ai fi plesnit pe oricine. Atunci am venit tocmai la timp — nu-i așa? Altfel ai fi biciuit pe altcineva, sau poate-ai fi

scuipat pământul, ca tilharii pe Isus. Părinte, vreau să ne bucurăm împreună, că am venit la timp.

POPA

(ca și Moșneagul de liniștit)

Tu vorbești, și cum vorbești
mi-e parcă m-aș întinde
în umbra unei vechi fântini,
Apele-n adânc sunt liniștite,
și de acolo mă privește
verde, limpede, adânc — Ochiul lumii.
— Ai sosit în sat acum?
Ești încă plin de praful de pe drum.

MOȘNEAGUL

În sat nu mă duc.

POPA

Mi-aduc aminte, ți-e frică de copii.

MOȘNEAGUL

Copiii ar putea să strige după mine, urît, urît, și m-ar durea prea mult. — Cum nu mai am pe nimeni, am venit aici, să te întreb.,

POPA

Poate ți-e foame?

MOȘNEAGUL

Nu. Nu. — Nici nu îndrăznesc...

POPA

Nu îndrăznești să-ți fie foame?

MOȘNEAGUL

E prea mult ce te rog. Mă primești ca slugă? Sunt nevoiaș. de-abia mă țin. La câte ceva totuși mă vei folosi, bunăoară să mă bați cu biciul când te chinuie viața.

Sau mă crezi și dumneata — cum mă cred ceilalți, un — un eretic?

POPA

Nu mai înțeleg nimic.

MOȘNEAGUL

Asta înseamnă că ești la începutul binelui.

POPA

(se apropie de el mai tare și-l mîngîie pe cap mirat)

Cît argint ți-a umplut părul!

MOȘNEAGUL

Păianjenii vremii l-au țesut.

POPA

Arată-mi și minile! Ce străvezii s-au făcut!

MOȘNEAGUL

Fiindcă n-am lucrat. Trei ani în ocnă, trîntor atîta timp. O dat' mi s-a părut că mi-am pierdut minile. Se vede că albine au venit apoi, și-n somn mi-au făcut altele din ceară.

POPA

Rămii la mine, moșule!

MOȘNEAGUL

Rămîn, și ce-oi putea, voi ajuta și eu — prin curte, prin grajd.

POPA

Doamne. Doamne, ochiul lumii în grajd!
Mai înainte priveai curelele și vedeai. — Eu n-am văzut
nimic.

MOȘNEAGUL

Ceea ce văd eu, se-ntimplă
și ceea ce spun — este.

POPA

Ce-a fost?

MOȘNEAGUL

N-a fost clopot.

POPA

O femeie — a fost! — Ai mai văzut-o undeva?

MOȘNEAGUL

Nu știu s-o fi văzut. Nu mi-aduc aminte.

POPA

De ce nu-ți aduci aminte? Nu vrei să spui? Cine a fost?

MOȘNEAGUL
(*ti mângâie minile*)

Linștește-te, părinte.

POPA
(*Iese*)

Da Mă liniștesc.

MOȘNEAGUL

Eu mă duc în curte. E mai bine-n iarbă. Vezi? Tocmai
răsare soarele.

(*Iese*)

POPA

(*Tace, după un răstimp se duce la ușa odăii de alături. Încearcă
să deschidă ușa.*)

Nona! Deschide!
Deschide, Nona!

(*Ascultă cu urechea pe ușă.*)

Nona! No-o-na!

(*Nu răspunde nimenea. Împinge ușa cu putere, se deschide.
Privește mirat din prag.*)

Nu e nimeni. Nona! — A fugit pe fereastră. Ce-a voit?

(*Se-ntoarce, se uită nedumerit, ridică de jos cojocul Nonei, și-l
aruncă pe lavișă.*)

Să-ți ia dracu episcopia!

TABLUL AL TREILEA

MOAȘTELE

Tocmai în față — curtea Popii — în continuare spre stînga cîmîr cu morminte acoperite cu iarbă verde — cruci de lemn și de piatră. În dreapta e un colț al casei, cu pridvor și trepte, o fereastră spre curte — sub ea se vede gîrlciul pivniței. Mai departe, în fund, gardul cîmîtirului, pădure și munți. În fața pridvorului tremură un mesteacăn.

MOȘNEAGUL

(Șezînd pe trepte, cioplește o cruce de lemn, o împlintă între celelalte cruci în cîmîtir. În clipa aceasta, ieșind din casă, apare Patrasia în pridvor, cu fire de tort pe mîni.)

PATRASIA

(îl privește lung)

Ce isîrăvești, moșule?

MOȘNEAGUL

Vreau să plec.

Pentru ce să mai rămîn în sat
eu ereticul blestemat?

În larg sint fîntini
cu apă pentru săraci,
macriș și fragi pentru cel flămînd,
iar pentru suflet sunt maci înfloriți.

De mori părăsit
și zaci în iarbă nengropat
se-ngrijesc ploile să putrezești ca un creștin.

PATRASIA

Vorbești de parc-ai îngropa pe cineva.

MOȘNEAGUL

Nu sunt mîhnit deloc.

PĂTRASIA

De trei zile nu te-am văzut. Unde ai fost?

MOȘNEAGUL

(apropiîndu-se)

Am cioplit crucea.

PĂTRASIA

Pentru cine?

MOȘNEAGUL

Pentru mine.

PĂTRASIA

(cu înfruntare mirată)

Moșule!

MOȘNEAGUL

Nu mai pot să rămîn.

PĂTRASIA

Iar te-a prins nebunia plecărilor? Să nu te mai aud Crezi că te las? Vrei să te prăpădești prin văgăunile pădurilor? Vino aici. Mai bine-ai face să-mi ajuți să deapăn un ghem.

MOȘNEAGUL

De-mi arăți — cum — bucuros. Unde să stau?

PATRASIA

(ti pune firele de tort în mîni)

Ții firul uite-așa! Acum ștezi aci, pe trepte. Cu una mai sus. Ori nu, vin eu mai jos.

(S-așază amîndoi și începe depănatul. Pauză.)

Ce vreme curată. Se simte mirosul de măceși.

MOȘNEAGUL

(pierdut)

Te miri că morții nu ies din groapă să mai ia aer. Le-ar face bine.

PATRASIA

Ei așteaptă să mergem noi la ei.

MOȘNEAGUL

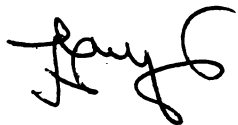
Adevărat. Iată — noi clipim din ochi. De ce clipim, nimenia nu știe. Ci eu cred că aceste clipiri ale pleoapelor sunt pașii sufletului spre moarte.

PATRASIA

Da. Îmbătrînim, îmbătrînim.

(Pauză.)

Asta-i lîna nouă de pe oile pe care le-am tuns ieri. O să-ți țeș și ție o țundră din ea, dacă ești cuminte și nu pleci.

MOȘNEAGUL

A cita oară mă abați? — Părintele unde-i?

(Apare popa în fereastră. Nevăzut de ei ti ascultă tot timpul.)

PATRASIA

De el e greu și e-un cuvânt să te apropii. S-a închis ca un hirciog și e bolnav de căți. Dar ce e? Cîrtește satul?

MOȘNEAGUL

E mîhnire-ntre bătrîni că nu zorește clădirea bisericii.

PATRASIA

Asta o știu de mult. Și cei tineri?

MOȘNEAGUL

Sunt bucuroși s-audă evanghelia cu tile și-n graiul nostru.

PATRASIA

Și tu ce crezi?

MOȘNEAGUL

Părintele a avut îndrăzneala de a tălmăci evanghelia, faptă pentru care urmașii îl vor preamări.

PATRASIA

(scapă ghemul)

Am scăpat ghemul! Mi-l dai? Grijește să nu se încălcească firul.

MOȘNEAGUL

(I-l dă, se oprește cu ochii în zare.)

UN BĂIEȚANDRU

(trece, prin cimitir, strigă)

Hristos s-a 'nălțat!

PATRASIA

Adevărat că s-a 'nălțat. — Vezi moșule, am și uitat că astăzi e Ispasul. Ai auzit? Să lăsăm lucrul.

MOȘNEAGUL

Dacă nu-i biserică în sat.

PATRASIA

Îmi vine-așa de greu să te întreb. Trebuie să fie mincună ce se vorbește.

MOȘNEAGUL

Despre cine?

PATRASIA

Sunt așa de îngrijată de sufletul tău. Oamenii spun că tu ești necredincios. Acum când băiatul a strigat „Hristos s-a'nălțat“, mi-a venit în minte.

MOȘNEAGUL

Lasă lucrurile astea.

PATRASIA

Ești eretic cu adevărat?

MOȘNEAGUL

Ce să fac? E o meteahnă din naștere. Cum alții se naso
șchiopi, eu m-am născut așa.

PATRASIA

Nu vrei să-mi vorbești?

MOȘNEAGUL

Las'. Face vreun rău cuiva? Poate te-ai speria.

PATRASIA

Moșule, dacă-ți spun. Nu ne-aude nimenea.

MOȘNEAGUL

Trag tăcerea peste credință, cum pleoapa se trage peste
ochiul cu albeață. Dumitale totuși, aş putea să-ți spun.
M-aș ușura ca în spovedanie.

Știu că pentru om e un păcat de moarte să se depărteze
de Dumnezeu, dar... dar... pentru Dumnezeu n-ar fi tot un
păcat de moarte dacă s-ar depărta de om?

(Se pierde.)

Isus a luat trup în iesle pentr-un vis bun,
a trăit precum știi —
și a murit cum e scris.

PATRASIA

(cu încordare)

Apoi a înviat și s-a'nălțat.

MOȘNEAGUL

S-a 'nălțat? Nu. — Nu s-a 'nălțat. S-a-ntrupat în pământ
ca să ne fie aproape.

PATRASIA

Cine? Isus?

MOȘNEAGUL

Isus e piatra,
Isus e muntele,
totdeauna lingă noi — izvor limpede și mut,
totdeauna lingă noi — nesfârșire de lut.
Fără cuvinte cum a fost pe cruce
Isus înflorește-n cireși
și rod se face pentru copiii săraci.
Din flori îl adie vintul peste morminte,
el pătimește în glie și pom —
o răstignire e în fiecare om —
și unde privește: Isus moare și-nvie.
C-o singură moarte
cine poate fi mintuitor?
C-o singură moarte
cine ne scapă de ispitorul negru din pustie?

PATRASIA

Cu picioarele suntem pe trupul său?

MOȘNEAGUL

Pământul tot e trupul său, și noapte și zi umblăm prin eucaristie.

PATRASIA

Dar nu știe nimenea decît despre Isus-Omul.

MOȘNEAGUL

Un vis al meu știe și despre Isus-Pământul.

PATRASIA

Tu te rogi pământului?

MOȘNEAGUL

Eu nu mă rog niciodată. Eu iau numai țărână în palme
și mă joc cu țărna. Uite — așa...

(Își trece țărna printre degete.)

PATRASIA

(fascinată)

E așa de frumos tot ce spui. Cum? Adică tu nu te rogi?
Moșule mi-așa de frică de tine.

MOȘNEAGUL

Total e rugăciune.

PATRASIA

(strigă uimită și speriată în același timp)

Părintel Părintel Vino s-auzi și tu.

(Popa ascultă tăcînd.)

MOȘNEAGUL

Nu — nu — nu mai pot vorbi. Nu e nimenea să mă
vindece de credința mea. Viața întreagă am încercat să mă
învîng — n-am putut. De-aș putea muri, dar nu mai mor.
Am uitat știința morții cu care fiecare om se naște. Nimenea
nu-mi mai știe vîrsta, o, o — și nu înțeleg cum fac alții
că mor, numai eu nu.

PATRASIA

Adevărat, ai mărturisit un mare păcat. — Isus e piatra
și muntele?

MOȘNEAGUL

Totdeauna lingă noi izvor limpede și mut,
totdeauna lingă noi nesfârșire de lut.

PATRASIA

Te-ai spovedit vreodată?

MOȘNEAGUL

De multe ori, dar n-a ajutat. Și slujbe am dat să mi se
facă, odată cu șapte și-odată cu nouă popi, n-au ajutat.
Nimic nu mai ajută.

PATRASIA

(se gîndește)

Spune-mi, Isus-Pămîntul...?

(Nu știe ce vrea să întrebe.)

Moșule, să-mi făgăduiești că nu pleci de-aici.

MOȘNEAGUL

Pină mai este cineva, care vrea să rămîn, rămîn.

(Vine un orb, un șchiop și un ciung.)

CIUNGUL

Spor celor care pot lucra.

ȘCHIOPUL

Sănătate celor care pot umbla.

ORBUL

Noroc celor care vād.

PATRASIA

Ce vești treime a nenorocului?

ORBUL

Eu aduc un ochi de argint pentru icoana Precestii.

ȘCHIOPUL

Eu aduc un călcii de argint.

CIUNGUL

Și eu o mână de argint.

PATRASIA

Poate v-ajută Maica Domnului, că, vedeți, încă n-a trecut veacul minunilor.

ȘCHIOPUL

O de-ar ajuta!

ORBUL

Pomii scot muguri în fiecare primăvară. N-ar putea și în capul unui orb să-nmugurească ochi noi?

PATRASIA

Lăsați-le aici: ochiul, călciul și mâna. Maica Precistă e maică pentru toți. — Umblați tot împreună?

ORBUL

Numai așa împreună suntem un singur om. Ne petecim unul pe celălalt.

MOȘNEAGUL

Orice om — singur — e așa de puțin, că nici nu-i poți zice om. Abia toți oamenii împreună fac un singur om. Oameni nici nu sunt; este unul singur și acela suntem toți laolaltă.

CIUNGUL

Așa-i. Nu vii și tu cu noi? Ai de toate, numai mintea-i lipsă! Rămas bun!

CEILALȚI DOI ,

Rămas bun!

PATRASIA

Ar trebui să nu mai vorbești cu nimenea. Orice spui, iese pe dos.

MOȘNEAGUL

(*disperat*)

Cînd se sfîrșește odată tot? Cînd se sfîrșește?

PATRASIA

(*îl mîngîie*)

Las', moșule! — Copil moșneag ești tu.

(*Pauză.*)

Biserica noastră e încă tot în stejarii pădurilor. Lipind urechea de scoarța lor, cred că ai putea să auzi clopotele ce vor suna odată aici între dealuri. Bing-bang, bing-bang, foarte încet și foarte depărtat.

Fiecare om aduce ceva: unul dă pinză pentru patrafir, altul pune suflet în creștături pentru poartă, altul dăruiește

un sfesnic pentru altar. altul dă aur pentru potir. Satul aşteaptă doar să vie omul trimis la Atos după moaşte, pentru ca lucrul să înceapă.

MOSNEAGUL

Nu ştii că omul cu moaştele s-a întors? L-am văzut adineaori.

PATRASIA

Popa nu ştie nimic.

(Strigă.)

Părinte! Părinte!

(Către Moşneag.)

De acum n-au ce să mai cirtească.

POPA

(a' auzit, îşi muşcă buzele, se-ncruntă, s-apleacă peste pervazul ferestrei)

A venit cu moaştele?

PATRASIA

Da părinte, mult n-o să-ntirzie. De altfel, un pîlc s-apropie cu alai de progadie. El o fi. Are o traistă în mina.

(Săteni s-apropie. S-aud voci.)

UNUL

Totul e gata.

ALTUL

Gata, preoteasă, gata.

ALTUL

Numai omul îl aşteptam.

ALTUL

Părintele unde-o fi?

ALTUL

O fi buchisînd — unde să fie?

POPA

(coborînd treptele)

Bine-ai venit, vecine de la Sfîntul Munte! Moaște ai adus?

OMUL CU MOAȘTELE

Moaște puternice de sfînt vechi.

POPA

Frumoasă voroavă. Cum te primiră călugării?

OMUL CU MOAȘTELE

Ca pe orișice creștin, cu pine, cu apă și cu binecuvîntare înaltă după drum lung. Altceva ce puteam să aștept?

UN FECIOR

Vreo maică să-ți cadă la piept.

(Toți rîd.)

OMUL CU MOAȘTELE

În minăstirile de-acolo, călugării nu intră tot cu perechea, ca dobitoacele în corabia lui Noe. — Atîția merg la Atos după moaște, că monahii se grăbesc să moară cît mai curînd

ca oasele drept moaște să le fie dăruite credincioaselor bisericilor de pretutindeni.

POPA

Asta-i singura lor fericire.

OMUL CU MOAȘTELE

Vor mai fi ele și altele, dar vedeți, nenumărați sunt sobolii moaștelor, care sapă mormintele pe Sfântul Munte, și astfel călugării nu pot să fie decât harnici în a muri. Se zice că Sfântul Munte e întreg clădit numai din oase de călugări! Cu cât sporesc ciolanele, crește și muntele, iar minăstirile se-nalță tot mai sus pin' vor ajunge la cer. Atunci nici sfârșitul lumii nu va întârzia. Dar cu lucruri de-acestea se muncesc numai mințile proroace. În fundul unei gropi m-am încăierat c-un rus din Kiev și c-un sîrb ne-am bătut pentru oase ca niște flăminzi pentru fărămituri de pine. Ce-am putut răpi — e aici.

(Pune traista la picioarele Popii.)

UNUL

Eu le-am văzut luminînd prin traistă.

ALTUL

Atinge-le, poate te vindeci.

ALTUL

Drept să vă spun eu nu le văd.

UN FECIOR

(către Omul cu moaștele)

Dar în dăsagi ce ai?

OMUL CU MOAȘTELE

(luînlu-și dāsagii de pe umeri)

Ehei! Dac-ați ști. Minuni de vinzare — lucru mare.

(Desfac dāsagii.)

ALT FECIOR

Parcă ai niște frunze acolo?

ALT FECIOR

Frunze uscate.

(Toți se uită curioși.)

OMUL CU MOAȘTELE

Hm! Alea-s frunzele de smochin ale Evei. Fier-te-n rouă, adunată de pe flori, tămăduiesc orice boală. Cine le cum-pără?

UN FECIOR

Marfă cam veche.

OMUL CU MOAȘTELE

Nu cred, părinte. Ehei! Ce e de la Eva dăinuiește. Ori păcatul strămoșesc a slăbit în putere?

ALT FECIOR

Și-acolo ce e? Cărțulia ceea!

OMUL CU MOAȘTELE

Cînd îi zici pe nume, trebuie să croiești și-o cruce. Danil cel aruncat în groapa leilor a tălmăcit visurile din ea. E

bună mai cu seamă pentru cei ce au la casă fete mari sau alte năcazuri. Ce dați pe ea?

POPA

Doar n-o să faceți tirg din progadiel — Ei, clăcași ai cerului! Mine punem temelial!

UN BĂTRÎN

N-o să lipsească nici copiii!

ALT BĂTRÎN

Fiecare la locul său.

(Toți izbucnesc în chiote.)

POPA

Mult am dorit ziua aceasta. V-o spun cu — bucurie...

OMUL CU CERCEL

Îi stă în gît bucuria asta.

POPA

Dar să vedem ce ne-a adus vecinul în traistă,

(Desface traista și caută printre oase; izbucnește cu furie vicleană.)

Oase de dobitoc necuvîntător! — Batjocorești cele înalte, batjocorești închinarea omului? Vrei să latre cînele de sub altar în vremea liturghiei? Negustorești cu minciuni și vinzi stirvuri găsite pe margini de drum. Vrednic ai fi să-ți citească în fiecare zi toate blestemele.

• OMUL CU CERCEL

Slujbe de-acestea faci, părinte? E drept că astea merg fără sfințire de apă.

POPA
(*n-a auzit*)

Voiai să pingărești ieslele, în care coboară Cuvintul?!
Luați-l! Îl mai puteți suferi între voi? N-auziți?! Voia mea
nu mai e poruncă?

OMUL CU MOAȘTELE

Mă faci de ocară? Nu crezi că am și eu un Dumnezeu,
părinte?

POPA

N-am ochi? Nu văd? — Ce? Nu vă mișcați?! Tăceți?

(*Toți se miră, nici unul nu se atinge de cel cu moaște.*)

Îi țineti partea. Nu mai aveți urechi? Vi le-ați astupat
cu plumbul păcatului? V-a pierit — obrazul! Plecați de aci!
Urniți-vă!

(*Aruncă oasele peste ei.*)

OMUL CU CERCEL

Om fi noi îndrăciți, părinte, dar ce să facem? Cu atit
mai rău pentru noi.

FECIORII

(*il trag de mîneacă*)

Șt, št! Taci, nu-l mai cătrăni și tu.

UN BĂTRÎN

Părinte, nu e bine să te tulburi, iaca vorbim și noi.

POPA

Lăsați-mă, plecați! Vreau să fiu singur. Vreau să plec
de aci, să nu vă mai văd.

OMUL CU CERCEL

Eu cobor vîrsta spre bătrînețe, mă ierți de-mi încerc
și eu graiul.

POPA

Sfătosule!

OMUL CU CERCEL

Iacă mă gîndesc și eu cu mințile mele slabe, că dum-
neata ai dus o viață fără prihană. De ce să mai trimitem
după oseminte la Atos? Ne-om apuca de biserică, și cînd
vei muri — iartă-mă, părinte — cînd vei muri, te-or îngropa
cei ce vor veni, în zidul ei, ca să-și aibă și ea moaștele vred-
nice, cum se cuvine!

UN BĂTRÎN

Că bine vorbește.

ALT BĂTRÎN

Cu înțelepciune.

UNUL MAI TÎNĂR

Numai lucrul să se pornească odată!

POPA

(neputincios, luptîndu-se strînge pumnii)

Te-ai răzbunat cercele!

PATRASIA

Sireaca de mine — doar nu veți pofti să moară Popa
ca s-aveți sfînt păzitor pentru biserică?

OMUL CU CERCEL

Să ni-l păzească Dumnezeu! Așa om bun. Dumneata
nici nu poți ști: satul întreg dă slujbe pentru sănătatea lui
la toți popii din jur — ca să ne rămînă întreg la minte pînă
la sfîrșit.

POPA

(se răstește)

Tacil

OMUL CU CERCEL

Tac, tac.

UN BĂTRÎN

Așa om bun. Bun, bun.

UN FECIOR

(către bătrîni)

Ia — incetați odată nabalăilor!

(Tumult.)

POPA

N-ați auzit? Ce stați? Plecați!

PATRASIA

(îl ia de mînă și-l duce în casă)

Îți sfișii sufletul pentru niște — ?

(Oamenii se-mprăștiie, mai rămîn oreo cîțiva.)

UNUL

Ce-o fi avind Popa?

AL DOILEA

Del E cam mihnit de-o vreme. Ai crede aproape că nu-i la loc.

(Arată spre cap.)

ĂL TREILEA

Și ține la curte un eretic.

(Cu coada ochiului la Moșneag, care șade pe trepte liniștit.)

Hul

OMUL CU CERCEL

De-ar fi numai atît — atîta grijel

AL TREILEA

Ce-i? Mai știi ceva?

OMUL CU CERCEL

Să nu mai am zile de n-am văzut pe Necuratul ieșindu-i pe fereastră într-o zi.

ÎNȚIPLUL

Necuratul?

AL DOILEA

Cum era?

AL TREILEA

Doamne, Doamne!

OMUL CU CERCEL

Curat Necuratul! Roșu, cum să fie?

(Se duc. Mai rămîne numai Omul cu moaștele și Moșneagul.)

OMUL CU MOAȘTELE

(și-adună oasele)

Albe și frumoase! Unu, doi, trei, patru.

MOȘNEAGUL

Pentru ce le mai aduni?

OMUL CU MOAȘTELE

Nu în zadar sunt negustor. Le cumpără jidovii, de pagubă nu rămîn.

MOȘNEAGUL

Le cumpără jidovii?

OMUL CU MOAȘTELE

Ca să strecoare zeama de napi prin ele. Hi-hi-hi!

(Pleacă.)

(Pauză. Se întunecă puțin. Din girliciul pivniței iese Nona, furișându-se. Se oprește o clipă, privește flutind roșie în jur. Apoi, sărind de pe-un mormint pe altul, dispăre prin gardul cimitirului în pădurea din fund.)

MOȘNEAGUL

(n-a văzut-o)

Isus-Pămîntul... Boală fără sfîrșit...

TABLUL AL PATRULEA

INTERMEZZO, REFORMATORII

La Sibiu. Laboratorul alchimistului Wolff, îngust și prelungit spre fund. În dreapta, tocmai în față, prin zid gros, o ușă. Lângă același perete, mai înapoi, se-nalță un schelet omenesc, lângă el, un scaun. Colțul format de peretele din dreapta și cel din fund e o fereastră uriașă gotic arcuită. În fund o altă ușă, spre curte. În mijloc o masă cu scaune împrejur. Lângă peretele din stînga o vatră cu foi. Pretutindeni aparate alchimiste, sticle și cărți.

ALCHIMISTUL

(Bărbos. E cufundat în operații oculte lângă vatră.)

RADU

(În aceleași haine sărănești cu care pornise de-acasă, murdar. Umflă foi — obosit.)

ALCHIMISTUL

(după un răstimp)

Hermes Tresmegistos a ta e
știința și puterea-ntreagă,
fă-ți vraja, grabnic să se-aleagă
metalul sfînt din vîlvătaie!
Suflă mai aspru din foi — băietel!

RADU

(cu neîncredere)

A mai scos cineva aur din gunoi de furnici?

ALCHIMISTUL

Suflă, băiete, și tăci. Taci să nu sperii elementele cu vreo prostie!

RADU

Nu mai pot. Mă dor brațele, mi-s rupte de oboseală. De-aici din coate mă dor.

ALCHIMISTUL

S-alege aurul din zgură.

RADU

Ca untul din zăr, nu cumva?

ALCHIMISTUL

Rostește formula! — Nu așa, cu brațele întinse!

RADU

(atitudine savantă)

Stăpîn ești tu peste prezent,
peste natura naturata
și fiecărui element
tu îi cunoști durata!

ALCHIMISTUL

Asta-i invocația pentru zei idioți cu apă la cap. Alta!
Formula a doua din cartea a treia!

RADU

Cea scrisă cu sînge de copil?

ALCHIMISTUL

Ptiu — fire-ai al sfinților! De unde știi?

RADU

Ieri ai spus-o măria ta.

ALCHIMISTUL

Și orice vorbă trebuie s-o spui după mine ca s-o deochi?

RADU

Ce să fac? Așa sunt eu. Așa m-am pomenit. — Of, brațele!

ALCHIMISTUL

De aceea nu izbutim în nimic. Același cuvânt de două ori rostit tulbură echilibrul naturii.

RADU

Cînd tac, tot așa zici.

ALCHIMISTUL

Oprește, s-a isprăvit jeraticul.

RADU

Nu mai mintuim niciodată!

ALCHIMISTUL

(Își face de lucru cu retortele. Radu sub vatră. Tăcere cîteva momente.)

Ce faci?

RADU

Adun cenuşa.

ALCHIMISTUL

Lasă cenuşa în pace. Nu e întâia oară că ți-o spun. Cenuşa se scoate afară numai în clipa cînd apune soarele. Odihneşte-te acum. Natura îşi are superstiţiile ei, pe care trebuie să le urmărim şi noi întocmai.

RADU

Am auzit.

(Şade pe-un scaun. Pauză.)

ALCHIMISTUL

Ai fost azi-dimineaţă la domnul Doctor?

RADU

Da. L-am găsit în grădină.

ALCHIMISTUL

Ce făcea?

RADU

(se ridică)

Ştiu eu? Ținea vrăbiilor predici despre Luther — şi striga:

(imită pe Doctor universalis)

„Reformaţiunea e în primejdie!”

ALCHIMISTUL

(Îl plesneşte cu o nuia peste picioare)

Ce-ai zis? Ce-ai zis? Îţi smulg carnea de pe oase!

RADU

Nu mai da! Nu mai da! Zicea domnul Doctor că vine de bună seamă.

ALCHIMISTUL

(îi mai trage o nuia)

Încă una! Asta ca să nu uiți s-aduci bere!

RADU

Au, au, au, au...

(Fuge afară prin ușa din fund. În aceeași clipă, pe ușa din dreapta intră Nona, îmbrăcată ca o domnișoară în veacul al XVI-lea.)

NONA

Îi vine greu acestei buruieni păduratice să crească în umbra orașului — ce?

ALCHIMISTUL

Crește mai sălbatic chiar decît în virful munților. Nu e chip să-i astup gura.

NONA

A prins ceva pîn'acum?

ALCHIMISTUL

În cîteva luni toată alchimia.

NONA

Atunci ce mai vrei?

ALCHIMISTUL

E afurisit de tot. Tot ce-aude repetă ca o gaiță tăiată sub limbă.

NONA

Nu-l poți ierta că într-o zi ți-a zis „maimuța lui Dumnezeu“.

ALCHIMISTUL

Dar despre tine nu știi ce-a zis. Din cel dintâi aur, cel fac, zicea că-ți făurește niște potcoave, fiindcă în pantofi ai avea copite de drac.

NONA

Și el? Ha-ha! Prea curînd.

ALCHIMISTUL

Nona! — Bine-ai venit!

NONA

Bine te-am găsit.

ALCHIMISTUL

Poftim aici, lângă schelet.

NONA

(privind scheletul)

Frumoasă tovarășie! Nu știu pentru ce-l mai ții aci.

ALCHIMISTUL

Și-a însușit așa de mult obiceiurile casei că poate fi privit ca un membru al familiei.

NONA

Mai mult chiar. Seamănă cu tine. Parcă ați fi frați gemeni! — Noutăți ai magistrelor?

ALCHIMISTUL

Nu. Adică da. Papa de la Roma s-a sinucis în vîrstă de 85 de ani. Anul Domnului 1560.

NONA

Vreo dragoste ceva?

ALCHIMISTUL

Aș! De supărare că Luther a ajuns în rai. Ai băgat de seamă că azi toți oamenii sunt bolnavi? Asta vine de acolo că sunt religioși.

NONA

Și tu?

ALCHIMISTUL

Eu mai puțin. Dar tu?

NONA

Nu vezi cit de sănătoasă sunt? Am numai singe, religie doar atît cit nu strică sănătății!

ALCHIMISTUL

Ceilalți nu vin?

NONA

Nu i-am văzut.

ALCHIMISTUL

Dar ei de bună seamă te-au văzut și de aceea mă prind
că sunt aproape.

NONA

Din parte-mi — v-aduc vești! Vești rele!!

ALCHIMISTUL

(*tresărind*)

Ce?

NONA

Aș vrea să știu ce s-a ales de *Catchismul* tălmăcit pentru
valahi?

ALCHIMISTUL

Nu știu. Să întrebăm pe Maler.

NONA

(*ascultă*)

Sst! S-a oprit o trăsură.

ALCHIMISTUL

Nu-ți spuneam? Trebuie să fie ei! Îi cunosc după glasurile
răgușite de axiome și demonstrații. Iarăși o dispută
dogmatică pesemne. Se-ncaieră pentru fleacuri.

NONA

Ce să le faci? Patima lor: eu — silogismul — berea!
(*Intră prin dreapta Maler și Doctor universalis discutând, se opresc
lingă ușă, fără a se simți observați.*)

DOCTOR

Ergo: Dumnezeu e în întregime oriunde, în orice parte
cică de spațiu. *Quod erat demonstrandum!*

MALER

Dar nu e împotriva logicei ca partea să fie egală cu
totul?

DOCTOR

N-are a face. Orice dogmă trebuie să fie într-o măsură
oarecare împotriva logicei, altfel nu prezintă destulă garanție.

MALER

Stai, atunci dogma ta nu e destul de absurdă. Mai înainte
afirmai că spațiul e părelnic, deci un atribut impropriu al
Dumnezeirii.

DOCTOR

Spațiul e numai părere? Cine ți-a spus?

MALER

Tu mai înainte. Eram în dreptul bisericii.

NONA

(*Ia o coastă ce-atrână liberă între ale scheletului și-o aruncă între ei.*)

DOCTOR

(se-nltoroe tresărlnd)

A! Nona aici? Mă-nchin pînă la pămînt — amazoană luterană!

ALCHIMISTUL

Bine ați venit, bine ați venit! — Poftim — poftim — la masă, cuprindeți loc!

(Se așază toți la masă.)

DOCTOR

Nona, îmi îngădui locul lîngă tine?

NONA

De ce nu? Doctor universalis... Ești cel din urmă cavalier. Zece ani cît ai stat în Germania, ai împlîntat în cer săgețile dialecticei, — păzește-te să nu-ți cadă toate pe cap. Iar cînd aveai răgaz apărai.

DOCTOR

(li astupă gura cu mîna)

Pst!

NONA

...apărai nepătata concepere ca să faci sfinții să rîdă.

DOCTOR

Sfinții au așa de rar prilejul să rîdă.

NONA

De-aceea scrii pesemne și cărțile de dogmatică.

DOCTOR

Trei volume! Ghicîți, cum le-am botezat!?!

(Gru).

Teologia lui Adam, cel dintîi adevărat luteran.

MAIER

Bravo! Ura!

NONA

Nu ți-e rușine să mai ~~spui~~ și altora lucrul acesta? Trei volume? Ce răbdare de măgar!

DOCTOR

Asinus portat mysteria! — N-ai ceva de hăut, magistre?

ALCHIMISTUL

Fîți liniștiți, băiatul n-o să întîrzie.

DOCTOR

Bere?

ALCHIMISTUL

Bere... Dar Nona! Spuneai că aduci vești rele!

MAIER

Vești rele?

DOCTOR

Nona, mercenarii?

NONA

Da, da. Mercenarii catolici bat la porțile cetății!

TOȚI TREI

(*speriați*)

Ce spui?

NONA

Adevărul.

TOȚI TREI

Jesus Christus — ce ne facem?

NONA

Ce ne facem?

ALCHIMISTUL

Suntem o mină de oameni într-o cetate șubred apărată.

DOCTOR

Apărată? Cu ziduri putrede și cu câteva bordele la marginea orașului.

ALCHIMISTUL

Dar de unde *știți*, Nona — că mercenarii —?

NONA

I-am văzut.

MALER

Nu se poate. Vrei să ne sperii. Mai înainte glumeai și rideai.

NONA

Vă place așa de mult risul meu? Mai rîd și-acum — ha-ha-ha! Vă simțiți mai siguri?

ALCHIMISTUL

Ce-i de făcut?

NONA

Din cele patru turnuri ale cetății, unul e plin cu apă.

DOCTOR

Unul e plin cu apă.

NONA

În al doilea bravii luterani și-au agățat slăninile.

DOCTOR

Da, da, adevărat — și-au agățat slăninile.

NONA

Al treilea stă să cadă ca un om beat.

DOCTOR

I-au pus proptele.

NONA

Al patrulea e observatorul astrologic al — mării tale, domnule magistru.

ALCHIMISTUL

Nona, dar valahii?

NONA

Ehei, dacă satele valahe ar fi primit reforma, n-ar mai fi nevoie de virtuțile voastre. Toate-ar fi altfel acum!

DOCTOR

M-am împotrivit vreodată? Nimenea nu-i împiedică. Îi primim! N-au decît să treacă toți la luteranism și să ne apere de catolici!

NONA

Ha! Îi primim! Cu bucurie și avînt, nu-i așa? Dar Luther nu iese din groapă să-i reformeze! Iar voi? Oh, să nu mai yorbim. V-am dat *Catehismul* -- nu v-ați luat măcar oste-neala să se tipărească.

MALER

S-a tipărit! De mult! Chiar în teascurile mele.

NONA

Și cărțile unde sunt?

ALCHIMISTUL

Le rod șoarecii în podurile tipografiei.

NOMA

De speriat. Cheltuieli, trudă, frământare în vînt. Nu vă mai înțeleg, Maler!

MALER

Ai toată dreptatea. Ar fi fost sarcina mea să împart *Catehismul* în satele valahe, dar m-am răzgîndit.

NONA

Te-au înfrîcat spînzurătorile?

MALER

Nu e tocmai ușor să pui piciorul într-un cătun de munte.

NONA

Zdraveni martirii! Nu-i ~~asa~~ — doctore?

DOCTOR

Rușine

(*Cu patos.*)

Reformațiunea e în primejdii!

MALER

(*către Doctor*)

Știi ce? Încearcă tu! Nu ~~esti~~ nici însurat, și dacă nu mă-nșel, n-ai nici copii.

DOCTOR

(*grav*)

Am altă menire pe-aiici.

NONA

Menire înaltă de măturător al cerului și nebun de curte
al Prea-Înaltului! Dogmatica fireștel

ALCHIMISTUL

(sfiiicios)

Eu — eu — aș putea încerca, dar — dar mai târziu.
Acum sunt tocmai pe cale de a descoperi. —

NONA

...drumul cel mai scurt pină-n rai! Ce vă pregătesc catolicii în taină, numai eu știu. Dați din umeri? Nu vă pasă? Sau să pornesc cu eu cărțile? Totdeauna eu? Totdeauna eu?

TOȚI TREI

(mirași și speriași)

Nu. Nu.

DOCTOR

Gărgăuni de amazoană!

MALER

Vom găsi noi pe cineva.

NONA

Mă duc eu! Mă duc eu!

ALCHIMISTUL

Nona! Să te cam astimperi!

MALER

Fii cuminte!

ALCHIMISTUL

Păzește-ți capul, Nona!

MALER

Crezi că faci oameni din valahi?

DOCTOR

Eu nu-i prea cunosc, dar am auzit că-și țin în mai mare cinste vițelii decât copiii.

NONA

Tăceți! St, sst!... N-auziți?... Ssst!... Tropote de copite în curte.

ALCHIMISTUL

În adevăr — tropotel

DOCTOR

Și eu am auzit.

NONA

(se ridică, merge încet la fereastră, strigă)

✓ Mercenarii catolici!

TOȚI TREI

(sar speriați)

Mercenari?... Ce ne facem, ce ne facem?

NONA

Facem baie în Styx, prieteni, încă în după-amiaza aceasta. Tăceți! Nici o vorbă! Ascundeți-vă unde puteți!

MALER

Să ne coborîm mai bine în pivniță!

DOCTOR

În pod, în pod!

(S-ascunde, care unde ajunge.)

ALCHIMISTUL

(scoate capul de sub vatră)

Nona!

(Îi face semn să se ascundă.)

NONA

(lingă fereastră)

Eu sar pe fereastră. — Ți se văd picioarele, doctore!
Rugați-vă!

DOCTOR

Doamne! Doamne! Sfintă Marie!

NONA

(ironică)

Fă și cruce, că doar ești luteran!

MALER

Doamne, Doamne!

ALCHIMISTUL

Făceți pentru Dumnezeu! Vreți să ne nenorocim cu rugăciunile voastre?

(Bubuituri în ușa din fund. La fiecare bubuitură — tresărireă reformatorilor.)

NONA

St! sst! sst!

(Ușa se deschide. Călare pe-un măgar, Radu strigă cît îl ține gura.)

Osana! Osana!

Magistre Wolf am adus berea și-un urecheat de soi. Ține
măgarul, poate-i găsești aur în gunoii

Osana! Osana!

(Cei ascunși nu se mișcă.)

NONA

(Îde cu hohote)

Pfui, reformatorilor!

(Iese prin dreapta.)

TABLUL AL CINCILEA

CLOPOTELE

În stîna Popii. E clădită din bîrne groase. Într-un colț e un pricl,
de-un cui atîrnă o traistă, în mijloc arde focul. Noapte, printr-o
spărtură a acoperișului de șindrilă se văd stele. S-aud clopote de
biserica din depărtare.

POPA

(singur șezînd pe-un butuc, la picioare un cojoc, ascultă)

Zidarii încearcă glasul clopotelor
vestind depărtările
că e gata biserica.

Fecioarele uitind să mulgă vacile
vor ieși în poartă
s-asculte pînă-n noapte tîrziu.
Cîte clopote!
Din văi alte biserici răspund
parc-ar fi pornit toate
ca o turmă spre munți.
Iarăși o toamnă lungă vine cu bruma ei.
Și noi? Noi suntem unde am fost,
eu cu sufletul — dor din carne prelins,
tu și astăzi un cer neatins!
Nona, zvîrcolirea ne-a fost în zadar.
Aveai în glas aramă de clopot
cînd mă doreai stăpîn pe stîniile luterane.
Nona — floare de spin —
azi sunt cu-atîtea frămîntări mai bătrîn,
mai bătrîn c-o lume,
mai bătrîn c-o îndoială,
mai bătrîn c-un chin.
Fiica pămîntului, tu nu ești aiei să m-ascuți —
întîrzii sau vii?
De unde?
Tu știi răspunde de pretutindeni,
ai putea în ușa zvîcnindă s-apari —
și ai putea din pămînt să țîșnești
răsucindu-te flacăară.

Stîna mea îți luminează în noapte...

Cîte clopote! Cîte clopote!

(Pauză. Clopotele s-aud fără întrerupere. Ușa se deschide — intră Nona în haină neagră strînsă de trup, ca să fie mai slobodă în ademeniri. Păpa se ridică grabnic spre ea.)

NONA

Rămii unde ești!

POPA

Nici nu intri bine și-mi pui zăgazuri.

NONA

De ce te miri așa? Nu-ți vine să crezi că sunt aici? Mi-am îndemnat cam aspru calul. Și-a asudat tot sufletul, c-a trebuit să-l acopăr cu cojocul meu, altfel poate m-aș sfii să m-arăt atât de firește privirilor tale. — Mă bucur că ești aici... și în răcoarea aceasta mă bucur de — foc.

POPA

Am aprins câteva vreascuri — e toamnă.

NONA

Ți-a dat pandurul la vreme de veste?

POPA

Da. Și m-am grăbit să te ascult. Vii cu noapte bună sau rea, Nona?

NONA

Cum vrei — și bună, și rea. Înainte de toate însă — să-ți spun. Deși sunt numai și numai poveste, mi-e foame c-aș roade și scoartă de brad.

POPA

Nona, nu știam. Cu mine n-am adus mult. În stînă nu e nimic.

(Se gîndește)

Ba da! O bucată de prescură în traistă.

NONA

Ajunge.

(S-așază pe butuc.)

Părinte, de ce n-ai rămas cioban?

POPA

Ai fi dat și-atunci pe la stîna mea?

NONA

De ce nu? M-aș fi ascuns printre oi —
și n-aș fi plecat niciodată flămîndă-napoi.

POPA

Ai fi venit des?

NONA

Des ca zilele.

POPA

Ți-ai fi dat întîlnire cu urșii prin zmeurét.

NONA

Și nu mi-aș mai fi făcut de lucru cu nici un profet.

POPA

Nona!

NONA

Ce și părinte?

POPA

(a luat prescura din traistă, i-o întinde)

În sat oamenii zic că șoarecii
care mănincă prescură, se schimbă-n lileci.
Mi-e teamă să nu-ți crească și ție — aripi,
aripi de drac, fiică a pământului.
N-ar fi mai bine să n-o măninci?
N-aș mai putea om să te fac
nici cu șapte dieci!

NONA

Să crească!

(Mușcă o dată din prescură, restul îl aruncă în flăcări.)

Ai tresărit? — Nu te speria!
Sunt așa de ostenită
că n-am puterea să mai fiu chin și pentru altul.
Și-afară de aceea, e tirziu. Să isprăvim!
Vreau să m-odihnesc de drum
și mai ales de mine.

POPA

Ești ostenită de tine?

NONA

Atâtea zile și nopți
mi-am sfișiat ființa rizînd.

POPA

Și-acum ești frîntă de tinerețea ta.

NONA

Nu de tot.

Ha! Te-ai bucurat că poți să răsufli?

POPA

Nona! Ai țipat lăuntric ca un inger rănit. La ce te gîndești?

NONA

(îipă)

N-auzi? Clopotele! — Nu vor să înceteze odată?! Clopotele îmi latră în urechil Clopotele mă sîșie — clo-po-te-le!

POPA

Nona, nu-s eu de vină.

NONA

Nu ești de vină. Știu că nu tu i-ai pus să le tragă. Atîta lipsea. Să ne spovedim limpede. Ne-am poticnit urît, părinte! Așa ai zădărnicit clădirea bisericii? Clopotele! Nu mai vor să tacă!

POPA

Nona, ce ai de gînd?

NONA

Oh! clopotele! Nu mai vreau să le aud.

POPA

Nona, ce ai?

Sufletul îmi tremură în toate vînturile.

NONA

Te clatini?! — De ce nu i-ai oprit să le tragă? Cel puțin astăzi nu!

POPA

Unde vrei s-ajungi Nona? Mi-aşa de frică de tine. Mi-aşa de frică de tine. Mi-aşa de — cald. Bine, clopotele! Ce să le fac?

NONA

Am nebunii străvechi, părinte. Catolicii sunt bătuți pretutindeni, răsuflu în larg. Unde sunt eu, nu poate fi biserică! Unde e biserică, nu pot fi eu! Pe unde trec eu, trebuie să crească omul luteran!

POPA

Să crească omul?! Ha! Pină unde să crească omul? Omul!

(Incet.)

Mai demult am crezut și eu în el.

(Tare)

Nona — floare nebună —
ia-ți ispitele și du-le-n pustie
prorocilor care mănincă lăcuste!
Ei sunt mai tari.
Ei nu te ascultă —
și dacă te-ascultă —
ei ar fi în stare să sfarme clopotele
și să dărime bisericile!

(Deznădăjduit.)

Doamne, de ce ți-ai ales jertfa tocmai aici?
Nu mai știu, Nona —
ce vrei? — Nu mai știu.

NONA

N-am fost limpede? Ce vreau?
Deocămdată dintru adânc
să te tulbur.

POPA

Și-apoi?

NONA

Știu eu? Atitrnă de tine. Dacă tu nu vei voi
să-mi îplinești dorința,
plec în pustie
să ispitesc prorocii din spini.
Să-i scot din ascunzișuri jucînd...
Tra-la!... Părinte, de ce suspini?

POPA

Doamne! — Nona... vrei să joci? — Cum ți-ai mișcat
acum șoldul, Nona, linia neastîmpărată a șoldului tău s-a
desprins din trup — și singură s-a furișat
șerpuind spre mine.
Acum mi-a încolăcit inima.
A trecut prin jeric —
mi-a ncolăcit inima...

(Se furișează la picioarele ei cu trupul întins și i le cuprinde.)

Nona, vorbește, vorbește!
Nu mă lăsa să aștept!

(Pune capul pe pămînt.)

NONA

Te căiești că ți-am tăiat drumul?
Uite, îți pun cenușă pe cap!
Cenușă pe capul părintelui...

(Ia cenușă și i-o presară pe cap.)

De ce stai așa, părinte,
la picioarele unei fécioare? E păcat.

Dacă-ți pare rău că mi-ai deschis
porțile soartei tale,
plec de unde am venit.
Dacă nu vrei să fii episcop
al stînilor luterane
îți îngădui bucuroasă preoția
din Măgura ta pravoslavnică,
și mai presus de toate
dacă nu dorești să fii mine a ta — pleacă.
Te-asteaptă clopotele bisericii,
trage-le spre cerul muced al strămoșilor tăi.
Ridică-te părinte, nu mai tremura
ca un cine plouat!
Du-te! De-acuma îți ai și tu sfintul lăcaș.
Leagă-ți gitul de clopote —
ispășindu-ți întîlnirea
cu minunile veninoase ale vieții.
Satul ți-a cerut oasele.
Numai de moaște mai ești bun.

POPA

Cum ți-au crescut aripile!

NONA

Umbra lor filfîie peste tine.

POPA

(cu voce istovită)

Umbra lor filfîie peste mine.

▪ (Pauză. Se ridică pe-un genunchi.)

Nona, am crezut în lumina
din Vitenberg.

Și cîntam: „lumina înaltă
 lumina sălbatică”.
 De-atunci e mult.
 Azi orice-aș mai face, n-ar fi pentru cuget.
 Mă vreau stăpin pe stîni
 și pe tine văpaie luterană!
 De aceea îmi sunt străin, Nona,
 străin și tulbure.
 Zilele mele nu sunt ale mele,
 nici nopțile.
 Mi-e parcă ți-ai trece
 degetele de la picior prin singele meu.
 Ai ieșit în calea mea, flacăra roșie,
 și la chemarea ta am suit munții.
 Voiam s-aduc aici un cuget nou,
 viu ca o stea azvirlită
 dintr-o praștie cerească,
 dar noul cuget e blestemat.
 Tu te-ai strecurat în el.
 Tu ești ulciorul noului cuget.
 Noul cuget are zvîcniri de fată fără stăpin,
 noul cuget își filfîie părul în vînt ca tine.
 Noul cuget are miros aspru de floare veninoasă
 ca pielea ta, — sălbaticul cuget întinde
 ispite peste abisuri, și totuși — o, — și totuși —
 cînd pun capul în poala amarului cuget
 simt cerul jucînd.
 Nona, e-așa de greu să mai vorbesc.
 Ieși din viața mea precum ai intrat
 și lasă-mi trupul aici
 pentru oaspeții negri ai pădurilor!

NONA

Linștește-te — n-o să plec.
 Asta ți-e singura teamă.

Ci soarta ta crește din minile mele,
n-o să plec.

POPA

Ieși, Nona, din viața mea, ieși!

NONA

O ceri?

POPA

Strig ostenit în noapte; ieși, ieși!

NONA

(mai blndă)

Ai suferit mult? Bietul părinte!

(Îl mîngîie pe păr.)

(Clopotele conțnesc.)

În sfîrșit, Clopotele au conținut.

Calul sforăie și roade putrede foi.

Să pot, te-aș mîngîia, mult, mult,
cu mini blinde și moi.

Să pot, aș fi așa de bucuros
om cu tine — veșnicule chinuit.

POPA

Vorbești...

NONA

Virtej ești, părinte, întoarcere în cerc! Azi nu mai știi
nici tu — ce vrei! Înălțimile le vrei? Sau pe mine mă vrei?
Biserica ta o vrei sau înălțarea omului?

POPA

E-aşa de bine cînd vorbeşti.

NONA

Da, părinte, zburciumat eşti, dar numai o faptă mai grea decît eşti tu, ar putea să te smulgă din nehotărîre.

Părinte, fapta, fapta, ar trebui s-o vrei!!!

POPA

Unde mă mîni? Nu, nul! Într-acolo — nul!

Nona, o mîngiere totuşi am: trăim în aceeaşi lume, prin urmare nu putem fi departe unul de celălalt.

Oh, lasă-mă să te ating. Numai aşa:
mîna unui om s-atingă mîna altui om.

NONA

(tare)

Altă dată.

Mine...

Mine voi trece desculţă
prin scrumul unui Dumnezeu ars —
sau mine se-plineşte visul cel mai crud
Nu pot altfel!

POPA

Ce vis, Nona?

NONA

Cîteodat' visez o biserică albă
care se cufundă într-o mare de foc — încet — încet
cu viaţa mea.

POPA

Și nu e nici o scăpare?

NONA

Nici o scăpare.

POPA

Ce ai de gând încă a pământului?

NONA

În zori vei ști.

E prea târziu să mai vorbim acum.

Și e prea târziu să mă interc.

(Îl mângâie pe cap.)

Acum — voi dormi în stîna ta.

Tu te vei culca în prag.

Îți vei păzi bine comoara?

POPA

Cum mi-aș păzi soarta.

NONA

Oricare ar fi ea?

POPA

(hotărît)

Oricare!

NONA

Așadar — pe mine!

Adu-mi cojocul

cu care-am acoperit calul.

Va fi rece la noapte.

POPA
(ridicându-se)

Aici ai pe al meu.

NONA

Cu al tău vei acoperi calul.

POPA

Și eu? — Ce-mi aștern eu în prag?

NONA

Singele tău mă va visa.
Nu vei simți bruma de septembrie.
Calul e mai sărac.
La miezul nopții
voi cădea în singele tău
ca un mic soare. Sunt rea?
Îți doresc somn bun, părinte,
pentru o zi grea.

POPA

Acum, Nonal! Acum! Spune-mi ce vrei.
De care faptă vorbești?

NONA

(furtunică îl ia de mină, îl duce în prag, deschide ușa)

Să-ți spun ce vreau? Vino...
Ce noapte! Auzi?
Ascultă tăcerea și nu te mai sature.
Numai singele se lovește
de malurile trupului,

sîngele acesta care la fel ar vrea
să bată în țărmul lumii,
sîngele acesta care plînge
chinuit de setea de-a fi —
și ride în hohote peste biserici.
Părinte, undeva în vale
ghicesc biserica ta.
Aprinde-o pentru mine!
Pînă mine seară să mi-o jertfești!

Ca să trec desculță
prin scrumul ei măcinat.

POPA

(se sprijinește)

Nona, ai innebunit! Ai innebunit! Du-te! Fugi!
Oh, nici o scăpare.

NONA

Dă-i foc, episcopo!

(Îl înțește ca un șarpe.)

Mine seară te-aștept
cu cupa celor nouă fericiri
aici în stîna ta.
Aprinde-o!
Mine seara o să-mi aplec capul
peste ochii tăi de haiduc al spiritului sfînt.

POPA

(se clatină)

Cupa celor nouă fericiri?

NONA

Cupa celor o sută de fericiri păcătoase
ți-o aduc.

Ca un fruct copt mă smulg
din crengile nopții
pentru minile tale —
nu mă dorești?

Ia-mă! Sfirtică-mă!

Fii ca pământului sunt,
pentru tine, pământul mi-l desfac.

Ți-l dau ție — chinuitule sub lună —
calcă-l, zdrobește-l!

Vei fi stăpîn singur, înalt,
peste minunea ce-am fost,
peste minunea ce sunt,
dar o dată te vreau
nebun și slobod și cald,
aprinde-ți altarul!

POPA

Nona, ți-au crescut aripile.

NONA

Ha-ha-ha!

Nu mi-ai dat tu anafora?

(Hohot — apoi privește cu încordare spre cer.

Stai! Stai puțin!

POPA

Ce e?

NONA

(se scutură de-un fior.)

Nu știu — m-a străbătut un fior.

POPA

Cineva a trecut peste mormintul tău.

TABLOUL AL ȘASELEA

ISUS-PĂMÎNTUL

Odaia Popii ca în tabloul I. Noapte. Fereastra din fund, luminată dintr-o parte de flăcări de afară. Pe masă arde o luminare de ceară, pe vatră mai pilpăie focul, dar repede se stinge. S-aude un murmur de oameni îndepărtat. Nu e nimenea în odaie. După un răstimp prin ușa din fund vine Moșneagul cu un potir de aur în mîni.

MOȘNEAGUL

Inima de aur a bisericii îmi zvîcnește vie în mîni. O, vinele biciuite de spaima acestei nopți. Altarul trosnea ca o pădure de brad în vîlvătaie. Stranele împrăștiu scînteii în beznă, și sfinții zugrăviți mi-au picurat pe mîni stropi fierbinți. Potirul l-am mîntuit.

(Pune potirul pe masă.)

Nu l-a cînit nici o scînteie. Cum se va bucura părintele! Credeam că-l găsesc aici.

(Se duce la fereastră, privește.)

Unde o fi? — Și turnul a ars. Numai un clopot mai stăruie negru în văzduh. Doamne, Doamnel! Și crucile de lemn ale cimitirului s-au aprins. Ard mormintele!

(Ascultă.)

Ca un urlet s-aude!

POPA

(intră gîfîind)

Ești aici, tilharule? Tilharule!

MOȘNEAGUL

(uluit)

Tilhar — eu? Potirul l-am mintuit.

POPA

Ha! Cu mintuirea unui potir vrei să scapi? În cuminicătură vrei să-ți speli minile de păcat? Tilharii beau singele Domnului. Ha! Te spintecă satul! Aici te-ai ascuns!

MOȘNEAGUL

(nedumerit)

Părinte — ce păcat?

(Urletul mulțimei se apropie.)

POPA

N-auzi! Satul întreg urlă.

MOȘNEAGUL

(își cuprînde capul cu minile, înăbușit)

Eu? Eu?

POPA

Tu! Tu! Adăpost ți-am dat sub streșinile mele! Tauda de-un an a satului ai prăpădit-o scrum. N-ai putut să trăiești în tihnă aci? Ar trebui cu biciul să te azvirl pe drum! Satul vine, vine, cu furie. — Pleacă, fugi! Cum ai putut? Fugi!!!

MOȘNEAGUL

(Încrămență, nu se mișcă.)

POPA

Norodul înnebunit s-apropie. N-auzi? Ai încrămenit?!

MOȘNEAGUL

Eu? Bi-se-ri-ca.

POPA

Tăgăduiești? Toți te-au văzut!

MOȘNEAGUL

(ca din pământ)

— Nu — plec — nu — pot.

POPA

Ai prins rădăcină aci? Nu înțelegi? Fugi! Mai poți scăpa — pleacă!

MOȘNEAGUL

Nu — pot.

POPA

Dar pleacă, dacă-ți spun!
Crezi că te-oi scăpa eu din ghearele lor?

MOȘNEAGUL
(cu brațele peste el)

Lasă-mă... chemă-i.

POPA

Mișcă-te că te zdrobesc!

MOȘNEAGUL
(blind)

Zdrobește-mă — numai — nu — speria — apropierea —
minunii — nu — nu.

POPA

Te scap, sau — sau te ucid aici — eu, eu Popa, eu călăul.

MOȘNEAGUL
(îlumindu-se)

Sunt aici — iartă-mă — că — sunt aici — iartă-mă, pă-
rinte.

Sunt la vreme aici — sunt aici.

POPA
(încunecat își duce mâna la cap)

Mărturisești? E-adevărat?

MOȘNEAGUL
(cu aceeași expresie iluminată)

Eu — am — aprins-o.

POPA

(încet)

Taci! De ce n-ai tăcut? Trebuia să-ți închizi sufletul îndurînd. Sîngele tău s-ar fi scurs în scrum! — Și eu — eu aș fi rămas viul haiduc și tîlhar al sufletelor de munte!

(Țipă.)

De ce-ai vorbit? De ce-ai vorbit?

MOȘNEAGUL

Să fi tăcut?

POPA

(îl prinde de piept, dar încet, încet mîinile îi cad și se prăbușește la picioarele lui)

Ca un mormînt. Cu neclintire de sfînt ars trebuia să taci. Puteai alt bine să faci?

MOȘNEAGUL

Cenușa bisericii mi-ai pus-o în mîini, lasă-mă de-acum să zic: eu am aprins-o.

POPA

(pune capul la picioarele lui — gemînd adînc și aiurit)

De ce minți? Pentru cine minți? Eu am aprins-o, eu, eu! Eu am trimis scînteia între odăjdii. De ce vrei să iei vina pe umerii tăi? Lasă-mi păcatul, nu mi-l fura! N-am fost eu cel ce mă doream episcop al stîinilor luterane? Nu mie mi-a ieșit în drum fiica pămîntului cu drăceștile fericiri? O, lumina înaltă, lumina sălbatică... Totul s-a sfîrșit! — Moșule, vorbește! Ochi al lumii, privește-mă. Mîngîie-mi cugetul, — vindecă-mă, sfîntule crud! Mari cit un amurg și s-au deschis

privirile. Pentru ce te-ai umplut de lumină când am descărcat păcatul în minile tale? Toată viața mea am descărcat-o în minile tale, s-o ispășești, ci tu ai voit să mă umilești mărturisind. Mă pierd, mă scap printre degete. — De ce n-ai tăcut? Și de ce taci acum? Tu știi totul. Tu vezi totul. Singur sunt pentru totdeauna. Mă-nec, mă-nec — aer — liniște — totul sfințit! — Oh, oh! — Spune-i să se oprească! O vezi? Fiica pământului a început iarăși să joace, de pe-un mormânt sare pe umerii mei. — Du-te, trage clopotele pentru mine. Îndură-te! Nu-mi lua păcatul, nu mi-l lua, nu, nu! E al meu, nu mi-l răpi. Atita am și țin în mini, fapta care prăbușește, fapta care mintuie — cheamă satul și copiii — să treacă cu picioarele mici și ucigașe prin singele — meu.

(Rămîne cu capul la picioarele Moșneagului, care, neplîntît, îmbrățișează lumea cu privirea; afară se deslușesc glasuri în mulțime: „ereticul, ereticul“.)

O VOCE

Aici s-a ascuns.

ALTA

L-am văzut când a fugit.

POPA

(încet)

Cheamă copiii.

ALTĂ VOCE

Trebuie să-l găsim.

ALTA

Viu nu ne scapă.

TUMULT

Ereticul!

O VOCE

Șă se pocăiască!

MULȚIMEA

U-ho, hu-o, uuu-ooo!

POPA

Să vie satul.

UN GLAS

Nu-ndrăzniți să deschideți?

ALTUL

Chemați pe Popa!

ALTUL

Părinte, dă-ni-l nouă! Ereticul! Hu-o!

ALTUL

N-aude nimenea! Strigați, urlați!

MULȚIMEA

Hu-o, hu-o!

ALTUL

Cercați la ușă!

ALTUL

Nu speriați oamenii, turbaților!

MULȚIMEA

Uuu! ooo!

O VOCE

Spargeți ușa!

ALTA

Luați topoarele! Loc, loc! Aduceți pietrel

(O piatră cade în ușă, se zguduie cu zgomot din țifturi, altă piatră, alta.)

MOȘNEAGUL

(Pășește spre ușă, o deschide, ieșe în prag.)

MULȚIMEA

Izbiți-l! U-ho! În cap! U-u-u! o-o-o!

(Se vede cum îl prind câțiva oameni, îl duc. Ușa se deschide, urletul se depărtează cum venise, până contenește. Apoi:)

UN COR NEVĂZUT

Cum se potolesc oile noaptea în stînă,
cum inimile tac în scorburi de mormint,
cum gîndul s-astîmpără dincolo de pămînt,
astfel potolească-se furtuna ce-a cuprins omul
și să se ducă din nou — în praful cărărilor,
în copitele ciutelor,
în coarnele cerbilor —
și-n coadele mărilor.

POPA

(A stat tot timpul cu capul în pământ. Se ridică, parc-ar veni din altă lume — vădit îmbătrinit; privește neînțelegător în jur, cu expresia Moșneagului.)

Unde-am fost? A fost cindva un moșneag aici lângă mine, privea neclintit. Isus-Pământul a înflorit în el. Privirile lui călătoreau peste mine. — A fost un moșneag — de mult poate crește iarba pe mormintul lui.

(Pauză. Privește în jur să-și recunoască lucrurile.)

Asta-i masa mea. Nu s-a schimbat deloc.

(Pipăie vatra.)

Asta-i vatra mea. Nu s-a schimbat deloc.

(Suflă în cenușă.)

Sub spuză mai este jeratic. Fereastră e aceeași. Lavița e aceeași. Și ulcioarele sunt aceleași ca un căprior în smalt. Din tot ce-a fost nimic nu s-a schimbat!

(Se uită în potir.)

În cuminecătură nici un painjen n-a căzut.
O veșnicie a trecut,
dar varul de pe pereți n-a căzut.
Mi-e sete.

(Duce potirul la gură și-l soarbe.)

Sîngele tău e bun Doamne.
Isus-Pământul!

PATRASIA

(intră îngrozită)

L-au ucis! L-au ucis! Doamne, cum l-au sfirtecat. Și tu stai aci — n-ai venit să-l scapi. I-au sfîșiat veșmintele, i-au sfărîmat potul — și tu...

POPA

(liniștit și străin)

Tu — cine — ești?

PATRASIA

(speriată)

Doamne!

POPA

Tu mai trăiești?

PATRASIA

Ce-i cu tine, părinte? — Dezmeticește-te — ce s-a-ntimplat?

POPA

Abia îmi aduc aminte de tine. N-a murit tot satul? — Numai Moșneagul mi-e viu în gând, ca și cum viața lui ar fi fost viața mea.

PATRASIA

L-au omorît mișei! L-au omorît!

POPA

(își duce mâna peste frunte)

...biserica mai arde și-acum?

PATRASIA

E numai jar.

POPA

Oh, de ce nu mai răsare soarele odată? De ce-i așa de lungă noaptea aceasta?

PATRASIA

Tu ești bolnav părinte. Ar trebui să te culci.

POPA

Bolnav am fost — cit timp m-am indoit și m-am zbatut. Azi nu mai sunt. Pe Moșneag — l-au ucis? Și n-a zis nimic?

PATRASIA

N-a zis nimic. Numai după ce i-au zdrobit pieptul, — a zis încet de tot: Părinte... Părinte... Voia poate să-ți spună ceva. Și tu n-ai venit.

POPA

De ce a murit, rămîne o taină a lui.
Și taina lui a cîntat peste mine
din stranele văzduhului
cu suris de om, cu bunătate de stea.

PATRASIA

Ce vrei să zici?

POPA

Patrasio, îți mai amintești după-amiaza? În prag stăteai și Moșneagul vorbea despre Isus cel înflorit în cireși. Biserica mai arde, Patrasio? — El n-a aprins-o.

PATRASIA

Acum zace ucis, în buruieni.

POPA

Patrasio, nu înțelegi? Moartea lui — moartea lui...

PATRASIA

Nu! Nu! Nu vreau s-aud. Ceva îngrozitor a trebuit să fie. N-am puterile să te ascult. Doamne, Doamne — nu vreau să știu, nu vreau să văd, — stîlp de sare m-aș face ca femeia lui Lot privind înapoi. Doamne!

POPA

(liniștit)

Doamnel... Da... Acum o lumină abia ghicită e în creștere peste zilele mele. De nu începe aici vestea cea bună, nu mai începe nicăiri — Patrasio.

PATRASIA

Din sînge?

POPA

Lasă-l, Patrasio.

PATRASIA

Tu vorbești mult, eu înțeleg puțin. Și-aș vrea să nu înțeleg nimic. Mai mult ce te-aș întreba? Tu ești eu, aproape de mine și totuși străin.

POPA

Clopotele ar trebui să cînte, sau cel puțin ciocirliile ar trebui să se înalțe. Nu e nici una, nici alta. Dar... viața mea s-a vindecat.

PATRASIA

S-a vindecat viața?

POPA

Nu mai pot să rămân. Mi-e foame de pământ larg. Aer, aer, pământ!

PATRASIA

(speriată)

Vrei să pleci?

POPA

Să nu mai întrebi.

PATRASIA

Te vor ucide ploile.

POPA

Odihna mea va fi în mușchiul pădurilor.

PATRASIA

Vei mânca pine-nflorită.

POPA

Stejarilor le voi cerși ghinda.

Mă duc să trag clopote în fiecare sat pentru — Isus-Pământul!

PATRASIA

Doamne, vrei și cu glume să mă rănești?

(Ușa din fund se deschide cu putere, intră.)

RADU
(*năvălind*)

Tată....

(*Se duce la mamă-sa.*)

PATRASIA

Tu?... De unde vii? Singur, așa târziu?

(*Se așază pe-un scaun.*)

RADU

(*încearcă să vorbească, dar nu poate, îl îneacă plînsul*)

Mai întii... lasă-mă — să — plîng — că — altfel nu pot
— vorbi.

PATRASIA

(*îi cuprinde capul cu minile și-l mîngîie*)

Ei — plîngi, dragul mamei, plîngi. Ușurează-te! Așa —
plîngi. O, o — ce-o fi pățit băiatul? Vreun bălaur i-a ieșit
în cale.

RADU
(*Plînge.*)

PATRASIA

Haide, liniștește-te. Acum ești teafăr aici. Cine te-a pus
să pleci cu noaptea-n cap din Sibiu?

POPA

Bine c-a venit. Nu era drum pentru el.

RADU
(*Plînge.*)

PATRASIA

Plingi, dragul mamei, plingi.

RADU

(Încearcă să-și stăpânească plînsul.)

PATRASIA

Ei ai plîns destul? Mai plingi un pic.

RADU

(Suspînd.)

PATRASIA

Să-ți șterg lacrimile! Așa.

(Îi sărută.)

Ti — că ești sărat de tot.

RADU

(Ride sughițînd.)

PATRASIA

Știam c-o să-ți treacă. Acum să ne spui de unde vii?

RADU

Din Sibiu.

PATRASIA

Singur, singurel?

RADU

Nu. Am plecat... am plecat.... cu...

(Sughițînd.)

Cu domnișoara Nona, dar pe domnișoara Nona au prins-o.

PATRASIA

Ce spui? Au prins-o?

POPA

Cine a prins-o? Mai repede! Vorbește!

RADU

În toate satele ard bisericile.

PATRASIA

Asta-i ziua de apoi. În toate satele ard bisericile?

RADU

Și pe domnișoara Nona au prins-o. Ea e prietenă cu toți popii. Cînd am ajuns cu căruța în virful dealului, au prins-o pîndarii și badea cu cercei. Că ea se ridicase și chiotea: „Ce frumos ard bisericile! Ce frumos ard bisericile!“ Căruța era roșu și pe domnișoara Nona au prins-o.

(Începe iarăși să plîngă.)

Să — mai — plîng, c-apoi — iar — mai — pot — să — vorbesc.,

PATRASIA

Părinte — înainte credeam — nu mai înțeleg nimic. În toate satele ard bisericile!

POPA

(se gîndeste)

Prorocirea din curelelele biciului se împlinește!

RADU
(*Plinge.*)

POPA

Rămas bun, domnișoară Nona,
undeve te-au azvirlit în flăcări
și paserile cerului au innebunit
de tămlia cărnii tale.
Ai tulburat apele, sufletul renaște sănătos.
Somn potolit, domnișoară Nona,
scrumul de floare nebună
vîntul să ți-l împrăstie pe pămînt.
Fără durere rămîn — și nu mai strig.

PATRASIA

Somn potolit, domnișoară Nona.

RADU

Tată, tu ai vorbit acum ca într-o rugăciune, dar poate
domnișoara Nona a scăpat, că știa să ridă așa de frumos!

POPA

Nu. Nu. N-a scăpat.

RADU
(*iarăși plinge*)

N-a scăpat? Dar știa să ridă așa de frumos, că mi se rupe
inima. Atunci ce să mai fac cu cărțile din căruță?

POPA

Ce cărți?

RADU

Din Sibiu am plecat cu multe, multe cărți pentru popi.

POPA

Cărți pentru popi? Să le dai foc dimineața!

RADU

Tată, dumneata nici nu știi ce cărți sunt și zici să le dau foc.

(Suspină.)

Ce-o să zică domnișoara Nona?

(Se duce la vară și, răzimindu-și capul, plinge închis. Pauză.)

POPA

(cătref Patrasia)

Vrei să mai găsești vreo îndoială în ochii mei? Îndoiala e boală și eu nu mai sunt bolnav. Sunt mai sănătos decit oriînd.

PATRASIA

Vindecă-te, vindecă-te! Prea multă sănătate e tot boală.

POPA

Pămînt m-am văzut — vreau să-ngenunchez
lingă el.

Nu e nimeni aici — să cînte?

„Isus e Dumnezeuul-miel,

Isus, e glie și om,

Isus e copac.“

Prin urzêile cerului lunecă
fulgerător suveica unei stele.

Depărtările-mi fac semn.
Mă duc.

În lume vreau să mă altoiesc
pe toate crengile.
Paseri **răsună**
și pașii mei cîntă spre zările ce se desfac.
Pe-aici, prin ușa aceasta, ies din mine
— om fără nume — viu — și sărac.

*(Peretele din fund dispare, se vede cerul înstelat, lumină cu de crăpat
de zi, și un șes întins. Moșneagul trece încet de la un capăt al șesului la
celălalt, cu cîrja în mîină, umbra lui cade înaltă, uriașă, pe cer.)*

De mult un vîrtej
mi-a pustiit singele.
Acum lumina s-apropie!
Iată, iată:
sufletul meu trece moșneag pe pămînt,
umbra lui cade mare pe cer.

(Peretele din fund apare iarăși.)

Mă duc după el.

(Se duce spre ușă.)

PATRASIA

(spărită)

Ce-ai văzut?

POPA

Ce nimenea n-a văzut. M-am văzut pe mine.

PATRASIA

Vrei să pleci? Acum? Doamne!

POPA

(Mai privește o dată înapoi și-apoi-iese.)

PATRASIA

(Cu capul în mîni, plînge tăcut ca un copil în vis.)
(Pauză.)

RADU

(ridică ochii de pe vatră)

Mamă — tu plîngi? — De ce plîngi?

(Se uită în jur.)

Tata unde-i?

PATRASIA

A plecat.

RADU

Ce e? Ce-a fost? — Mamă!

PATRASIA

Tu nu-nțelegi, dragul mamei. Aici s-a întimplat ceva ca în altar cînd vinul se schimbă în sînge de Dumnezeu.

RADU

Aci în potir? — Maistrul Wolf zicea că nu-i adevărat.

PATRASIA

Nu-i adevărat — ce?

RADU

Că vinul se schimbă în sînge de Dumnezeu.

PATRASIA

(*Plinge.*)

RADU

Tată unde a plecat?

PATRASIA

În lume.

RADU

(*mirat*)

În lu-me?

PATRASIA

Și nu mai vine înapoi!

RADU

(*o mîngîie*)

Las' mamă, că se-ntoarce el!

O, o, ce mamă năcăjită am eu.

El e tatăl cel pierdut. Ajunge la ghindă și la rădăcini și se-ntoarce. Atunci de bucurie tăiem în cinstea lui vițelul cel mai gras din grajd. — Și chemăm și pe domnișoara Nona la prînz. Ca să rîdă frumos. Da?

MEȘTERUL MANOLE

DRAMĂ

1927

Lui Sextil Pușcariu

P E R S O A N E

VODĂ
MANOLE
MIRA
STAREȚUL BOGUMIL
GĂMAN
ZIDARIIL:

*Întiul, a fost cîndva cioban
Al doilea, a fost cîndva pescar
Al treilea, a fost cîndva călugăr
Al patrulea, a fost cîndva ocnaș
Al cincilea
Al șaselea
Al șaptelea
Al optulea
Al nouălea*

UN BĂIAT DE CURTE
COPII ȘI AJUTOARE
UN SOL ȘI DOI SULIȚAȘI
ALȚI SULIȚAȘI
TREI CĂRĂUȘI
BOIERI, CĂLUGĂRI
FEMEI, NOROD ȘI ROBI

Locul acțiunii: pe Argeș în jos. Timp mitic românesc.

ACTUL ÎNȚII

Cămara de lucru a Meșterului Manole. Multe, foarte multe luminări aprinse pe masă, pe blidar, în fereastră. Pe masă e un chip mic de lemn al viitoareii biserici. Starețul Bogumil, șezînd în fața mesei, privește drept înainte, din cînd în cînd clipește repede din ochi. Găman, figură ca de poveste, barba lungă împletită, haina de lînă ca un cojoc, doarme într-un colț mișcîndu-se neliniștit în somn, cînd și cînd scoate sunete ca un horcăit și ca un suspin în același timp. Meșterul Manole, a masă, aplecat peste pergamente și planuri, măsură chinut și frămîntat. Noapte tîrziu.

SCENA I

MANOLE, BOGUMIL, GĂMAN

MANOLE

(ducîndu-și mîna deznădăjduit prin păr)

Ajută-mă cuvîtoase — altfel! Altfel! — Nu cu sfaturi
mai presus de fire! O, oite piedici și împotriri!

BOGUMIL

*(fără a se mișca, cu voce monotonă, ca a unuia care-și are un drum, de
la care nu se mai abate)*

Nu mai măsură!

MANOLE

Nici magie albă nu fac, nici magie neagră. Impotriva cugetului, ochiul se mai bizuie încă...

BOGUMIL

Pe măsurări? De șapte ani tot măsurî cu cel unghi de aramă, și nici o izbindă.

MANOLE

Ce să încep?

BOGUMIL

Ți-am spus.

MANOLE

Nu. Eu nu!

BOGUMIL

Va trebui.

MANOLE

Bolta, ce s-a prăbușit ieri, n-a fost prea grea. Cercetează și tu. N-am așezat temeliile pe șovăiala nisipului. Adîncimile și înălțimile a suta oară le măsur. Socotelile sunt bune, tăiate în cremene toate. Și cele patru arcuri, și cele pentru aturi, deopotrivă spre miazăzi și miazănoapte.

BOGUMIL

De-acum tac. Orice alt cuvînt e de prisos.

MANOLE

Părinte Bogumile, ajută-mă!

BOGUMIL

Numai în iad se socotește. Acolo, în împărăția virtuților întoarse, toate sunt după măsură: și coarnele dracilor, și cozile galbene. Acolo, numărul stăpânește în întocmiri, în sinoade, în bolți și în clădiri... Privește numai cu luare-aminte semnele roșii de pe pergamentele astea afurisite: unele țapene, altele șerpuitoare și-ntortocheate. Orice număr pare o iscălitură schimonosită de drac. Uite, numărul ăsta trebuie să fie iscălitura lui Mamon, că are burta mare. Asta a lui Scaraotchi că e subțire și pare uscată de tusea cea seacă. Asta trebuie să fie a lui Moloh, că se sprijinește cu îngimfare în sceptru. Asta trebuie să fie a lui Belzebub că-i flutură steagul nerușinării pe cap. Vezi barba mea? Sunt bătrîn, dar socoteală în viața mea mult greșită — încă n-am făcut. Și dacă totuși fac, o fac ca în ceruri: zic unu și gîndesc trei. Mă jur pe Paraclit. În împărăția lui Dumnezeu, a socoti e un păcat ceva mai mic decît necinstirea simbetii, dar neapărat mai greu decît călcarea poruncii a șasea. Nu, Manole pe mine nu mă prinzi în jocul acesta necurat.

MANOLE

(se ridică amenințător)

dărimă zidurile?

BOGUMIL

Încoro ameninți Manole? Spre stînga, unde în clipa aceasta răsare o zodie nebună, spre dreapta, unde norocul apune? Spre puterile de sus, sau spre cele de jos?

MANOLE

În toate părțile părinte, în toate părțile. Sunt vesnic la început de drum. Se petrec lucruri necurate pretutindeni. Între pietrele atitor împotriviri care voință nu s-ar fi măcinat până acum?!

(*Pauză scurtă.*)

BOGUMIL

(*după un lung suspin*)

Într-o seară am ieșit pe malul Argeșului. Apele erau crescute până-n gura vadului. Și în năvala apelor — un sicriu plutind văzui. Apoi altul — pe urmă altul — pe urmă cinci — pe urmă zece — și tot mai multe — pe urmă fără de număr — ca o plutire de trunchiuri spre marile ferestreale, și cum n-a fost vedenie trebuie să cred că a fost aieva. Tot atât de adevărat e că în sat copiii nu mai cresc și țița femeilor nu mai dă lapte. Printre oameni umblă vintul cu vestile. Zidurile tale s-ar prăbuși, fiindcă le clatină strigăi neînșite. Într-o zi au dezgropat cimitărul și ca să nu mai rămie nici un mort în pământ, au dat drumul sicriilor pe Argeș. O săptămână întregă am tot venit pe Argeș, cele o mie de sicrie — sunind surd ca buți hodorogite.

(*Cu un suspin.*)

Ci eu știu că nu morții răi zădărnicesc înălțarea bisericii. Mai sunt și alte puteri, mai mari decît morții răi.

MANOLE

Ți-am spus, să nu mai vorbim.

BOGUMIL

Și eu ți-am spus: lasă-mă să mă rog. Dar tu nu vrei să faci jertfa, și pe mine nu vrei să mă lași să mă rog.

(*Se ridică.*)

Mă duc!

Femeile noastre au ieșit lângă riu la miezul nopții și au stins luminări în apă, pentru a dezlega blestemul, dacă e blestem. Dar nu a fost. Tu ai aprins candelă deasupra chipului mic — tot în zadar. Un singur lucru mai poate să ajute.

MANOLE

A fost odată săpat în piatră: să nu ucizi. Și alt fulger de atunci n-a mai căzut să șteargă poruncile!

BOGUMIL

Mă duc să mă rog. Pentru tine — eu nevrednicul — ca să învingi zădărniciile.

MANOLE

(strigă)

Cum e? Cine e? Ce e?

BOGUMIL

Nu e apă și nu e foc — sunt puterile! Ele disprețuiesc întinderea locului și ies când vor de sub legile vremii. Le crezi aici, și ele din întâia beznă răspund. Le crezi acolo, și ele dănuiesc cu înfricoșare în nori. Zr: Doamne, Doamne.

MANOLE

Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?

BOGUMIL

Străbătut de roșeața amurgului cobor de la minăstire aici. După miezul nopții hai drumul înapoi. În fiecare zi mai aproape de pământ, barba mi-o piaptăn prin spină.

Acasă mă rog. Aici mă rog — și pe drum, și pretutindeni.
Pentru tine și pentru biserica ta, pentru tine și steaua răsăritului. Lipsește încă ceva, dar nu suntem părăsiți.

GĂMAN

(sare dintr-o dată în picioare, cuprins de panică, cu glas greu)

Meștere, meștere, meștere!

(Încet de tot.)

Meștere!

(Apoi tot mai tare.)

Se deschid porțile fără de chei. Acum iese o putere ce gilgie, acum o zburătoare în văzduh s-azvirle, acum o cărămidă, acum un os, acum un cap — ochi-bazaochi, frunte-vălătuc — toate negre, nici una curată. Țsta ce-î! A-ù, a-ù, a-ù!! *Pomilui nas, Bòje moi!* Tăria albastră a lumii plesnește, bul-bul-bul se suge balta! Iată stihii frecate una de alta și pietre sfărimate în fălci subpămîntene. Huruie moara smintelilor dedesubt și se învîrte. De acolo, în pofida noastră, și de mai departe se dă drumul sorților. Ce stați? Ce întrebați? Puteri fără noimă n-au de lucru și macină din stîncă făină pentru gurile morților. E o învîrtire. E un vârtej. Și auie trist, cu amenințare, ca în nopte de început, ca în nopte de sfîrșit! *Pomilui nas, Bòje moi!*

(Amîndoi îl privesc cu fiori.)

MANOLE

Zmeul nostru bătrîn visează rău și ghicește faptele depărtărilor.

BOGUMIL

Îl ard tălpile, parc-ar călca în străchini cu lapte fierbinte pentru cîni.

GĂMAN

(*agitat*)

Subt vrej de-acolo se aude a-a-a-a prelung, u-u-u! De dincolo — e-e-e ca un ris. Că sunt puteri fără grai, numai așa: i-i-i! puteri nebotezate și fără de nume, prin tărie berbeci de cetate, la față fără măsură, prin poreclă rușine și scîrbă. Le alungi cu crucea, ele răspund cu ură.

(*Se scutură fantastic, împrăștiind din lină nisip și pămînt cu un sunet prelung, sinistru, nearticulat; imită zgomotul, ce-l aude de sub pămînt.*)

A-ù, a-ù, a-ù!!! Ricăie subt pămînt, a-ù, departe, subt muntel! Și în împărăția de subt picioare, vr-vr, vr-î-î-î-î — !!! A-ù, a-ù!

(*Se scutură enorm, sare pietriș din lină pe pergamele.*)

Le dîrdie dinții — se scutură necuratele, — o, o! Nu nimeni să sprijinească zidurile? Cu spatele vreau să le țin. Zidul se mișcă, se zbate în friguri pămîntul. Și nu sunt friguri de naștere ci friguri de prăbușire! Vr-vr, vr-u-u-uuu!!-Orăcăie în pustiire — aici broaștele, dincolo puterile marile! Bu-tăvăluc! Cau-cau-cau!

BOGUMIL

De ce nu-l trimiți să se culce în podul cu fin? Prea ne sperie în fiecare noapte.

MANOLE

Smucește-l de mîneacă sau toarnă-i pe rană uleiul din candelă.

BOGUMIL

Păcat că are doi ochi în loc de unul la rădăcina nasului, altfel căpcaunul ar fi întreg și fără meteahnă!

(*Își udă mina într-un vas cu apă și-l stropește pe față.*)

Grozav se muncește. Noapte de noapte, că un știi cum
mai trăiește. Trezește-te, Găman!

GĂMAN

(se trezește)

O, o, Băje moi!

BOGUMIL

Să nu te vadă vreun copil sau vreo femeie slabă la bă-
ierile inimii că ia de la tine boala căderii! Trezește-te,
Gămane!! Te ții de mână cu porecile și joci tontoriul în
jurul nostru.

GĂMAN

(Îți duce mâna peste frunte, prin păr, ștăcînd ca un copil cu un glas
respus de nefericit)

O, o, o! Sărac sufletul meu, amărită inima mea! O, o,
o! Izbăvi nas, Găspodi!

(Se duce iarăși la loc, se trîntește asola în saună.)

MANOLE

(către Bogumil)

Mai degrabă decît credem o să apară păzitorii de noapte,
vestindu-ne prăbușirea. Părinte, inimă de serafim îți trebuie
să nu te cutremuri de arătările lui. Stăm neajutorați ca niște
păsări mari speriate de tunet.

BOGUMIL

(ascultă în noapte)

Ochiul cerului să ne păzească. Ascultă — coceni de brad
cad pe șindrîlă — poc, poc! Ca un deget care bate-n coperiș.
Manole, nu crezi căre că însuși timpul zorește? — Da, inimă

ne trebuie — rece! Și mai ales ție — sînge rece de șarpe sau serafim. Sufletul unui om clădit în zid ar ține laolaltă încheieturile lăcașului pînă-n veacul veacului. Nu vrei să pui odată capăt acestei griji? Ce e trupul ăsta? Rîia sufletului. Făptuiește, nu cumpăni! Sufletul iese din trupul hărăzit viermilor albi și păroși și intră învingător în trupul bisericii, hărăzit veșniciei. Pentru suflet e un ciștig. Manole, fă-ți cruce largă și picură-ți pe inimă ceara aceasta topită: numai jertfa cea mare poate să ajute!

MANOLE

Din singurătate am purces să clădesc, dar veșnic în vuiet și larmă ropotul de copite subpămîntene vine cu noaptea — și în virtej cărămidă de cărămidă se sfarmă. Cu uitătură din altă lume tu îmi șoptești aceeași povată: jertfa! Ci eu, părinte, nu pot, nu vreau și nu pot! Pentru a fi bun de-o ispravă atît de întunecată, trebuie să fi clădit mai puține altare decît Manole, și trebuie să fi fost cel puțin un an călău la curtea domnească. Inima mea speriată nu e pentru asemenea fapte. Biserica mi se cere, jertfa mi se cere. O, părinte, cit e de greu. Nicăiri gîndul nu încetează să se frămînte. Cînd văd copaci îmi zic: iată copaci — sprijin porților. Și stau și privesc. Cer albastru cînd văd, îmi zic: de ce nu vrea fapta să mi-o binecuvînte?! Și mă ridic și mă uit. — Pretutindenii pasul mi-l aud în biserică crescînd subț răsunetul bolților. În Cîmpul Duminicii i-aud clopotele. Pe șes o văd întoarsă în apa morților. — Înălțarea ei veșnic întîrzie și pămîntul se scutură. Nimic nu ajută — ce să fac? Totul a fost în zadar — ce începem? Încă de-o mie de ori, lucrare de nebun înainte îmi flutură. Pînă la sfîrșitul zilelor, încă o dată și încă o dată, de nenumărate ori în deșert și iar în deșert! Nu, din chinul acesta nu voi scăpa nici mine, nici poimîne, și schelăria nu va rămînea în dreaptă trăinicie pentru catapeteasmă, niciodată!!

GĂMAN

(*scîncînd*)

O, o, o! — sufletul meu!

MANOLE

Suspină, Gămane, nu numai pentru adîncea ta amărăciune, ci și pentru a noastră, a tuturor deopotrivă. Că suntem drepti și ni se răspunde strîmb. Și fără nădejde suntem ținuți în tînda înfăptuirii.

BOGUMIL

Eu mă duc. Cetele de sus să-ți lumineze hotărîrea. În drum mă voi ruga pentru liniștea ta, la întîia cruce. La a doua și la a treia.

MANOLE

(*il oprește, se cufundă în gînduri*)

Rămli încă.

BOGUMIL

Ce e, Manole? Ce cumpănești? Ce chibzuiești? Ce nu intră în numere? Ce nu se lasă măsurat?

MANOLE

Jertfa aceasta de neînchipuit — cine-o cere? Din lumină, Dumnezeu nu poate s-o ceară, fiindcă e jertfă de sînge, din adîncimi, puterile necurate nu pot s-o ceară, fiindcă jertfa e împotriva lor.

BOGUMIL

Firește, cît timp cîntărești, așa este. Pe întîiul nu ți-l poți închipui crud, cum pe celelalte nu le închipui fără de minte. Dar crezi tu oare că măsuri și înălțimile și adîncimile sorții cu plumbul atîrnat de sfoară? Și dacă întru veșnicie bunul Dumnezeu și crîncenul Satanail sunt frați? Și dacă își schimbă obrăzarele înșelătoare că nu știi cînd e unul și cînd e celălalt? Poate că unul slujește celuilalt. Eu, stareț credincios, nu spun că este așa, dar ar putea să fie. Și-atunci toate socotelile minții stingace sunt fără de rost și singură stăpînitoare rămîne credința singeroasă, pe care noi oamenii o aducem cu noi din întunecime de veac. Cine vrea jertfa? Întrebările noastre nu răzbat pînă-n prăpăstiile albastre, de unde ni s-ar putea răspunde, de aceea în nici o vorbă de a mea nu vei găsi nici o umbră de întrebare. Noapte bună, meștere. Voi întîlni hotărîrea ta la cea din urmă cruce.

(Îi pune mîna pe umăr, așteaptă)

MANOLE

(Nu răspunde.)

BOGUMIL

Noapte bună, meșterel

MANOLE

(frint)

Noapte bună. — Mi-așa de greu, părinte.

BOGUMIL

(Iese prin ușa din stînga.)

SCENA II

MANOLE, GĂMAN

MANOLE

(În picioare lângă masă, pune mâna pe chipul mic al bisericii)

Povara bisericilor și-o ține pretutindeni cu umflință pământul. Grea este țara de lăcașuri sfinte. De lemn sau de piatră, ele stau neclintite cum e carul cel mare deasupra furtunei. Numai pentru minunea mea nu se găsește var destul de tare s-o lege, și piatră necuprinsă de blestem s-o sprijinească sub ceruri. Unde-i piatra, care nu se va clătina, și unde-i Zidarul cel mare? Prin pămîntească alcătuire slăvindu-l, m-am depărtat oare prea mult de el? Trăim în neștire și poate că totul se-ntîmplă la fel.

GĂMAN

(sare în panică)

Meștere, meștere, meștere!

(Încet)

Meștere!

MANOLE

(Se scutură.)

GĂMAN

(Stă neclintit în tristețe.)

U-u-uuu! Se umflă gușile! Scrișnește ca din măsele grozave — ies flăcări din foi! Încăierarea nu se oprește. Neguri se vinzolesc. Spre noi virtējuri cresc. Întinde-ți minile! Îndoăie-ți genunchii! E ziua de apoi! Bòje moi! Bòje moi! Cine mă trimite de aici? Rămîn aici. Manole, lângă tine rămîn.

(Se trezește).

Ce faci, Manole? Nu mai fi trist! *Gospodi, pomòlimsea!* Biserica ta astăzi încă nu e nimic — dar cineva ne numără pașii.

MANOLE

Da. De jos ni se numără, dar de sus — nu.

GĂMAN

(privește cu uimire bisericu'a)

Ce-i biserica ta? Și ce vor schimonositele, deșiratele și coclitele?

Ce ginduri Manole? Cu adevărat de nici un folos nu este să ne tot întrebăm. **Meștere**, să nu mai tilcuim. Manole, sunt mai bătrîn decît... Manole, de sfîrșit nu sunt departe. **Meștere** — biserica ta, mă vreau clădit în ea, eu! Sufletul meu s-o tot ocolească, **abia șoptind** și abia mișcîndu-se, ca o boare bătrînă și fără de moarte.

MANOLE

Totul e în zadar. Tu ești zmeul meu nebun și sfînt. Culcă-te, sau întoarce-te iar. Întoarce-te, iar, de unde ai venit. În pădurile cu bărbi și cu iezero — e locul tău, unde sălbăticiuni își bagă botul în sieriul apelor. În bruma ochiului vîrsta ți-e scrisă și-n glas! Numeri mult **peste o sută de ani?**

Zmeule, pădurosule, bunule, ce înseamnă puținul că ne dăruim pe noi alături de jertfa cea mai mare, ce ni se cere?

Și ni se cere jertfa cea mai mare.

Culcă-te și dormi.

GĂMAN

Dorm, dorm. Cu urechea pe sorbul pămîntului.

(Se culcă iar în colț, scîncînd.)

MANOLE

Dormi numai, dormi, că eu rămân de pază.

(Se aşază la masă.)

Înăuntru un gol se deschide — mihnire fără întrebări. Deasupra întuneric se-nchide — deznădejdea nesfârşitelor încercări. Mi se mistuie somnul şi singele. Ar trebui să-nchid ochii, dar pleoapele de lume nu mă despart. Lăuntric, un demon strigă: clădeşte! Pământul se-mpotriveşte, şi-mi strigă: jertfeşte! Ah, Doamne, totul e încă neîntrerupt. Jos, apele se răscoală împotriva pietrelor reci. Sus, stihurile se ridică împotriva legii de veci. În adânc, vifore prind să necheze. Nici o încercare nu vrea să-ncteze. Visul s-a tot depărtat spre veşnicul niciodat'.

(Intră Mira.)

SCENA III

MANOLE, MIRA, GĂLMAN

(cînd din dreapta, apare în uşă într-o simplă cămaşă lungă, albă, desculţă)

MIRA

Manole, pot să viu?

MANOLE

Vino, Mira, vino.

MIRA

Nu mai e nimeni aici?

MANOLE

Starețul a plecat.

MIRA

Și mătăhala?

MANOLE

Doarme.

MIRA

Să viu?

MANOLE

Vino.

MIRA

(vine în odaie)

Nesuferitul acela, bine c-a plecat! Ce-ați tot vorbit?

(Stinge, sărind, pe rînd, luminările.)

Am tras cu urechea la voi, dar n-am prea înțeles... cînd și cînd cite-un cuvînt... deznădejde... Paraclit... socoteli... ziduri... credință... suflet...

(La fiecare cuvînt suflă cite-o luminare și o stinge ștrepărește.)

Pămînt... Nu vreau să mai știu nimic de toate astea. Ce încurcătură de graiuri! Om să fii — să înțelegi **ceva**.

MANOLE

Vino, Mira. Nu le stinge pe toate.

MIRA

Pentru noi lumina cea din colț ~~ajunge~~. — Nu crezi?

(Se așază la el pe genunchi și-și bagă mîna în părul lui.)

Meșterul meu era pe cale să se certe cu cerul?

MANOLE

(O privește lung.)

MIRA

Și te-ai dat la descîntece — uite, ai presărat nisip pe pergamente.

MANOLE

E din cojocul lui Găman. Cînd se scutură ies din el colb și nisip ca dintr-o vînturătoare.

MIRA

E gîrozav.

(Suflă de la distanță spre singura luminare ce-a mai rămas aprinsă pe masă.)

MANOLE

N-o stinge.

MIRA

(Ia mîna lui Manole și acopere cu ea mîcul lumîndrii. Lumina se stinge.)

Vreau să nu mai visezi. Ce ții luminările tot aprinse?

MANOLE

Voiam să lumineze ferestrele, păzitorii să găsească drumul în noapte.

MIRA

E târziu?

MANOLE

După cîntatul buimac al cocoșilor — miezul nopții

MIRA

După oiștea carului mare trebuie să fie mult mai târziu.
Noapte de noapte, starea te ține de vorbă.
Manole, pierzi prea mult somn.

MANOLE

De șapte ani pierd credință, pierd ziduri și somn. Nici tu n-ai dormit?

MIRA

M-am molipsit de neodihna voastră. M-am zvîrcolit în cămară. Am ieșit pe prispă.

Am intrat. Am ieșit.

Mai poate cineva dormi? Namila se tot scutură, ca un munte. Păsările din streșini stau cu ochii deschiși spre nevăzute primejdii.

MANOLE

Eu aici, era să bat cu pumnii în porțile de sus.

MIRA

Manole, știu. Tu, tu, inimă fără odihnă, gînd treaz, visare. fără popas.

Mai lasă zidul. Mai lasă turlele. Rod iarăși griile negre?

MANOLE

Lingă tine, blestemul nu găsește cuvînt.

MIRA

Fruntea asta nu se mai netezește niciodată? Manole, apleacă-te și surizi. — Uită-te în ochii mei. Ce ascunzi în tine?

MANOLE

Frică, Mira. Frică de drumul pe care mă găsesc. Că nu știu unde sunt și unde duce. Și nu știu dacă suie, sau coboară. Și nu știu dacă m-apropiu, sau mă depărtez. Ce bine că ești aici. Tu început și sfîrșit, tu totul.

MIRA

Meșterul meu — visează. Pentru el femeia adusă de peste apă nu e tocmai totul, dar să zicem jumătate din tot. Cealaltă jumătate e ea.

(Arată spre bisericuță.)

Și cu drept cuvînt. — Las', las' nu tăgădui! Nu mă supăr deloc că mă pui în cumpănă cu minunea asta înfricoșată de puteri.

MANOLE

Între voi două nici o deosebire nu fac, pentru mine sunteți una.

MIRA

(săgalnic)

Iată pentru ce în fiecare dimineață zic: ce bine că nu vrea să se înalțe!

MANOLE

Gindești că prea mult m-aș duce să-mbrățișez piatra, nu-i așa? Și că ziua mi-aș pierde-o mîngîind bolțile. Te temi că noaptea mea ar fi o veșnică odihnire de trepți, iar turla sabie între mine și tine.

MIRA

Astea n-ar fi pricină de griji, dar s-ar putea întîmpla într-o zi, pe ea s-o numești *Mira* — iar pe mine — biserica ta. Și zăpăceala ar fi cumplită — ha, ha!

MANOLE

Lăcașul — prilej neîntrerupt ar fi pentru tine — de răutate și joc.

MIRA

Nu, meștere, iacă glumesc.

(Se uită la amănuntele bisericii.)

Întoarce-ți puțin jucăria... să văd și turlele... Așa, încă puțin, în cealaltă parte. — Știi, de multe ori mă gîndesc ce-ar fi dacă niciodată, dar nu! Lăcașul acesta odată va sta — deocamdată stă numai pe masă — într-o zi va sta însă și între dealuri.

Privește aici meștere. În adevăr, nu mi-e de glumă uita-te și tu. Ferestrele sunt prea mici, ca niște ochi adormiți. Turlele prea joase. Nu găsești?

MANOLE

Da, nu zic. Ea e bucuria noastră de la început, rostită în cîntec de cărămidă și var. Prin suferință pînă la urmă multe se mai pot desăvîrși.

MIRA

Prin suferință? Neapărat. Cum te cunosc, nu te-ai da înapoi nici de la una și mai mare. Noroc că nu vine. Și cum? Dintr-o închipuire sau faptă să-ți vie? Ți-o dorești înadins? Haide să ne închipuim atunci — dar mai bine nu. Te-ai supăra.

MANOLE

Nu mă supăr — spune. Ce să-mi închipui? Vrei și mai mult să-mi batjocorești biserica se pare.

MIRA

Nu — altceva — cum ar — fi — dacă — dacă aș pleca de la tine, și nu m-ai — și nu m-ai mai găsi niciodată?

MANOLE

Să-mi închipui — că tu — că tu ai pleca — și nu te-aș mai găsi?

MIRA

Nicăieri și niciodată.

MANOLE

(cu nepăsare prefăcută)

Bine, mi-am închipuit.

MIRA

Nu-i așa, că atunci căutindu-mă, ferestrele bisericii s-ar căsca mai mari — ca niște —

MANOLE

(o sărută cu patimă)

Ce gust nebun de sînge și somn!

(*Își stăpînește o mișcare și se face că glumește.*)

Ei bine, ai plecat — și pe urmă?

MIRA

Pe urmă? Pe urmă nimic — numai atît — nu ți-e de-a-juns? Răule! Prin iubirea noastră au trecut zgomotoși și cu focuri ciudate aproape șapte ani. Plecarea nu te mai mișcă — să zicem, atunci, că fără veste aș muri. Știu că nici o altă femeie nu ți-ar putea fi mîngiere. Dar cel puțin turlele, turlele s-ar ridica atunci mai subțiri, cerîndu-mă înapoi cerului. Pe urmă mare păcat n-ar fi, dacă cerul nu ți-ar da nici un răspuns. Tu ți-ai avea în veșnică frumusețe — biserica.

MANOLE

(*se ridică, se frămîntă, își frînge brațele*)

Lasă-mă, Mira. Lasă-mă. Ce vrei? Nu, nu! Voi ridica iarăși brațele! Voi îndrîji înălțimile! Blestemat să fie — blestemat — blestemat! Mira, tu ești lumina omului, — Nu, nu! Mira — de ce? Umilit de fiecare piatră, care știe cum trebuie în lume să stea, umilit de fiecare copac care-și înalță menirea, fără de tine m-aș...

MIRA

Liniștește-te, meștere.

MANOLE

Mira!

MIRA

Meștere hotarele sunt departe și moartea de asemenea.
Liniștește-te!

Ești un copil. Am venit la tine să te mângii și am glumit.
Dar de când nu mai dormi, tu nu mai înțelegi.

MANOLE

Cine mă tot încearcă? De ce mă tot încearcă? Oh, oh!
Iarăși am blestemat.

MIRA

Mai blastă-mă, — pe urmă te liniștești.

MANOLE

Toate se clatină. Și stăm cu frică, și stăm cu spaimă.
Vîntul cerului îmi împrăștie fumul. Între suferință și așteptare se pare că din sufletul meu încă nu am dat, ca Abel, spicul cel mai scump și cel mai curat. De aceea darul nu găsește drumul înălțimilor și veșnic se întoarce iar în pămînt.

MIRA

Umbli cu gîndurile întunecate ale starețului? Hăbotnicul ăsta te-a făcut să crezi în păcate pe care tu nu le-ai săvîrșit. Parcă n-ar fi botezat ca orice creștin.

MANOLE

De ce nu se înalță biserica? Cum mai iau lupta cu tainele? Unde e sprijinul?

MIRA

(urmărindu-și gîndul)

Starețul tău e un călugăr fără Hristos. Cîteodată îmi vine să-l mătur din casă cu gunoaiele. Gîndurile lui întunecate stîrnesc altele o sută în cei ce umblă cu el. Ascultă numai în toate de el... brrr... starețul tău! Dacă ar fi om, nu și-ar fi întors fața de la femeie. E dracul-pustnic!

MANOLE

E dreptcredincios!

MIRA

Și în ce măsură? Că mănîncă bureții veninoși crescui pe cruci. Cu credințele lui încurcă un colț de țară.

GĂMAN

(Se întoarce-n somn.)

MIRA

(Face semn lui Manole să tacă. Ceva îi trece prin gînd. Așteaptă pînă ce Găman se liniștește.)

MANOLE

Au căzut și cele din urmă cărămizi.

MIRA

(Într-un fel de extaz ștregăresc, sare cu picioarele pe Găman care e întins enorm pe podele.)

GĂMAN

(Suspînă și urlă închis.)

MIRA

Scutură-te, Gămane, voinicește ca zmeii țărîmului celui-lalt, încă o dată — așa — scutură-te! Tu ești pămîntul marele, eu sunt biserica — jucăria puterilor! Seninătate — vreau, nestăpîniților — că toți sunteți înnoșiți și prăpăstioși. Manole e chin. Călugărul e stafie întunecată. Tu cutremur. Țara îngrijorare. Vreau să sfințească odată povestea aceasta de spaimă și tristă nebunie.

GĂMAN

(Se scutură din încheieturi.)

MIRA

Mai din adînc moșule, așa, de la început, încă o dată! strigă, Băje moi!

GĂMAN

(muge și scrișnește sinistru)

U-u-u-u! vrrr! Izbăvi nas nă sei ceas!

MANOLE

(Asistă la această ciudată întîmplare, mut, căscînd ochii mari, absent ca pe altă lume.)

MIRA

Vezi ce bine mă țin, și nu sunt nici de var, nici de cărămidă. Seninătate — cînd sunt între voi! Și puțină lumină! Să se ridice sprincenele! Inimă mai ușoară! Manole e mohorit parcă și-ar fi pierdut ingerii, ce-l păzeau fără simbrerie. Și tu ești mîhnit parcă ai fi pierdut raiuri, pe care nimenea nu le-a văzut. Moșule vezi? Nu m-am prăbușit. Trupul meu e întreg, arcurile întinse, os nu s-a spintecat, — stilpii sunt

dreptul Răbdare numai întunecaților. Și într-o zi nici biserica n-are să se mai năruie. Cum ar putea să stea, dacă nimeni nu lucrează rîzînd la ea?

(Sare de pe Găman.)

GĂMAN

(Se ridică pe un cot, cu sunete de durere, nearticulate.)

MIRA

(cu îngrijorare, se apleacă spre el)

Ce obosit ești, moșule! Nu te-am văzut niciodată așa de obosit. Iartă-mă că te-am trezit.

GĂMAN

O-o-obo-sit — *Gòre mi, gòre nam* — ! În văzduh a crescut pe spatele meu — o biserică. — O, o, o, de ce nu m-ai luat, Doamne, un ceas mai devreme? Vai nouă meștere! O, o! Vîno ființă tină, viață fără pereche, la zmeul vostru, vîno. Mare durere simt și oboseală ca de sfîrșit.

MIRA

Vreun rău ți-am făcut? Am călcat prea greu?

GĂMAN

Nu, nu. Nici un rău. *Preblàghi, gospodi.*

MIRA

(il mîngîie)

Nu-i așa că nu ți-am făcut nici un rău?

GĂMAN

Nici un rău, nici un rău... Mersul întâmplărilor nu se poate schimba... Lasă-mă să-ți sărut piciorușele tu — inger, tu copil, tu piatră.

(Îi sărută picioarele.)

MIRA

Călciele mele și Mira piatră?

GĂMAN

Să tăcem, să tăcem. Visul se izbîndește, dar liniștea, liniștea n-o mai găsim.

(Recade cu capul la pămînt într-un sughiț și plîns bătrîn.)

MANOLE

O sută de ani n-a plîns niciodată. Apă moartă din ochi îi curge, nu vom înțelege niciodată de ce. Lacrimi adunate în el o sută de ani, le plînge acum. Nu vom ști niciodată pentru cine.

MIRA

Gămane, ce e? De ce nu vorbești? Dacă te vindecă, sărută-mi și minile. Uite-le!

GĂMAN

Piciorușele vindecă, mîna alină. Pentru puțin. Gîndul se împlinește, dar pacea n-o mai întîlnim.

MIRA

(Îl mîngîie.)

MANOLE

Noaptea asta o simt așa de grea. Păzitorii nu mai sosesc.

GĂMAN

(Se liniștește de tot.)

MIRA

(se ridică cu spaimă)

Ce-a fost? Ce-a avut? Despre ce-a vorbit?

(Ușa se deschide, intră șase zidari, în cioareci, dar cu trupurile ca de aramă, goale pînă-n brîu, cu făclii.)

SCENA IV

MANOLE, MIRA, GĂMAN, CEI ȘASE

TOȚI ȘASE

(gîfîind)

Meștere!

ÎNȚIUL

Meștere, pămîntul nu ne mai sufere.

• MANOLE

Nici noul amestec n-a ținut?

AL DOILEA

N-a ținut.

MANOLE

Râul e în noi toți.

AL TREILEA

Pietrele au sărit!

AL PATRULEA

Rîul a sfîrșit parc-ar fi trecut prin matcă de jar. Aburi s-au ridicat. Rîul s-a făcut nor deasupra. Nu mai călcăm prin partea locului.

AL CINCILEA

Am clădit pe pămînt năvălit.

MIRA

Din nou totul s-a prăbușit?

AL ȘASELEA

Cu lumini și lucruri spurcate, cu oase scormonite de sub lespezi. Altădată s-a prăbușit, în noaptea aceasta pietrele au fost zvirlite în văzduh. Luna a fost mai roșie deasupra. Și apa a amuțit dedesubt. În jurul picioarelor am simțit ca un aluat, am slăbit din genunchi și-am căzut.

AL DOILEA.

Roți de foc am văzut învîrtindu-se.

AL PATRULEA

Cuptoarele noastre de cărămizi au fost în flăcări, dar s-au dărîmat și s-au stins.

AL CINCILEA

O noapte fierbinte ca niciodată.

ÎNȚIUL

Gitlejul morilor a secat.

AL DOILEA

Nici o ființă nu și-a găsit somnul.

AL TREILEA

Am fugit goi ca arama pe cimpuri.

AL ȘASELEA

Va trebui să căutăm alt loc pentru biserică.

AL DOILEA

Aici e gura iadului.

MANOLE

O astupăm.

AL ȘASELEA

Cu toate bisericile țării nu vom putea-o astupa.

ÎNȚIUL

O gură de iad e tot locul unde călcăm.

AL DOILEA

Altădată omul cînta numai — pietrelor, și pietrele se clădeau singure în cetăți. Și cetățile acelea erau păgîne.

Astăzi durăm cu sudoare fără de cîntec biserici creștine.
Pămîntul nu le suferă, sau Domnul nu le primește?

AL ȘASELEA

Meștere să vorbești cu Vodă.

MANOLE

(Tace enigmatic.)

AL PATRULEA

Să vie Vodă, să păzească o noapte zidurile cu noi. Să vadă cum piatra se mișcă și riul se suge în pămînt.

ÎNȚIUL

Să vie Vodă, să vadă că nu suntem noi de vină.

MANOLE

Știința noastră nu ajunge pînă unde se-ntinde vina noastră.

AL DOILEA

Nu pricepem, meștere, ce vrei să zici. Ne-am făcut datoria cu iubirea, cu care ne-am încintat de biserica ta. Din cîmp, din apă și plai ne-ai ales nouă la număr. Am venit în pas după tine și te iubim. Ne încredem în plănuirile tale, dar pămîntul e pretutindeni împotriva noastră cu vrăjmășie năprasnică. Și acum încremeniți ne uităm unul la altul și cu inima imputînată ne întrebăm de vină. A cui e vina? Am încercat cu grijă temeiul clădirii. Am cîntărit. Am măsurat.

AL TREILEA

În lung și în lat. Nimic n-am uitat. Și de săptămîni nici o noapte nu am dormit. Măcar de ne-ar înghiți odată pe toți!

MANOLE

Ceialți unde-au rămas?

AL DOILEA

I-a topit oboseala subț brazier.

MANOLE

Să ne întoarcem.

AL ȘASELEA

Nu ne mai întoarcem, Manole, ne-ai luat, ai făcut cerc de cretă în jurul nostru, și în fața ochilor uimiți ai tras o dungă albă dreaptă. Ani mulți am tot privit dunga cu care ne-ai îndrăcit. În ocolul de vrajă am fost blinzi cum sunt cocoșii de casă. N-am mai văzut nimic, nici la dreapta, nici la stînga. Dar acum ne-am trezit. Totul se descoperă a fi înșelăciune. La locul prăpădului nu ne mai întoarcem.

MIRA

(sare la Găman)

Zmeule, trezește-te, că oamenii vor să se lapede.

GĂMAN

(oftînd și șuierînd, se ridică, se scutură sinistru)

U-u-uu! aù-aù-aù!! Broaște orăcăie aici, dar dincolo puterile marile!

ZIDARI

(Încrămenesc.)

GĂMAN

(se scutură)

Cu glas tare pină la cer, cu lacrimi mari pin' la pământ, lângă zid să stați, cite nouă speriați, eite cinci speriați, eite un speriat și să strigați. Prăpădul de e dîn pricina oaselor și a morților, să mușcați din luminările morților! Prăpădul de vine de la puteri, Manole seară de seară, pe scară de ceară ajutorul Simpetrului, tăind cruce în piatră să-l ceri! Dacă vine e din apă sau din pucioasă, precum se cuvine patru evanghelii citind să le siliți la potolire și lepădare de sine! Ce-a fost rostit, să rămie și pentru mine și poimîne spus. Descintecul e de la noi, harul vine de sus!

MANOLE

(rinjește, desfigurat)

Ha-ha! Cine șovăie? Cine se-ncruntă? Cine rămîne? Cine se-ntoarce? De-acum să nu mai gîndim, alt nu ne rămîne. De-acum să tăcem, că încercări și mai grele ne-așteaptă! În capătul drumului, cu ce înfățișare și cu ce sfîșiere — Doamne!

(Își sfîșie brațele.)

(Către Mira.)

Viață fără pereche, du-te odihnește-te. Nu știu cînd mă întorc. Nimic nu mai știu. Nici cînd sfîrșește potopul, nici unde s-arată semnul învingerii. Și nu știu cine dintre noi îl va vedea și cine nu.

(Către oameni.)

Să mergem la locul prăpădului.

GĂMAN

Vai nouă meștere. Izbăvi nas gòspedi !

(Ies toți clătîndu-se, obosiți și cu sufletul frînt.)

MIRA

(Rămîne cu pumnul crispat la gură, suspinînd adînc.)

ACTUL AL DOILEA

Ruinele bisericii veșnic reîncepute. În fund, munți și păduri. Dimineață, dar încă întuneric. Manole iese din afundătură, cercetînd temeliele ruinei. Cei nouă zidari dorm. Se face repede lumină. Cîțiva zidari se trezesc.

SCENA I

CEI NOUĂ ZIDARI, apoi MANOLE

UNUL

Ce tot cercetează Meșterul Nenoroc? Măi, măi, amarnic s-au zvîrcolit măruntaiele muntekui. Pietrele au pornit de-a dura, spre locurile de unde au fost luate.

ALTUL

Și cum se liniștește tot, cînd dă dimineața!

ALTUL

Ce locuri de groază! De șapte ani tot umblă Anticrist prin țară. Mai știi, poate de aceea nu stă nici lăcașul acesta.

Niște ciobani l-ar fi văzut la o stână părăsită. Anticrist își mulgea caprele cu ugerii plini de venin. Alții l-ar fi văzut într-o minăstire, unde face pe sfântul și-și ține mațele într-un pahar. După alții Anticrist umblă prin Valea Oltului, în chip de vlădică călător și împarte cu mincinoasă punere de mini darul preoției.

ÎNȚIUL

Aici nenorocirea vine de — jos. Din cîtă piatră s-a măcinat fără noimă, s-ar fi putut ridica, și zece biserici. Car după car aruncăm, pămîntul totul inghite. Privim neștiutori, în jnepeni pînă la glezne. Dedesubt nici nu visăm ce bezne.

AL DOILEA

Manole nu știe ce să facă. Să se bizuie pe măsurări sau pe rugăciune!?

AL TREILEA

Cu un ochi tot măsoară, cu celălalt se roagă. Nu rîde cu nici unul. Lăcrimează cu amîndoi.

ÎNȚIUL

Ceva hotărîtor se petrece în el.

AL DOILEA

Solia izbăvitoare de la Vodă întîrzie. În două zile ar fi putut să sosească de zece ori.

ÎNȚIUL

Să nu ne mai înșelăm cu nici o nădejde, fraților.

MANOLE

(Vine în mijloc, cufundat în gânduri.)

AL TREILEA

Ai asudat singe, Manole?

MANOLE

(frînt, dar se redobîndește)

Încă nu.

(Se aude un corn.)

Vine trimisul lui Vodă.

(Mișcare între zidari; toți se trezesc.)

ÎNȚIUL

S-a auzit sunetul vestitor.

AL PATRULEA

Un nechez a străbătut prin cetini.

MANOLE

Luăți tirnăcoapele, să alegem încă o dată, ce e bun din ce e rău.

ZIDARIÎ

Ce e bun se molipsește de ce e rău, și nu mai rămîne nimic bun.

(Încep să sape.)

MANOLE

Din ce parte au ieșit flăcările?

AL DOILEA

Din ce parte n-au ieșit?

MANOLE

Să ridicăm lespede.

CÎȚIVA

(Încearcă, dar nu izbutesc.)

MANOLE

Cine coboară să cerceteze temelia?

ÎNȚIUL

(către Al cincilea)

Du-te tu, Zevedei. Care sînt n-a avut suflet și totuși face minuni?

AL CINCILEA

Sfinta cruce. Dar aici nici ea nu ajută.

MANOLE

(către altul)

Du-te tu, Petre.

AL PATRULEA

Ieri a intrat un cine în gaură și a murit, mut, fără lătrat.

AL ȘASELEA

Manole, aici nu mai e nimic de văzut, nimic de cercetat.

AL ȘAPTELEA

Vine solul.

MANOLE

Vodă e om ca noi, și el o unealtă în mina puterilor necunoscute. Oricum ar fi, bună sau rea, vestirea s-o primiți fără cîrtire. Puneți încă o dată nerăbdării voastre zăgaz.

AL ȘASELEA

Nu, meșterel!

AL OPTULEA

Nu, meșterel!

TOȚI

Nu, nu!

SCENA II

Cei dinainte, SOLUL, DOI SULIȚAȘI

SOLUL

(vine, din fund, cu doi sulițași)

Dimineață bună, păzitori de răscruce.

(Prefăcîndu-se.)

Vin de la curte. Nu mi-ați putea răspunde pe unde se ține Manole cu ai lui?

MANOLE

Manole — sunt eu!

SOLUL

Atunci nici biserica cea bîntuită de faimă nu poate să fie departe, mai sus sau mai în vale? — Dar gluma la o partel îmi place să trăiesc din zicale. Ziua bună se cunoaște de dimineată, cum însă cea de azi e plină de ceață, nici solia nu poate să fie mai luminoasă. — Totuși, din partea lui Vodă, — multă sănătate!

MANOLE

Așisderea ti dorim și noi prin mijlocirea ta. Rău ne pare doar că Vodă n-a venit și el. Ar fi priceput multe, dacă nu din cuvintele noastre mai prejos de adevăr, atunci din graiul fără cuvinte al tărîmului, care este adevărul însuși. Pentru toate suntem aici dureroasă mărturie.

ÎNȚIUL

Mărturie stau minile noastre, care nu mai sunt mini de om.

AL DOILEA

Iată mini de buturugi.

AL TREILEA

Cu noduri la încheieturi, de muncă.

AL CINCILEA

Cu unghiile strivite.

AL ȘAPTELEA

Cu pielea tăiată de brazde cu suc roșu.

AL OPTULEA

Suferim — destul, odihna nu ne priește.

AL NOUĂLEA

Ochii ne dor de plagă egipteană.

AL PATRULEA

Suntem mincați de var pînă la oase, ca de boala biblică a celor aruncați dincolo de cetate.

MANOLE

Mihnirea lui Vodă e de-nțeleș. A prăpădit aur crud și aur topit, și-a dijmuit comorile și a rămas cu un gorgan netrebnic de pietre. Dar întîmplările mai presus de vrerea noastră.

SOLUL

Ce vreri? Ce întîmplări? Vodă de la un timp tot așa spune: alți domni au nebuni de curte, eu am pe Manole. Domnița însă găsește că pentru nebunia asta creștinească s-a cheltuit mai mult decît pentru ulii de vinătoare îmblîziți de Papa, și mai mult decît pentru zugravii aduși din cetatea zidită pe apă, ceea ce oricum nici în capul ei frumos nu intră și nici în capul urit al sfetnicilor.

AL ȘAPTELEA

Să căutăm alt loc!!

SOLUL

Vodă vrea rodul. Domnița nu mai așteaptă. Strămoșii lor, aduși oseminate legate pe cai, de dincolo de cumpăna

apelor, se odihnesc acum aici în munte. Locul e pentru totdeauna hotărit. Altul nu se va mai alege, căci am răminea de pomină în cronici, care nu pier deodată cu cenușa noastră păcătoasă. Manole, trebuie să-ți reamintesc cu dojană că învoiala a fost făcută pe doi ani și nu pe șapte. Cinci ani ți-a dat Vodă mai mult, și pentru altă nădejde încă nici temelia nu e așezată.

MANOLE

Dojana e cu dreptate, dar ar trebui să te duci cu ea în pământ să le spui puterilor pe cari le privește.

SOLUL

Spuneți voi, ce doriți?

TOȚI

Alt loc! Alt loc! Alt loc!

SOLUL

Vodă a fost răbduriu și darnic și bun. Mai mult nu poate s-aștepte.

MANOLE

Furia subț pământ e fără margini și nu mai sfârșește.

TOȚI

Alt loc!! Alt loc!!! Aici nu mai punem mîna pentru faptă!

SOLUL

Vodă nu mai crede. Al citulea loc e acesta?

MANOLE

Vodă nu mai crede. Ați auzit zidari? Truda noastră nu mai găsește crezământ. Pentru alte încercări am mai găsi putere în noi, dar crezământ la alții nu.

(Către Sol.)

Ăsta-i cel din urmă cuvânt?

SOLUL

(Neclintit)

Cel din urmă.

MANOLE

Cu solie domnească cleștile sorții se strâng. Zidari ați înțeles? Vodă nu mai crede. De nicăiri nu mai putem aștepta nimic!

(Către Sol)

Sol înalt, care stai între doi sulitași ca între rău și bine, sol, pentru noi atât de trist, sol venit din nepăsare.. du-te... la... Vodă... și... din partea... mea... vestește-i... că Manole... nebunul de curte — ha, ha.

(Sfîșietor)

Frați întru tristețe... ne muncim goi ca diavolii și truda noastră e socotită nerozie pentru petrecania curții... Suntem puși în rind cu stîrpirurile cărora li se toarnă oțet pe gitlej ca să rămînă mici pentru batjocura domnițelor. Tinere aprod, du-te... du-te la Vodă... și spune-i...

AL ȘASELEA

Ce vrei să făgăduiești? Manole! Nu, nul

MANOLE

(trist)

...că în curînd se va închina în biserică cu toate domnițele judecătore din cuget mult prea ușor.

SOLUL

Ce înseamnă acest în curînd? Vorbim în graiuri foarte felurite. Hristos a spus că în curînd va veni să judece lumea. O mie de ani și alte citeva sute au trecut, și încă n-a venit. Fiindcă în ceruri în curînd înseamnă mult de tot. Aș vrea să știu ce înseamnă acest cuvînt între zidari mincinoși. Vodă mai dă ajutor pentru o singură încercare. Nu pentru șaptezeci, nici pentru zece, nici pentru două. Manole înțelege? Numai pentru una singură.

MANOLE

Răbdarea lui Vodă o mai cer pentru trei zile. Pe urmă, sau biserica rămîne dreaptă, sau singele nostru se va slei.

SOLUL

Vodă mai dăruiește tot ce poate pentru o singură încercare.

MANOLE

A doua oară Manole nu mai încearcă.

TOȚI ZIDARII

(Uluși.)

AL ȘASELEA

Ce făgăduiești, Manole?

AL ȘAPTELEA

Nu se poate! Meștere ce vrei? Și dacă lăcașul tău totuși nu va să se ridice?

AL CINCILEA

Ți-ai pierdut capul, Manole. Te repezi în moarte.

AL ȘAPTELEA

Domnul ne va surghiuni în insula șerpilor și vom pieri zdrobiți de haiducii mării.

MANOLE

(către Sol)

Ai venit sol de la Vodă, întoarce-te sol de la noi: biserica se va ridica!

AL ȘASELEA

Un singur meșter are țara, și acela-i smintit!

SOLUL

Mă întorc cu vestea. În trei zile, năstrușnic cum ești, o să-i tragi domnului o năzbitie de Păcală. Dacă ești isteț, mai poți să ajungi ceva în viața asta nefolositoare, Manole. Vodă ar fi în stare să te facă nedisputată căpetenie peste zănatici și păcălici.

AL ȘASELEA

(către ceilalți)

Meșterul nostru e nebun. Hotărârile lui ieșite din minte scilciată încep a fi primejdioase. Ele nu-l privesc numai pe el, ci și pe noi toți.

AL NOUĂLEA

Clădirea acestei biserici, închipuite în ceas orb, întrec
puterile noastre.

SOLUL

Și încă un cuvînt, Manole, din partea mea. Cititorul
din ochean al curții îți trimite prin mine horoscopul. Nu
prea vesel. Umbra ta a căzut pe planeta Vinerii. Asta în
seamnă că ești primejdie pentru neamul femeiesc. De aceea
cele nouă discuri lunare ale propriei tale planete te pîndesc
cu răutate. După alte semne neîncrederea lor se va întet
și neobrăzarea lor nu va mai cunoaște nici o măsură... Va
trebui să fii isteț ca șerpii dar blindețea s-o lași porumbilor

Manole, mă închin.

(Plecă în grabă cu suliții.)

SCENA III

MANOLE și CEI NOUĂ

AL OPTULEA

De ce-ai făgăduit meștere? Din prăpădul din urmă
am ieșit istoviți ca niște păpuși de cîneșă din baltă.

AL NOUĂLEA

Trebuia să judecăm mai întii stările noi între noi. Să
le punem pe cîntar și să scoatem sfat din greutatea împreju-
rărilor.

AL ȘASELEA

Eu nu mai rămîn, eu mă întorc la vatră.

MANOLE

Sunteți surzi și orbi. N-ați simțit încă nici azi că fără putința de a ne împotrivi, un destin se împlinește în noi? Încet, sigur și fără abatere? Răscoala noastră de ris scoate doar mușuroaie de soboli în drumul dinainte împlinit al sorții!

AL ȘASELEA

Nu, meștere, nu mai credem nimic. Între orbi ești cel mai orb. Vei rămânea singur cufundat în vis vinovat. Privește nu te-au iubit ei pînă acum — zidarii acestia între cari și eu mă socot cu cuvînt greu în cerul gurii?! Nu ne-am unit cu tine în faptă și vis? Dar acum răbdarea nu mai are din ce să se hrănească. Nu ne putem jertfi toți pentru mărirea îndoielnică a unuia singur.

MANOLE

Singura mărire neîndoielnică e numai a Celui-de-Sus.

ÎNȚIUL

Cu trupuri de strune încordate, ne-am alăturat ție în faptă, Manole. Am trăit așa de mult în același gînd și în aceeași grijă cu tine, că am început să-ți semănăm la înfățișare și pas. Dar acum nu mai înțelegem ce vrei.

MANOLE

Răzvrățiți-vă numai și cîrțiți! Ridicați-vă peste capul meu! Va trece și astal!

AL ȘASELEA

Frați, nu vă mai lăsați amăgiți.

Lingă voi am îndurat îndelung săgeata soarelui și gerul ieșit din piatră, ploaia în carne și frigul în oase. Lingă voi duhul intruchipărilor s-a întărit în mine poruncitor. Lingă voi pentru biserică zilnic mor. Din patru stihii v-am adunat, pe tine te-am luat din apă, că ai fost pescar, pe tine te-am scos din pământ, că ai fost ocnaș, pe tine te-am coborît din lumină că ai fost călugăr, din patru sfinte stihii v-am adunat ca să clădim biserica din pământ și din apă din lumină și vînt. Și voi ați văzut biserica cu chip mic și-ați zis: Meștere, venim. Și-atunci duhul, care dinăuntru te împinge să clădești, s-a sălășluit și în voi, și ați suferit cu mine dezamăgirea celor șaptezeci și șapte de prăbușiri și v-ați îndoit cu mine și iar v-ați ridicat. Acum vă clătinați și stați să plecați pentru totdeauna? Plecarea ar fi cădere și alunecare în și mai rău. Moartea nu ne cheamă pînă cînd n-om fi clădit lăcașul, din care nu mărirea noastră va vorbi, ci numai a Celui-de-Sus. Mărturisire auziți din parte-mi, c-am început să clădesc fiindcă n-am putut altfel. Din cîmp și munte v-am chemat, fiindcă n-am putut altfel, cîteodată în groaznică îndoială am blestemat am făcut tot ce mi-a stat în putere și voi face și mai mult. Toate — fiindcă nu pot altfel! O pescar, o băieșiu, o cioban, o călugăr — suntem oare noi chemați să judecăm ceea ce mai presus de vrerea noastră prin noi se face? Aud răscoala vocilor voastre, dar nu mă tulbur. Suflet împrăștiat ca fumul jertfei neprimite, stau în fața voastră: dacă îmi găsiți vreo vină — loviți-mă, dacă vă îndoiiți — părăsiți-mă!

ÎNȚIUL

Vorbe de amăgire!

TOȚI

Nimic decît vorbe.

AL TREILEA

Înfăptuirile noastre n-au temeii

AL ȘASELEA

Să plecăm fără întârziere!

AL TREILEA

Dezleagă-ne de cuvînt!

TOȚI

Dezleagă-ne!

MANOLE

De șapte ani umblăm cu icoana bisericii în noi. Mai presus de înțelegerea noastră e soarta acestui lăcaș rătăcitor. Într-un loc încercat-am să-l ridicăm pe moaște. În altă parte apa unui rîu am ridicat-o din alvie ca să clădim pe temelie curată. Peste morți am încercat. Că a fost pretutindeni în zadar, totdeauna în zadar, e adevărat. Rătăcirile noastre au intrat în cîntecul fecioarelor, zădărnicia drumurilor noastre va întrista legendele, zidurile mistuie comori, tristețea noastră s-a coborît peste țară.

AL ȘASELEA

Și după toate astea făgăduiești lui Vodă biserica. În trei zile. Parcă am trăi în veacul minunilor. De ce-ai făgăduit, meștere?

MANOLE

(sacadat)

Fiindcă — în — cele din — urmă — biserica — totuși — se — va — înălța!

CEILALȚI

Ești nebun!

AL TREILEA

Dezleagă-ne să plecăm!

MANOLE

Cînd v-am chemat — nu v-am legat. Numai în altă slobozenie ați intrat. Ție ți-am făcut semn înalt și ai venit. Pe tine te-am strigat cu nume nou și m-ai urmat. Pe urmă subț candelă aprinsă v-am arătat chipul bisericii și voi ați zis: Meștere, venim. De noul rost cu nici un cuvînt nu v-am tîntnit. Ce dezlegare îmi cereți?

TOȚI

Dezleagă-ne, meștere.

MANOLE

Nici un cuvînt n-am stors încrederii voastre. Ce dezlegare vă pot da?

AL NOUĂLEA

Ne-ai ispitit cu știință ascunsă și vrăjitoarește ne-ai biruit cu chipul mic al bisericii, și-acum n-o mai putem uita. Dezleagă-ne de amintirea ei. Că nu o mai putem uita.

AL CINCILEA

Arătarea ei ne urmărește pretutindeni.

AL ȘAPTELEA

În plină amiază am văzut-o mare pe deal, închegată numai din lumină. Și adierea stîrnită în jurul ei de aripi nevăzute am simțit-o odată răcoritor, și nu o mai pot uita.

AL OPTULEA

Chipul ei ne însoțește pe tot drumul.

TOȚI

Dezleagă-ne!

ÎNȚIUL

Nu ne mai chinui cu tăcerea ta. Poruncește sufletelor noastre să uite. poruncește ochilor noștri să nu mai aiureze. Deschide-ne drumul spre vatră!

MANOLE

Asta întrece puterea mea!

AL TREILEA

Sfarmă belciugele legămîntului.

MANOLE

Umerii noștri au ridicat, minile noastre au măsurat, nu zile, nu luni, ci ani. Și acum vreți să plecați cu rușine, cînd încă nimic n-a stat? Toată țara ne privește, vreți să sfinșim în batjocură? Cui nu i se răscoală singele gîndindu-se că munca a fost în deșert? Dar făcut-am oare în afară de muncă — o jertfă — o singură jertfă smulsă din viața noastră, pentru zid?

TOȚI

Fă să uităm, fă să uităm.

MANOLE

Nimeni nicăiri nu e stăpîn pe amintiri. Ah, Doamne, acum văd: biserica se va înălța!

AL OPTULEA

Suntem bolnavi de ea. O simțim în văzduh ca o mătase. Nu e nicăiri și totuși dorul de ea — e în noi ca un dor de casă.

MANOLE

Nu sînt și eu pătruns de această boală pînă în oase? Nu e dorul de ea și în mine ca un dor de casă? În visul ei, slugă și domn, ne lipim de ziduri în somn. Cine se-ndură să plece? Să porceadă de aici cel ce poate! Părăsiți-mă, rămîn eu! Varul mi-l vor stinge ploile. Soarele imi va aprinde cup-toarele. Lutul îl vor frămînta copitele. Biserica voi ridica-o singur! Biserica, din care cerul se va apăra de pămînt ca dintr-o cetate — voi ridica-o singur în amară singurătate! Ah plecați!!! Și cine poate să uite, să uite!!

AL ȘASELEA

Toți stau în cercul tău de vrajă, Manole — dar pe mine nu m-ai îndrăcit cu chipul mic al bisericii, nu — pe mine nu m-ai îndrăcit!!

(*Plecă.*)

MANOLE

(*extatic*)

Acum văd: biserica se va înălța!

CÎȚIVA

(se apropie hipnotizați de extazul meșterului)

Manole!

UNUL

Manole — tu aștepți...

AL TREILEA

Manole, tu aștepți o minune?

MANOLE

Din partea noastră aștept o jertfă, și-apoi de sus, de jos, de pretutindeni minunea. Singura, cea din urmă, de neasemănat.

TOȚI

(se apropie de el)

O minune?

ALTUL

De unde?

MANOLE

În scurgerea zădarnică a vremii ni s-a irosit tinerețea, dar trăim în lumea harului, unde îndelungă răbdare se cere. Ne-am indoit pînă acum trupurile, ne-am întins și ne-am zbatut în soare, dar n-am ajuns încă la marginea puterii noastre. Din aiurare și din trupuri slăbite și mai mult se poate storce. Martori vom fi noi toți — biserica se va-nălța!

INTIUL

(cu glas stins)

Ce mai putem face pentru ea?

AL DOILEA

Ce-a mai rămas neîmplinit?

AL ȘAPTELEA

Dacă crezi, mergem pe jos la riul Iordanului, să ne scăldăm curățindu-ne în el de tot răul lumesc.

AL NOUĂLEA

Puși alături de viața ta, am voit să te slujim cum se cuvine. Rana pământului în fiecare noapte mai tare se deschide. Ce leac știi, meștere, pentru ea?

MANOLE

(se luptă cu sine, nu găsește cuvîntul)

A șvrea... aș vrea... să vă.. cer... Nici o deosebire nu între noi... vouă și mie aș vrea să vă cer... vouă și mie deopotrivă. Oh, e așa de greu... dar altfel pacea niciodată n-o mai găsim... Ridicați-vă ochii... singur nu știu isonul să ții poruncii de dincolo — ce prin mine vi se vestește.

AL ȘAPTELEA

Smulge din tine, meștere, cuvîntul, smulge-l! Cuvîntul așteptat care zdrobește și-nalță.

MANOLE

O invidială și-un jurămint va fi!

ÎNȚIUL

Să ne legăm pentru totdeauna viețile?

AL DOILEA

Să intrăm în robie și mai grea?

AL TREILEA

Să săvârșim vreo faptă prin care ne pierdem sufletele?

MANOLE

Dacă numai unul din noi ar săvârși-o, ar fi păcat de moarte, cum însă prin noi toți se va face, va fi o jertfă dată-toare de viață. Învoiala ni se va ierta și jurământul nu ne va arde.

AL TREILEA

Poate e așa de greu lucrul ce vrei să ni-l ceri, că nu găsești cuvântul. Scrie-l meșteru, aci în țărină, cu toiagul, și noi îl vom citi în tăcere și dacă se poate îl vom împlini.

AL TREILEA

Numai să nu mai întârziem, poticniți aici în groaznică zădărniciet!

MANOLE

(se hupă lăuntric, în sfârșit, începe cu un glas ireal)

Dacă aș avea glas de inger, aș cînta vestindu-vă. Dar glasul meu e glas de diavol, tulbure și răgușit, răsună ca o trimbiță rea. De ce nu am glas de inger pentru ca vorbele mele abia icnite, să pară un cîntec? De ce nu am pene înalte de inger pentru ca tot ce vi se cere prin mine să vi se pară

un basm? O viață de om ni se cere. Aș vrea să ni se pară dar ușor și nu jertfă de singe. Frați zidari, stau cumplit în mijlocul vostru, mă priviți cu ochi care nu mai clilesc, și mă ascultați cu urechi care n-o să mai adoarmă. Și dintr-o dată înțelegeți tot, sau ghiciți tot. O viață scumpă de om se va clădi în zid, iertfa va fi o soție care încă n-a născut, soră sau fiică. Frați întru suferință, pentru cine e mai greu? Pentru cel ce vestește acestea sau pentru cei ce ascultă? Soția unuia din noi va trebui să fie jertfa, soră sau fiică. Soție care încă n-a născut, soră curată, fiică luminată.

AL PATRULEA

(aiurind)

Soție unuia din noi?

AL CINCILEA

Soră să fie? Fiică luminată?

TOȚI

(Cască ochii spre Manole, pierduți.)

MANOLE

Pentru înfăptuirea gândului, unul va trebui să singereze amar. Din al cui pământ se va smulge spicul curat, înainte nici unul nu știm. Inima noastră se închină lângă curatul spic. E al tău, e al lui, sau al meu? Fiți tari, închideți ochii, nu mai priviți în jur, apărați-vă de orice gând șovăitor și rugați-vă!

ÎNȚIUL

(cu disperare)

Manole!

MANOLE

Stăruim ca niște stane în acest singeros răsărit. Ție gura ți se stringe, ție fruntea ți se întunecă, ție mina ți se zbate în neștire, vădind în toți neliniște și cutremur. Dar alt ce ne rămîne, cînd nici o ieșire nu este? Să ne pătrundem de gîndul că prin ițele vrerilor noastre, o altă vrere cu mult mai mare se țese, singură, trudnică, puternică și neînțeleasă. Descordați-vă strunele sufletelor mîhnite și nu vă împotriviți. Să înfrîngem încă o dată slăbiciunea cărnii în acest țarc al lumii fără scăpare. Tu, pe care te-am chemat cu nume de ducător de veste, tu Ioan, nu clătina din cap! — tu, Simion, tu, Gheorghe, tu, Petru și toți ceilalți, fiți tari, acum o dată mai mult ca oricînd! Amintiți-vă lunga suferință și nu o lungiți fără rost. Vom rămînea ce-am fost: prieteni și frați. Ochiul din triumghiul de sus ne vede deopotrivă de buni, jertfa noastră nu va fi decît slăvirea lui!

ÎNȚIUL

Da, ochiul din triumghiul de sus — ne vede, și mielul din potir. Dacă așa este voia mielului, să trecem la faptă.

TOTI

(înfrîngîndu-și o împotrivire lăuntrică, repede unul după altul)

Purcedem spre necunoscut, deznădejdea noastră sfîrșește în singe.

ÎNȚIUL

Altă scăpare nu este.

ALTUL

Să rupem trup din trupul nostru? De unde luăm beția pentru a uita?

ALTUL

O, o, ol

ALTUL

Va sta dreaptă la moarte și sărutat. Aleasa care va fi?
Va sta ca spicul la secerat.

ALTUL

Ușile, ușile.

ALTUL

Scapă-ne.

MANOLE

Nu e timp de pierdut.

ÎNȚIUL

Să trecem la faptă.

TOȚI

(tacet, copleșiți, cu înfricoșare)

Să trecem.

MANOLE

(s-apropie de Înțitul)

Dacă tu ești cel ales, iată pecetea gurii mele pe fruntea ta. Dacă eu sunt cel ales, atunci opriți-mă să mai văd ceva, și îngrijiți-vă voi de clădirea femeiescului spic! Dar să nu mai vorbim de alegere, căci acelaia i se va lua, care mai

tare va iubi, și de iubit iubim toți deopotrivă. Aici începe grija mielului din potir.

AL TREILEA

Să aruncăm sorti.

AL PATRULEA

Nu sorti.

AL CINCILEA

Ar fi neo renesc.

MANOLE

Să nu cîntărim noi, ce numai în ceruri se poate cîntări.
Intrăm în jurămînt cu un nenoroc deopotrivă împărțit între noi toți.

AL NOUĂLEA

Să se hotărască la jertfă singur unul din noi.

AL TREILEA

Ar fi lucru drăcesc.

AL DOILEA

Atunci ce facem?

ÎNTÎIUL

Aceea să fie care întîi va veni, bărbat să-și vadă, frate să-și vadă, tată să-și vadă.

TOȚI

Amin.

(Și-apleacă toți capetele în jurul lui Manole, și privesc în gol mult timp, fără mișcare. Printre nori soarele trimite lumină. O umbră mare, bine hotărnicită, cade între ei.)

MANOLE

Un semn fraților. Un semn. În aminul nostru s-a amestecat un semn.

ÎNȚIUL

O umbră a căzut între noi ca o pasăre uriașă.

MANOLE

Biserica nu e ridicată, dar umbra ei și cade pe nisip,

ALTUL

E umbră de nor.

ALTUL

N-ar sta locului precum stă. Umbra e de copac sau de munte.

MANOLE

N-ar fi rotundă. E umbra viitoare biserici.

(Începe să tragă cu toiagul o dungă, însemnând marginca umbrei.)

TOȚI

Umbra?

MANOLE

Nu e munte, nu e copac, nu e nor. E umbra turlei de la mijloc.

*(Privind, se aşază în semicerc pe marginea umbrei, unul lângă altul.
Exclamă cu o nădejde de neînvins:)*

TOȚI

Biserica!

(Dintre nori cade pe capetele lor un mănunchi de raze, un clopot se aude în văzduh.)

AL ȘASELEA

(se întoarce frînt, cade în gînunchi între ei, la picioarele lui Manole)

Meștere — nu pot pleca.

Biserica ta — nu o pot uita.

MANOLE

(Vrea să spună ceva, nu poate, înghite cuvîntul, îl mîngîie pe cap.)

ÎNȚIUL

Meștere ce clopot de cleștar s-aude? Și pentru cine cîntă ea niciodată?

UNUL

(cu glas ireal)

Pentru soție, care încă n-a născut, pentru soră curată sau fiică luminată

care întîi va veni
bărbat să-și vadă
frate să-și vadă
tată să-și vadă.

ACTUL AL TREILEA

Aceleași ruini. Dar un zid ridicat în temelie: locul pentru jertfă. Dimineață. Zidarii sunt în așteptarea celei dintii care va veni. Fețele lor sunt trase, palide, slăbite. Mult timp tăcere. Numai câte un tușit s-aude. Fiecare pe câte o piatră.

SCENA I

CEI NOUĂ ZIDARI

ÎNȚIUL

Una e acum pe drum, care va fi? Când o frunză se mișcă, tresar: cine e?

AL DOILEA

Poate mai multe dintr-o dată sunt pe drum. Dacă soses-
două deodată, pe care o alegem?

AL TREILEA

O creangă se mișcă. Sîngele se scurge în glas. Cine e?

AL ȘAPTELEA

(încet de tot)

Toacă depărtată e, nu e pas.

AL NOUĂLEA

Una sau zece sunt poate — pe drum.

AL ȘASELEA

Nu — una sau zece, ci una sau nouă.

AL CINCILEA

Nu, nu. Nici azi cea așteptată nu-și va face pași mărunți peste punte. Cu ochiul tulbure de neodihnă a treia oară soarele iese din munte.

AL ȘAPTELEA

Ne topim sub cetina grea și albastră. Feștola așteptării arde în ceara noastră.

AL TREILEA

Ce lungă așteptare!

Din toate părțile a fost ca un lătrat venit de departe din afunzimi de leat. Toată noaptea cu ochii deschiși am stat. Nici un cuvânt n-am schimbat.

AL ȘASELEA

Trei zile ca trei ani ne-am pindit unul pe altul. Stai, ce faci? Nu te mișca! Jurământul ne-a istovit între bolovani. Fiecare a crezut că poate să înșele pe Naltul.

AL PATRULEA

Jurământul încă nu l-am călcat.

AL ȘASELEA

Meșterul unde-i? Vrajitorul în muțenie stă tot de-o parte. Ha! Credeți în adevăr că și el mai așteaptă? Stă el oare între noi ca o lumină dreaptă? Sau trimite în vale semne de moarte?

AL TREILEA

Taci limbă blăstemată, taci.

AL OPTULEA

Mergi și privește.

AL PATRULEA

Jurămîntul în loc să ne facă asemenea înaltelor slugi înaripate, ne-a făcut mai curînd asemenea spurcăciunilor fără de nume. Eu aici — fiere, tu dincolo — pizmă. Eu fără încredere, tu veninos. Ne uităm unul la altul, cu ochi pieziși. Privirile ni s-au ascuns verzi sub strașina frunții. Ne hărțuim urit și facem poiată din altarul lui Hristos.

AL ȘASELEA

(cu furie)

Manole unde-a fost toată noaptea? De ce nu l-ai păzit?

AL OPTULEA

În picioare a stat în lună lingă zid și privea. Ce alt era să facă?

AL ȘASELEA

De unde știi?

AL TREILEA

(către Al șaselea)

Taci, afurisitule, taci.

AL CINCILEA

Oh, sfada aceasta de valuri oarbe nu mai sfîrșește.

INTIUL

Un vint negru a suflat prin păduri pe la al treilea cîntat.

AL NOUĂLEA

Ne-a topit carnea din obraji.

AL CINCILEA

Vint purces în țara românească va duce ciumă între mame și frați.

AL DOILEA

Ca o buhă pururea trează eu am văzut... biserica lui Manole aieva, aici, în fața noastră. Și se făcea că din pădure au ieșit multe feluri de sălbăticiuni, tot perechi, mari și mici, au intrat în biserică și s-au închinat în genunchi. Cînd au ieșit, toate dobitoacele aveau încă praf pe genunchi. Și s-au scuturat, dar praful nu se ducea. Și eu cred că toate urmașele ce vor naște din ele, vor purta această pată pe genunchi.

AL PATRULEA

Și eu am văzut biserica. Din păduri, de pe subt pietre și ferigi, copii mici și fără de oase s-au apropiat în cete multe de biserică. Copii moi ca melcii, copii cari au ieșit fără de oase din stratul mumelor. Și copiii au început să mîنینce var din zid, au căpătat oase sănătoase, și s-au întărit ca pomii tineri.

AL ȘASELEA

Neghiobilor, făureala noastră stă ascunsă în găoacea viitorului. Scoateți-vă gîndul din cap. Nu noi vom lega soarele de țara noastră. Gîndiți-vă mai bine că în vremea asta Manole stă la pîndă ca să facă pentru soția lui drumul întors.

Jurământul devine cursă. Grozavă învoială făcurăți năpăstuiților. De eram între voi, nu ați fi sărit așa de nechibzuiți în fărădelege. Mie mi s-au deschis ochii. Eu n-am nimic de jertfit.

AL ȘAPTELEA

Răspunzi jurământului cu trei capete.

AL ȘASELEA

Gilca grumazului nu-și găsește astimpăr. Cine nu simte nodul în git? Un nod care nu vrea să alunece! M-am întors și am înghițit jurământul ca și voi. Eu nu știu care va fi aceea ce întâi va veni, și nici voi nu știți... dar atât puteți să ghiciți de pe acum că a meșterului nu va fi.

AL CINCILEA

O fi aceea pe care Dumnezeu o va voi.

AL ȘASELEA

Iată — eu o văd venind.

TOȚI

(sar cu spaimă)

Unde e? Cine e?

AL ȘASELEA

Piept liniștește-te, față nu te-nroși. Încă nu e nimenea. Cu frumusețea încă neajunsă în amiaza vârstei, în legănare dulce și-n grozavă neștire — o văd venind așa în închipuire... Oricare ar fi... soție iubită... soră curată... fiică luminată... o văd apropiindu-se trupească adiere prin iarba înaltă... Care dintre voi se va atinge de ea?

AL DOILEA

• Eu nu.

INTÎIUL

Nici eu.

AL ȘAPTELEA

Nici eu

AL ȘASELEA

Atunci care?

AL OPTULEA

Nici unul.

AL ȘASELEA

Și! jurămintul? Of, of. Firește, acum așa răspundeți, căci suntem cu toții în așteptare, și nehotărîrea clipei slăbește pofta de faptă. Dar mai tîrziu, cînd descultă și nevinovată jertfa va apărea din valul de iarbă, nouă vor sări dintr-o dată cu jînd și chiot mut.

AL OPTULEA

A cui va fi?

AL ȘASELEA

A lui Manole nu. Al unuia din noi de bună seamă.

TOȚI

(ca într-o panică, urlă)

Manole!

AL ȘASELEA

Astă-noapte, cel puțin o dată fiecare din noi a călcat jurământul. N-am ceară în urechi, nici sfînta Vineri nu m-a orbit, fiindcă i-am văzut țigetele uscate. Toată noaptea v-am pîndit. Pe tine frate te-am auzit rugîndu-te: Doamne, soției plecate scoate-i în cale șerpîii pădurii, să se sperie de tîrtoarele galbene și să se întoarcă acasă. Pe tine te-am auzit zicînd: Doamne, umflă cu înspumegare pîriul, să se facă Argeș mare, să nu poată sora să treacă. Pe tine tot așa: Pune, Doamne, arătare cu spadă de foc în ușa grajdului să nu-mi vie fata cu ulciorul de lapte. Iar tu ai murmurat la întîiul cîntat: Oprește-mi nevasta și aține-i drumul, prefăcîndu-te în fulger sau muscă rea, Doamne. În răscoala patimei toți ne-am rugat, și fiecare din noi a încercat să schimbe mersul pecetluit cu jurămint al întîmplărilor. De asemenea și eu zis-am: nu mi-o lua, Doamne, că e mai frumoasă decît a tîlharilor de lingă mine. Dacă o fi purces să mă înveselească, mai bine ia-i lumina pentru totdeauna, poteca să n-o mai găsească.

ÎNȚIUL

(către Al șaselea)

Mai bine era să nu te mai fi întors, că tu ai adus duhul rău între noi.

AL DOILEA

Suflarea neagră tot din pricina ta ne-a amețit toată noaptea.

AL ȘASELEA

O, o, o! Soție care încă n-a născut. Soră curată. Fiică luminată. A cui va fi? Numai a lui Manole nu. Jurămintul a fost cursă.

TOTI
(în panică)

Manole!

UNUL

Unde stă?

ALTUL

Să stea cu noi.

ALTUL

Să vie aici.

(Pauză scurtă, toți răsuflă adinc.)

AL OPTULEA

Mi s-a tras carnea din obraz. Nu, nu, nu mai pot!

AL ȘAPTELEA

Încheieturile mă dor ca de apă cu zaiu. Mădularele nu se mai simt. Unde mi s-a seurs singele din trup?

AL ȘASELEA
(cu răutate)

Ha! Pe Argeș în jos, pe un mal frumos.

AL NOUĂLEA
(cu un vaiet)

Soră curată ..

AL CINCILEA

Fiiică luminată....

AL ȘAPTELEA

Faceți ceva cu mine, că eu nu mai îndur așteptarea.

AL ȘASELEA

Smulge-ți părul! Sfarmă-ți capul de copaci!

SCENA II

MANOLE și ceilalți

MANOLE

(vine încet, de după ruini, obosit)

M-ați strigat? V-am auzit certindu-vă — sau numai mi s-a părut?

AL ȘASELEA

Nu vreau să mă numești rău, meștere, și bănuitor. Cînd tu apari, ei tac. Nu știu cum se face că veșnic eu trebuie să-mi deschid gura pentru nemulțumirea lor. Dacă ar fi mai îndrăzneți ei ți-ar spune acum ce fiecare gîndește: că legămintul făcut e nedrept. Folosesc deci prilejul chemării lor pentru a-ți cere o deslușire.

MANOLE

Cîte n-aș vrea eu singur să-mi lămuresc din toate cîte în jurul nostru se petrec. Vă este îngăduită orice întrebare.

AL ȘASELEA

Manole, de cînd te muncești cu gîndul jertfei?

MANOLE

Nu iau măsuri fără de lungă chibzuire. Vedeți și în asta un rău? Nu voi tăgădui că jurămintul l-am cumpănit îndelung, mult înainte de a vi-l cere.

AL ȘASELEA

Nu-i așa? Zidari, eu ce vă spuneam? Gura păcătosului adevăr grăiește. Zidari, el a știut dinainte, prin urmare, în jurămintul cu care punem totul în joc, n-am intrat cu aceeași putință de noroc.

(Murmur între zidari.)

MANOLE

Asemenea grea hotărîre trebuia luată numai după lungă chibzuire. Puteți să mă bănuiți de îngrijorare, dar nu de viclenie.

TOȚI

(sar la el)

Soția ta știe că nu trebuie să vie.

AL ȘASELEA

Ai făcut jurămintul, dar ai ascuns jertfa.

Unde ți-e femeia cu cîrpă galbenă și picioare subțiri? A încetat dintr-o dată să mai vie să-și vadă ziditorul de biserici? Stă în pridvor și așteaptă nepăsătoare trecerea furtunii de-aici, a micii furtuni de pe mormîntul Domnilor?!

MAI MULȚI

Jurământul e desfăcut!

AL CINCILEA

În noi a fost adevăr, în tine minciuna!

AL ȘAPTELEA

Un nod care singur s-a dezlegat, cuvântul dat e fără preț,
și fără urmărire!

AL OPTULEA

Ai voit să ne prinzi în cursă ucigașă.

MANOLE

(cu resemnare)

De la o vreme, ca o tulbure și largă apă ne desparte, și totuși v-am întins pînea de pe un țărm pe celălalt țărm — și pînea v-am dat-o nici mai uscată, nici mai grea de neghină. Am împărțit cu voi cortul. Am împărțit cu voi focul, care ne-a încălzit și tot așa jurământul care ne-a înghețat. Aș fi putut să vă înșel? Poate. Dar nu tot așa de ușor poți să înșeli pe Cel-de-Sus, care uitîndu-se prin noi ca prin ferestre deschise, toate le știe. Iar jurământul acesta n-a fost făcut pentru noi, ci pentru El.

TOȚI

(cu strigăte)

Minciună! Minciună!

UNUL

Nimic nu mai credem.

AL ȘASELEA

Prin legămint ne-am hotărit pentru pierdere, dar la câștig n-am gândit. Pierderea am vedea-o, dar dobînda nu.

MANOLE

Înfăptuirea ar fi câștig prin ea însăși.

ALTUL

Ne-ai ispitit să facem moartea!

ALTUL

Pentru zidurile tale.

AL OPTULEA

De trei zile capul mi se învîrte nebun. Care va fi? Am iscodit numărul stelelor din gănușa de aur: care va fi? O, cit am suferit virtejul nehotăririi, și totuși m-am invins. Și așa și el, și el, așa toți, pentru ca acum să aflăm că tu ai stat între noi umbră nedreaptă!

MANOLE

Ce vrei? Să strig tare spre miazăzi: Doamne, adu-o?!?!

AL ȘASELEA

Și dacă ai striga, tot nu te-am crede.

TOȚI

Nu te-am crede!

UNUL

Jurămintul tău a fost minciună.

TOȚI

Minciună!

MAI MULȚI

Ne-ai ispitit să facem moartel

ALȚII

Moartel

ALȚII

Să ucidem iubirel

UNUL

Pentru zidurile tale!

ALTUL

Pe care nici dracul, nici cerul nu le vrea!

UNUL

(Scurpă la picioarele lui Manole.)

TOȚI

(scurpă la fel)

Cum ne-ai dorit-o, așa să ți se întimple... Cum ne-ai înșelat, așa să fii înșelat.

AL ȘASELEA

În sfîrșit, putem pleca!

(Mira se apropie, din fund.)

SCENA III

Acciași, MIRA

AL ȘASELEA

(o vede)

Vine... La bătaie de-o sulită... o cirpă galbenă. Vine femeie din miazăzi...

(Pe fețele celor nouă — uluire.)

Frați zidari... Nu, eu nu! Manole!

MIRA

(sosește, răsuflă grăbit, cu un suris speriat)

Bună dimineața — nouă ucigași. Și cu Manole zece...

CEI NOUĂ

(Și-aplecă frunțile.)

MANOLE

(O privește înlemnit și nu mai gîndește.)

MIRA

Bună dimineața, voinicilor, nu-mi răspundeți nici unul?

(Se duce la al treilea, fostul călugăr, și-l apucă ușor de barbă.)

Nici tu nu-mi răspunzi?

(Nedumirită, privește spre toți, îi înfruntă mai mult întrebător decît din convingere.)

V-am adus vin, să vă lumineze pe dinăuntru... bărbaților negri, sălbaticilor! Luați și beți. Și pîne albă v-am adus să vă abat în spre gînduri mai bune. De ce nu răspundeți?

— Așadar, totul e adevărat? Vă este cugetul încărcat și stați în rușinare. Unde-i omul pe care l-ați prins? Am venit să fiu mărturie acestei întimplări neomenesti. Se pare că starețul Bogumil n-a mințit. Nu-mi răspundeți? Altădată venind, bucuria nu era numai a meșterului, ci și a voastră. Ochi de sfinți aveți, și-acum fețe de ucigași. Numai barda vă lipsește, singeroasă, din mini păcătoase. Starețul mi-a spus credința ce umblă printre oameni, indemnul lui și hotărîrea voastră, dar totul e așa de neomenesc că nu e cu putință... De ce tăceți? Nici unul încă nu m-a privit în ochi. N-am crezut — și totuși am venit, am venit să împiedic asemenea faptă!

MANOLE

(Care-și strinsese numai brațele de coaste, și le lasă să cadă neputincios.)

MIRA

(către Manole)

Meștere, rău ai fost sfătuit. Vrei să schimbi pravili scrise cu fulger — ca să izbutești în meșteșug? Nu-ți poate fi spre bucurie că sunt aici... o nouă piedică în planurile voastre, — dar crezi că poruncile de dincolo au devenit de prisos din pricina prăbușirilor de-aici?

(Către zidari.)

Și voi? Nu m-ați așteptat. Ce fețe aveți! Parcă ați ieșit din groapă. Tu ești pescarul? Tu ești ciobanul? Tu ești călugărul?

AL TREILEA

(Apleacă fruntea.)

MIRA

Unde ți-e lucirea din ochi?

(Către toți.)

Tot a pierit din oasele voastre: carne, lumină, suflet și voinicie... Nu așa... Tristețea e păcat. Încruntarea de asemenea, așa nu-mi place să vă văd.

(Apucă pe unul de bărbie și îi îndreaptă capul.)

Înaltă capul ăsta greu... Și tu.. Și tu! Gurile sunt strimbe și nu mai au puterea să ridă... Altădată se lucra aici cu zumzet ca într-un stup... Fără rost, dar se lucra. Acum sunteți albine amenințătoare într-un stup mort... Gîndul morții a schimbat stingele vostru în venin. În adevăr, oameni și creștini, v-ați putut gîndi? Astăzi cînd toată lumea e creștină, ați voit cu tot dinadinsul să... Astăzi cînd nu mai este păgin, și pină și copacii și dobitoacele sunt creștine? Și adică ce fel? V-ați gîndit să prindeți vreun biet rătăcit prin păduri și să-l clădiți în zid?! Au cum? Să mergeți în munte și să furați din turmă vreun cioban neștiut și să-l zidăriți între cărămizi? Așa răi cum sunteți, ați fi fost poate în stare să ispițiți între voi vreo băciță trecătoare, și în loc s-o iubiți — s-o închideți subt piatră și var?! Copii sălbatici și fără de veselie, copii bătrîni și încruntați... Ei, nu!

(Către unul.)

Ridică și tu fruntea asta de plumb!

TOȚI

(Rămin neclintiți, cu fețe de morți.)

MIRA

(se uită la ei, șăgălnicia ei speriată se schimbă în fior, cu un țipăt)

Meștere!

MANOLE

(Mare și sinistru, s-azvîrle între ei, răstoarnă în mișcare vreo trei ziduri, ceilalți se dau înapoi, în cerc, după obiceiul lupilor. El își prinde soția de mină și vrea s-o smulgă dintre ei.)

Mira!

MIRA

Acum știu tot.

MANOLE

Nu știi încă nimic.

MIRA

El singur e de vină: duhul care la toate relele împinge, starețul Bogumil! Mi-a spus că aici trebuie să se facă moarte de om, că biserica nu se va înălța pînă cînd nu se va zidi în ea viață de om. Făcea spume la gură starețul și bolborosea... Și eu am stat la gînduri și n-am crezut... Dar o neliniște m-a cuprins — și iată am venit să vă opresc... Din tăcerea voastră am înțeles că e adevărat... Meștere, aici vreți să jertfiți un om între ziduri... El v-a îndemnat la rău. E o crudă nebunie... Acum știu, nici o îndoială nu mai este... Voi rămînea aici și n-am să îngădui stingerea omului, că omul nu-i o luminare de stîns cu două degete muiate în apa spurcată a gurii...

MANOLE

(strigă sfișietor)

Mira, nu, nu, nu! Nu se poate. Mira! De ce?

MIRA

Ce e, meștere?

MANOLE

Mira, nu se poate!... Vreau să fie numai vis rău... Vreau să mă trezesc. Mira, cine te-a chemat?

MIRA

Nimenia nu m-a chemat. Nimenia nu m-a oprit. Am venit!

MANOLE

Mira — pleacă.

TOȚI ZIDARII

(Îi întinuesc cu privirile și fac un pas încercuindu-i.)

MANOLE

(se încruntă cu ură)

În lături, tilharilor!!

ZIDARII

(Îl privesc lung, nu se mișcă.)

AL ȘASELEA

Un jurămint s-a făcut între noi.

MANOLE

(ca sugrumat)

Da, un jurămint — Mira, rămi.

MIRA

Rămin, firește că rămin, de aceea am venit ca să stau... Dar nu știu, astăzi mă priviți așa de ciudat... Parcă Dumnezeu s-a întors acum cu spatele către noi și stăm în umbra lui. Și nu mai știm ce este, și nu mai știm încotro. O schimbare s-a petrecut... Uite, fețele voastre! E o întrebare și o spaimă în toți... Între tine și ei s-a sălășluit gândul morții...

MANOLE

(istovit)

Da, Mira, între noi s-a sălășluit gândul. Și poate nu mai stăm în fața lui Dumnezeu, ci în umbra lui. Și nu mai știm

ce e. Și am pierdut orice rost și nu mai știm încotro. Pleacă, Mira. Lasă-ne să ne sfișiem singuri aici.

ZIDARI

(Fac iarăși un pas încercuindu-l.)

MANOLE

Nu, Mira, acum să rămii, acum să nu mai pleci. Ziu! nor-nemișcat, noaptea sul de foc — un jurământ stă veșnic văzut.

MIRA

Meștere, luminează-ți fruntea. Și voi zidari de asemenea. N-am venit să vă văd innorați. Am urcat să văd suflete bune. Primăvara pină sus în plai a ajuns, lingă voi nu s-a oprit? Meștere, ce te-a orbit că nu mai vezi? — Cine a jurat?

(Se apropie de Întiul.)

Și tu ciobănașule? Și tu ai jurat? În loc să fii vesel. În loc să umbli prin păduri fără griji. Cazi în rătăcir.

ÎNTIUL

(Apleacă fruntea.)

MIRA

Te dezleg de jurământ. Pe toți vă dezleg. Sau vă închi-puiți că e lucru ușor să ---?

(Către Al treilea.)

Și tu ai jurat?

AL TREILEA

(Apleacă fruntea.)

MIRA

Ei, asta-i. Poate v-a vrăjit cineva de v-ați pierdut cugetul. Sunteți deocheați de vînt sau de pădure. V-a scuipat fiară călătoare...

MANOLE

Vîntul sunt eu. Fiara călătoare a ieșit din visul bisericii.

MIRA

Manole, viață de om în ziduri nū veți clădi. Voi da de veste în vale să nu se apropie nimenea de voi că sunteți porniți spre ucidere. În felul acesta slava bisericii nu o vreau. Manole, mă voi ruga de tine trei zile — să vii acasă. Cu brațele te voi încinge: să lași biserica. Astăzi și încă puțină vreme să te mulțumești cu mine, că mai tîrziu răbdarea totuî învinge.

ZIDARII

(Se apropie încă un pas.)

MANOLE

Înapoi, tilharilor!

(Se reculege.)

Un jurămint ne-a nștepenit aici pentru totdeauna. Și privești în sus, înălțimea cu nici un răspuns nu se îndură. Și te uiți în jos: fără scăpare, impresurați de soartă și ură.

MIRA

Nu — nu —! Meștere, ce te-a orbit că nu mă mai vezi? Ce te-a asurzit că nu mă mai auzi? Manole ai mai văzut minuni înălțate pe moarte? Între noi toți un gol s-a căscat

— și întru mare amenințare ne-am pironit locului. De ce taci? De ce tăceți? Unde vă uitați? La ce priviți?

BOȚI

(*Tac.*)

MIRA

Manole, din răsuflarea ta lungă ghicesc adâncimea durerii și puterea cu care te stăpânești. Ai sugrumat în tine — glas ridicat din inimă, și într-o clipă de desnădejde ai voit să încercați, ce nimenea n-a mai încercat. Vreți să faceți negru din ce-i alb? Vreți să tociți tablele de pe munte? Vreți să innăbușiți poruncile ce ni le cîntă tot singele din trup? Nu, nu se poate! Cine v-a înnebunit? De ce nu-mi vorbiți? Uite, vreau, răspundeți-mi că v-ați redobîndit cealaltă hotărîre, și atunci vă iert!

AL ȘASELEA

Un om sau biserica? Ce e mai mult? Omul e ceea ce suntem, bun sau netrebnic, fiecare — lăcașul e ceea ce unuia singur îi e dat să înfăptuiască pătruns de cea mai înaltă taină cerească!

MIRA

Cine a luat hotărîrea? Tu Manole? Dacă ești tu....

(*Se întoarce către zidari.*)

Dacă e el, voi sunteți nouă, și-l puteți opri. Așa cum stați acum, zid în jurul nostru — îl puteți împiedeca!

(*Așteaptă pușin.*)

• AL ȘASELEA

Un jurămint s-a făcut.

MIRA

Manole, ei sunt --- ei vor --- tu ești singur, dar tu ai puterea cuvintului. Înmoaie-le cruzimea și întoarce-le drumul, înduplecă-le îndirjirea și zădărnicește-le ținta... Sau poate...

(Cu spaimă, duce mâna la gură:)

Sau poate ați și clădit pe cineva în zidul de aici?

(Strigă.)

Meștere, sloboziți-l....

(Vrea să meargă la zid.)

MANOLE

(o ține)

Nu, Mira, nu!

MIRA

Mi s-a părut un vaier din zid...

(Strigă.)

Meștere! Poate-ați prins pe cineva și l-ați legat în pivniți. Lăsați-mă! Cine e?

Vreun cioban a fost. Cine e?

Vreun călugăr a fost. Cine e?

Vreo femeie în trecere ați răpit. Glasul s-a auzit. Manole, izbăvind ființa închisă, pe mine mă izbăvești. Cărămida o stringe peste piept și nu mai găsește aer. Ochiul vostru nu s-a înfricoșat? Lăsați-mă să-i deschid. Ea a plecat poate să ducă vreo veste și voi ați silit-o să intre în zid.

MANOLE

Mira -- nimenea nu e închis.

MIRA

Atunci ce e? Ce umbră s-a coborît peste noi? Cine a îndrăcit privirile? Ce plumb s-a strins în jurul picioarelor? Ce vrăjmăşie întunecată şi împotriva cui a încheiat lanţul lor — pe care nimenea nu-l poate sparge? Manole, tu eşti astăzi cum niciodată n-ai fost. Ce duh greu stăruie între noi că nu putem întinde mini de lumină unul spre altul?

MANOLE

(se sufocă)

Vorbiţi — voi.

UNUL

Tu să vorbeşti că a ta a fost patima de a clădi.

MIRA

(nespus de rugător)

Manole....

MANOLE

N-am prins pe nimenea. A mea a fost patima, eu am fost al patimei. eu am fost. Nu, n-am prins pe nimenea. Vai nouă Mira, biserica s-a tot prăbuşit — cu cit se prăbuşea — patima creştea. Eu nu ştiam. Cineva ne-a încercat. Acum e totul... dă-mi minile tale Mira.

(Îi ridică minile şi-şi ingroupă faţa în ele, se scutură.)

MIRA

(îl mângâie pe cap)

Măşterul meu. Păr negru. Cap fierbinte

AL ȘASELEA

Cu amin și cu capete plecate, un cuvint ne-am dat toți aici. Așteptarea și suferința pe toți ne-a secat. Cîrtind am greșit. dar tu ne ierți, că totul e de înțeles. Greu e pentru tine, meștere, dar nici pentru noi nu e mai ușor.

MANOLE

(ridică, fruntea, se uită nesigur în jur)

Frați zidari, luați piatra cea mai grea, loviți-mă, aici, în creștet. nu pot. Despicați-mi țeasta asta osîndită să rămină pămînt sterp.

AL ȘASELEA

Cuvint lui Vodă am dat. Și-un legămint am făcut sub privirile Ziditorului.

MANOLE

(se ridică enorm spre ei)

Privirile lui crezutu-le-am scut! În lături!

(Nici unul nu se mișcă.)

MANOLE

(slăbește)

Mîra, slăbesc din toate incheieturile!

MIRA

Unde-i omul pe care l-ați prins? Lăsați-mă. Vreau să-l văd.

ZIDARI

(S-adună, fac zid în jurul ei.)

MIRA

Mestere, deschide-mi drum. Slugile tale nu sunt în toane azi. — Pe bătrîn l-ai prins, pe Găman. De cînd a plecat cu voi în noaptea cea tîrzie, el nu s-a mai întors. Unde-i Găman?

MANOLE

Nu, — aicea nu e nimenca prins.

MIRA

Pe bătrîn l-ai clădit. Ce înseamnă sudoarea de pe fruntea voastră? Pe Găman l-ai zidit...

MANOLE

Găman nu e aici.

MIRA

Am auzit vaier în zid. Acum nu mi s-a mai părut. Am auzit vaierul.

MANOLE

Nici un vaier n-ai putut s-auzi, Mira, fiindcă... totul e numai... liniștește-te, Mira. Tu ai venit să scapi un om de la moarte... astfel sufletul tău se vedește cel mai curat. Te potrivești în ceruri și te-ai rătăcit între noi, oameni de glumă rea. Mira ce să-ți mai spun? De-atîtea ori ai fost căprioara neagră cînd suiai drumul la noi. De-atîtea ori ai fost izvor de munte, cînd coborai de la noi. Acum ești aici încă o dată: nici căprioară, nici izvor, ci altar. Altar viu între blestemul ce ne-a prigonit, și jurămîntul cu care l-am învins.

MIRA

(cu o rază de inseninare)

Manole, nu prea înțeleg ce vorbești. Totul e numai o glumă și ați invins blestemul?

MANOLE

Întreabă zidarii și atunci **face**-se voia lor.

ZIDARII

(sentențios)

Blestemul e biruit!

MANOLE

(și-adună puterile pentru ultima încercare, apoi cu *inseninare* neome-
nească)

Cumpăna voastră nu se mai clatină. Limba stă neclin-
tită. Numai **stinga cîntarului meu cade-n prăpastie** fără fund.
Încă o dată a hotărit nenorocul.

Privește zidurile, Mira. Aceste ziduri crescute nu se vor
mai prăbuși. În câteva zile și **noapți** biserica va fi întreagă și
va străluci între munți, împrăștiind din coperișe soare pen-
tru toți muritorii.

MIRA

(cu bucurie)

Așa — Manole, **inseninează-te, Manole.**

Zidurile nu mai cad? În adevăr, zidurile nu mai **cad?**

MANOLE

(pierdut)

Nu, zidurile nu mai cad.

. MIRA

Manole, biserica e primită?

MANOLE

Pe la Șimpetru va străluci și clopote va avea.

MIRA

Pe la Șimpetru? Clopote... Cel mai mic eu vreau să-l trag mai întâi. Într-o duminică mă voi sui să-l trag la întâia liturghie.

MANOLE

Tu, Mira, tu. Dar cum pe cel mare îl voi trage eu, pe cel mic nimenea nu-l va auzi.

MIRA

Vezi, tu — totdeauna ești așa — numai glasul tău să se audă. Numai tu. Totdeauna tu.

MANOLE

Al tău va fi atît de curat că numai în cer se va auzi.

MIRA

Da? Atunci eu atît mai bine. Cine-l va auzi? Îl va auzi mama care a fost, și copiii noștri care vor veni. Manole, ce bucurie. În sfîrșit, zidurile nu mai cad. Și n-ați clădit pe nimenea în ele?

MANOLE

Nu, Mira, nu. Știam că vii speriată, știam că vii purtînd grija altor vieți. Și atunci am glumit, făcînd pe bărbații săl-

batici. Povestea cu jertfa omenească — e numai așa — un joc. Un joc de albă vrajă și întunecată magie, pe care-l vom face cu tine.

MIRA

Cu mine? — Nu înțeleg. — Cu mine?

MANOLE

(cu glas ireal)

Cu tine, fiindcă tu ești aici — din întâmplare. Și-apoi așa se și potrivește. Fiindcă între toți și toate tu ești cea mai pornită spre joc.

MIRA

(cu oarecare nedumerire)

Bine!

(Se uită cu o ochire spre soare.)

Dacă nu e prea târziu... că vreau să mă întorc înapoi încă înainte de a se face amiază...

MANOLE

Mult nu e de atunci, îți amintești, Mira, — o dimineată ca asta era. Cind ne-am întâlnit cu stângăcie întâi, am fost aproape numai copii și-am început în neștire să ne jucăm de-a viața. Acum tot așa ne vom juca de-a moartea. Atunci te-am culcat în iarbă, acum te voi culca în zid. Va trebui tot timpul să zîmbești, și chiar de va fi rece zidul, să te silești să glumești. Să pară în adevăr că moartea e un joc. Căci vezi, blestemul de care vorbirăm, îl învingem c-un joc.

MIRA

Biserica va sta. Manole, tu o să-ți culci capul pe trepte, și poate ai s-o iubești mai mult pe ea decât pe mine. Dar n-are a face. Eu ce va trebui astăzi să fac? Să-nchid ochii, să mă rog, să tac?

MANOLE

Nimic ce n-ar fi firesc. Doar să înduri, ce vom face cu tine.

MIRA

Mi-e îngăduit să rid tare?

MANOLE

Asta nu. Fiindcă m-ar turbura și mi-ar abate gîndul în altă parte. N-aș mai ști ce trebuie să fac și mina mi-ar tremura. Va trebui să fim cu luare-aminte, ca într-o slujbă în fața pistolului. Dacă-nchizi ochii e bine. Dacă zîmbești, de asemenea e bine.

MIRA

(ca un copil)

Am să mă joc cu voi cum doriți. — Dar ăștia să nu se mai încrunte că-mi pierd orice plăcere. Parcă și sprincenele le-au mai crescut peste uitătura piezișă.

MANOLE

Zidari, ați auzit? Încruntarea s-a sfîrșit. Acum începe partea luminei. Închipuți-vă — copii, cu treizeci de ani

Înapoi, închipuiți-vă în trecut, cînd clădeai biserici din nisip! Luați unelele, pregătiți țărina și tot ce e de pregătit!

ZIDARII

(*Se pun în mișcare.*)

MANOLE ȘI MIRA

(*Se privesc lung.*)

MIRA

Ah, cum m-am speriat. La început nu prea crezusem starețului, pe urmă am stat în nedumerire, apoi fără să-mi dau seama de ce, mă luase spaima. Și am venit într-o fugă. Nu m-am odihnit nici la stîlpul întîi de hotar, nici la al doilea. Uite cum îmi bate inima.

MANOLE

(*o mîngîie*)

Suflet bun și înalt ești tu.

MIRA

Eu glumesc des, dar cînd glumesc alții cu mine, nu prea înțeleg. Poate sunt cam prostuță... dar las că rîd și eu o dată de voi.

MANOLE

(*pierdut*)

Da, să rizi... Să scornești o dată ceva grozav, bunăoară, dar nu, gîndește-te singură.

MIRA

Las'. O să fac și eu, să vă bată inima la fel. Și mai ales a starețului.

(*Copilăros.*)

Să plesnească.

MANOLE

Ochii îți sunt încă plini de neliniște. În degete îți lăcrimează inele de fier. Mira, ceasul — acesta ar trebui — să-ți fie scump, cum altul nu ți-a fost, fiindcă — fiindcă — mă vezi și te văd. — Privește soarele și tot ce se poate privi.

MIRA

Ah, și picioarele cum îmi tremură. Tot trupul îmi tremură ca o apă și de spaima curmată, și de bucuria că nu e nimic. Altă dată să nu mai glumiți cu atita cruzime!

MANOLE

Nu, altă dată — nu mai...

MIRA

De obosită abia mă mai țin.

MANOLE

(*o mîngîie*)

Viață fără pereche ești. Trup tânăr. Sînge fără păcat. Ochii aceștia au fost făcuți să se bucure de verdeață, de lucruri mici, de ape și de furtuni. Inima a fost făcută să iubească și niciodată să tacă. Noi, oameni răi, am speriat ochii și inima.

MIRA

(Îl privește cu mare și liniștită iubire)

Meștere.

ZIDARII

(Lucrează la zid.)

MIRA

(suspină ușurată, se-ntoarce spre ei)

Ei de ce tac? Altădată erau mai firești.

MANOLE

(cu liniște neomenească)

Ieși din încălțăminte, ca să intri desculță în zid.

MIRA

(își desface opincile-sandale, sprijinindu-se cu o mână de Manole)

Unde le las? Să mi le aduci lângă zid, să le am cînd ies — că altfel mă dor tălpile de pietre — cînd calc. Va ține mult jocul?

MANOLE

Un ceas — două, sau trei.

MIRA

Numai atât?

MANOLE

Jocul e scurt. Dar lungă și fără de sfîrșit minunea.

(O prinde ușor cu brațul, și pornesc în pas liniștit spre ziduri.)

ACTUL AL PATRULEA

Zidurile ridicate, cu un început de schele într-o parte. Zidarii lucrează repede. Manole umblă agitat. Pe locul unde în zid Mira e de tot acoperită cade un mănunchi de raze. Tot timpul zgomot de muncă și de unelte. Copii pe scări, unul peste altul, își dau cărămizi. Zidarii pe schele, Manole. al treilea și întâiul zidar — jos.

SCENA I

MANOLE, ZIDARII, COPIII

AL ȘAPTELEA

Zvirliți tencuială pe coapse și os, să-nchidem viața în zidul de jos.

ÎNȚIUL

Ucideți nădejde de casă și vatră. Clădiți-mi lăcaș din lumină și piatră.

AL CINCILEA

Isteți fiți ca șerpui și blinzi ca porumbul. Urmați-mi măsura. Dați sfoara și plumbul.

AL NOUĂLEA

Oblți cărămida cu ochiul de apă. Vai, cine ne-ndrumă? Oh, nimeni nu scapă.

AL PATRULEA

Din gura de iad și-nvinsul mister — noapte și zi creștem spre cer.

AL DOILEA

Sus scinduri și birne, zi lungă și noapte. Otravă și slavă
culegem din fapte.

ALTUL

Var și cărămidă.

ALTUL

Zvirliți tencuială.

ALTUL

Sfoară și plumb.

ALTUL

Scinduri și căbile.

ALTUL

Ochiul de apă.

ALTUL

Noapte și zi.

ALTUL

Zi și noapte.

ALTUL

Mina nu se-oprește.

ALTUL

Venin și slavă

MANOLE

(urlă, plesnind peste ei un bici fantastic de lung)

Lucrați băieți. Oh, deasupra aceleași părerii fără s-aducă vindecare, soare și ceruri mari. Sufletul a băut fapte și povești amare. Lucrați zidarii!

UNUL

Lucrați băieți!

MANOLE

O, vaiorul! De-aici ce poartă mai deschid? Lucrați, băieți, lucrați, zidari, vaiurul să înceteze în zid!

ALTUL

Lucrați zidari! Cine clădește biserici trăiește mult.

ALTUL

Timpul petrecut la clădirea unei biserici nu se pune-n socoteala vieții. Toată vremea petrecută aici e un adaos.

AL TREILEA ZIDAR

(fostul călugăr)

În tot răul și-un bine. Începeți dincolo de naos.

AL PATRULEA

Să nu rămânem înapoi de nici o parte.

AL CINCILEA

Suntem în toiul muncii și tot mai strigați.

AL ȘAPTELEA

Ciocanele răsune pină departe ca un zăngănit de luptă.

ALTUL

Nu dormiți, băieți.

MANOLE

Var și cărămidă. Fără repaos.

AL DOILEA

Noapte și zi creștem spre cer.

MANOLE

Doare lumina, sunetul doare, lumea doare. Nu e cineva să lovească trupul, să simt cel puțin o clipă durerea în altă parte?! O, ce departe suntem unul de altul, ce departe!!

Mai repede, mai repede!! Zoriți, zidaril Fără odihnă, fără sete, fără foame. Să-nceeteze vaiurul în zid!

(Plesnește cu biciul.)

Argeșul să se umfle cu vuiet, să se întetească șuier prin copaci. Să nu se mai audă chinul din zid. Doamne, jocul a fost scurt, dar vaiurul e lung.

(Scoate un vaiur surd.)

Manole, — Manole — Manole.

(Dispare-n dreapta, după ziduri.)

SCENA II

Toți, afară de MANOLE.

AL DOILEA

Meșterul nu mai găsește odihnă. Se duce în umbră. Se-ntoarce la ziduri. Se duce. Se-ntoarce. În tînguire se duce, năuc se-ntoarce.

AL TREILEA ZIDAR

Cîteodată parcă și eu mai aud ceva în zid!

ALTUL

Oare mai trăiește? Sau nu mai trăiește? Ca să nu auzim, ciocanele tot mai tare — au lovit, ca să nu auzim, tot mai tare am vorbit.

ÎNȚIUL

Astfel una din alta s-au aprins întîmplările, și femeia din miazăzi a rămas altar între blestem și jurămint.

AL CINCILEA

Oare cînd a înțeles? Cînd a început să se zbată, era de mult închisă.

AL TREILEA ZIDAR

Lumină de care fugeau umbrele, a fost așa de bună, că nici la urmă n-a înțeles. Eu cred că a așteptat fără tristețe, speriată, doar că jocul ține prea mult. Și ea nu înțelege nici acum, ci se miră din zid sau din cer că noi tot ne mai jucăm.

(Un grup de fete și femei vine din dreapta.)

ÎNȚIUL

Iarăși femei. Sfioase, aprinse, istovite, încep a veni de prin țară. Femei plângând tot drumul de vestea soției din zid. Când sunt aici, privind zidurile, uită pentru ce au venit. Unele stau o zi, altele un ceas, altele numai vin și se-ntorc. Toate deopotrivă cască ochii mari și se miră și nu întreabă nimic. Pe urmă pleacă și tot drumul până acasă surd numai în amară și dulce tăcere. Nimenea nu știe de ce, și dacă lentrebi — nici ele nu știu. Vin stîrnite ca de-o primejdie de sfîrșit de veac, și în spaima lor de necunoscutul bărbat se cred miresele morții.

GRUPUL DE FEMEI

(Se-ntoarce, ocolind, privind la ziduri, parcă ar vedea biserica întregă; dispare în fund.)

AL TREILEA ZIDAR

Cete în aiurare vin și pleacă.

AL DOILEA

Ați luat seama la ele? Se uitau toate în sus cu mult deasupra noastră, chip că ar fi văzut ceva.

ÎNȚIUL

Una a arătat cu mina ca spre un turn, și unde a arătat n-am văzut nimic. Nici pasăre nu era. Nici turn. — Astea au fost de unde riul nostru limpezește Dunărea tulbure. Din toate părțile vin în cete ca păsări călătoare. Unele vin cu miros de scoici din ținutul bălților galbene. Altele de mai

departe, de unde șesul își schimbă numele, deși rămîne același. Toate-și închipuie cu înfricoșare că suntem mai tari decît iubirea noastră, dar aici lingă schelele înfăptuirii, se pare că ele înțeleg mai mult decît au putut să înțeleagă lingă vatră. Pe urmă se duc.

AL TREILEA ZIDAR

Vorbe, vorbe — jumătate adevăr, jumătate închipuire.
Căraușii să vie!

(Vin din dreapta trei cărauși.)

SCENA III

Cei de mai înainte și căraușii.

ÎNȚIUL CĂRĂUȘ

Porunciți.

AL TREILEA ZIDAR

Plecarea vi s-a hotărît, fără altă aminare. Rămîne cum ne-am înțeles. Fiecare cu șase telegari.

(Către Întiul cărauș.)

Tu la Brașov.

AL DOILEA CĂRĂUȘ

Eu la Sibiu.

AL TREILEA CĂRĂUȘ

Eu la Tîrgoviște.

AL TREILEA ZIDAR

(Către *Întîiul cărăuș.*)

Scheilor gureși le lași brașoavele, și te înțelegi numai cu saxonii cinstiți: aduci piele, lemn de stejar uscat în cuptoare de meșteșug, forme, scoabe de fier, cuie mari și mici, strănenele le tăiem aici, pentru catapeteasmă uleiuri, zugrăvelnițe, cu păr de mistreț cele lungi, cu fire de coamă cele scurte, și nu uita mătasea. Toate astea pentru biserică. Pentru nevoile pivnițelor nu uita pucioasa în formă de turte.

(către *Al doilea cărăuș*)

De la Sibiu, de la turnătorie clopote, să nu fie cu semne papistășești, cum ar fi bunăoară inima încercuită cu spin. Dar pot să aibă semn: Hristos culcat într-un potir. Urechea ți-e bună, încearcă-le sunetul, să se potrivească aerului de aici. Ține minte: aerul de-aici — duhul cleștarului. Pe urmă — întoarce-te: așa — vezi culorile lumii noastre? Toate din soare sunt. La fel să fie culorile pe care le cumperi. Încearcă-le și aseamănă-le și totdeauna cu cele curate din briul ploilor.

(Către *Al treilea cărăuș.*)

La Tirgoviște ceri binecuvîntarea creștinească. Odăjdii ai de adus și cărți. Dacă vlădica nu-i acolo, îl găsești la moșia lui sfințind popi și păzind dobitoace.

CEI TREI CĂRĂUȘI

Am înțeles.

AL TREILEA ZIDAR

Drum bun, fără zăbavă.

(*Cei trei cărăuși pleacă.*)

SCENA IV

Aceiași, fără cărăuși, după cîteva clipe — MANOLE.

MANOLE

(Revine pierdut și frînt.)

AL TREILEA ZIDAR

(s-apropie de el cu glas mîngietor)

Manole, ai fost la apă?

MANOLE

(abătut)

Frate, e așa de greu.

AL TREILEA ZIDAR

Stai puțin aici pe piatră, lingă mine.

(S-așază amîndoi.)

MANOLE

Amintiri — vin în goană ca o stavă neagră din șesul părăsit al vieții. Și trec, și nu se mai opresc. Și altele vin asurzitoare ridicînd pulbere, că mă înec. Trupul stă și privește Bine de cel ce poate vorbi. Încelestată rămîne gura suferințe. pe rană.

(Ridică ochii oboșiți spre ziduri.)

De cîte săptămîni lucrăm?

AL TREILEA ZIDAR

De săptămîni? De șapte zile.

MANOLE

(apleacă fruntea, ar vrea să se redobîndească)

De şapte zile — fără alinare. Nu! Trebuie să fie mai mult. Ani întregi încap în şapte zile...

(Îi ia de mînă pe călugăr.)

Spune-mi tu, spune-mi! Ce-a făcut? Ce-a zis?

AL TREILEA ZIDAR

S-a silit să zîmbească. Adică nu — nu s-a silit... A zîmbit.

MANOLE

Adevărat, de silă nimic nu făcea. Numai din bucurie slobodă. Acum îndură sila cea mai grea. N-a zis nimic? Nic un cuvînt?

AL TREILEA ZIDAR

Numai tîrziu, înainte de a pune peste ea cea din urmă cărămidă: că zidul o strînge cum numai tu o strîngeai.

MANOLE

(se ridică violent)

Cine a pus cea din urmă cărămidă?!?

AL TREILEA ZIDAR

(îl reţine şi-l face din nou să se aşeze)

Linisteşte-te, Manole, oricine ar fi fost, nu e ou deptate să întrebî.

MANOLE

(se scutură ca de frig)

Da, nu e cu dreptate. Mai vorbește, dar încet că urechile mă dor de orice cuvânt. Și minile mele sunt reci, și am frig mare în mine, și nu pot s-aud cuvânt tare.

AL TREILEA ZIDAR

Manole, suntem în grija Înaltului.

(Ridică ușor un deget.)

MANOLE

(cu amărăciune neînchipuită)

Luminile au fost întile lui cuvinte. Mira cel din urmă! Ca oricare din meșteri voit-am să-i clădesc un lăcaș — Lui! Dar mie mi-a cerut tot. Am crezut că în clipa cea mai înaltă a încercării va opri cu un semn lucrarea. Dar nu, mie mi-a cerut tot. Din bucuria vieții am închipuit lăcașul. Cel ce se ridică e din suferința morții.

AL TREILEA ZIDAR

Acesta va fi și mai frumos.

MANOLE

(iarăși ascultă)

Dacă nu încetează vaierul, voi porunci să spargă zidul!

AL TREILEA ZIDAR

Ceea ce tu auzi, o! o! — poate numai urechea te chinuie cu păreri întlziate. Linistește-te, meștere. De-acum nimic nu se mai poate schimba. Așa a fost să fie. — Când totul se împlinește după porunci gândite cu mult deasupra noastră, să zicem și noi cu miile de guri, ce vin să se uimească...

MANOLE

A avut mîni, a avut ochi și trup întocmai ca noi acum. Umbla și se oprea. Noaptea, cînd ciorchinii zodiilor se coborau tîrziu între case și brazi, la mine venea. Toate sunt altfel acum. Trecerea cum s-a făcut?

AL TREILEA ZIDAR

Fără cuvînt, așa cum ridici mîna ca să faci o cruce.

MANOLE

A venit să scape un om. Din tot ce s-a întimplat în aceste zile fără sfîrșit — nimic nu știu. Numai în urechi mi-a rămas ca un vîrtej de apă adîncă.

AL TREILEA ZIDAR

Nu mai întreba. Ai lucrat zi și noapte, cu glas ridicat și cu hohot.

MANOLE

La care zid?

AL TREILEA ZIDAR

Noi ceilalți te-am ascultat în tăcere. Și munceam, și închideam ochii.

MANOLE

Grozăvă e această uitare în care am căzut. Și eu am lucrat? Nu! Nu! Nu se poate!

AL TREILEA ZIDAR

Întruna, fără întrerupere. Fără apă, fără pine. Și noi ziceam: „Doamne, Doamne“!

MANOLE

Oh, parcă m-am despărțit de mini, și trupul e undeva jos, și capul în altă parte. Sunt plin de răscoală, de somn și de moarte.

AL TREILEA ZIDAR

Pune ochii în pământ și nu mai gîndi!

MANOLE

Sînt cărămizile ridicate... O oboseală stărnită încă în picioare și întunecare în gînd. Nu, nu! Nu se poate! Cea din urmă cine a pus-o?

AL TREILEA ZIDAR

Manole, nu întreba... Că nu e bine și nici cu dreptate!

MANOLE

Nu, nu se poate... Uită-te la mine: mai sunt eu cel ce am fost? Manole nu mai este. Privește minile astea sîngerate din senin, sînt ale mele? Manole a plecat. Manole nu mai este. **Numai un trup a rămas aici care s-a rănit de spinii cerului. Trupul va mai întîrzia puțin în lumină, va mai perunci, va mai zbiera. O zi, două mai tare — pe urmă tot mai slab încă o zi.**

AL TREILEA ZIDAR

Să aduc puțină apă trupului chinuit?

MANOLE

Manole nu mai poate să vadă apă. Manole e ca un cine bolnav.

AL TREILEA ZIDAR

Privește puțin cerul. Îngeri să sufle în rana ta. Să ți se facă iarăși bine.

MANOLE

Manole nu iubește cerul. Și îngerii-i fac rău fiindcă Manole a pierdut lot.

AL TREILEA ZIDAR

Cuvintele omenеști pentru sufletul tău nu sunt leac.

MANOLE

(dă tăgăduitor din cap)

Viața ei trece lumină prin veac. Ceea ce nu se mai poate întoarce, stă și acum în fața mea. Cînd îi ziceam: du-te, venea, cînd îi ziceam vino, rîdea! Viața în trecere cu tresărire de stea. Din iubire pentru ea am zămislit lăcașul, prin iubire pe Altul slăvind. Stîncă neagră nu-l ridică, varul alb nu-l încheagă. Zidul — se prăbușea. Ea vrajă potrivnică scornea. Luminări în Argeș stîngea. Eu ziceam: Draga mea, întîlnirea noastră e blestemată și rea. Nimic nu se prindea. Ea tot mai tare iubea. — Pe urmă — dar toate celelalte le știi... Acum hotărî de netrecut ne desparte. Lăcașul crește nebun. El va fi un cîntec de iubire împletit cu un cîntec de moarte.

AL TREILEA ZIDAR

Așa este. Nehotărît, lăcașul va sta între lumina de ieri și tristețea de azi, veșnic.

MANOLE

Acum lasă-mă singur. — Nu, nu mai pot răsufla!

(Se ridică dintr-o dată.)

Ce se isprăvește aici?

(Hohotind, biciuiește aspru căzduhul.)

Zoriți, zidari!! Că Manole nu are răgaz! Cu sîrg, băieți! Copiii și ajutoarele! Pe scări, fără preget, unul peste altul! Copii, dați cărămizi! Fiecare cărămidă o carte ridicată cu două mini în sus, cartea vestilor rele și bune. Că e mult rău aici, dar poate nici binele nu lipsește. Binele abia îl ghicim, răul din adînc îl simțim. Zoriți, băieți, sporiți, zidari! Lumea urnită spre noi de mirarea jertfei, să plece copleșită de-nfăptuire. Dacă fapta noastră nu e bună, să fie cel puțin frumoasă, să fie cel puțin înspăimîntătoare! Dacă lăcaș de slavă nu va fi, să rămînă cel puțin semn de amenințare, ridicat de oameni împotriva puterilor. Din zori pînă-n apus, fiecare la loc, trupul cu păcatele în muncă și fioc! Proptiți temeliile către miazănoapte de unde ne-au venit surpările și deznădejile. Vom face turle, vom pune cruci! Unul pentru altul să fiți îndemn, nu piedică! Tu de ce te-ai oprit? Tu unde te duci? Dece zăbovești? Ce numeri?

(Se aud ciocanele și sunetul tot mai grăbit al uneltelor de lucru.)

Prea mult răsuflați! Nu mai priviți peste brazil! Eu n-am răgaz! Legați scară de scară! Și unde nu ajungeți, picioare pe umeri!

UNUL

Se muncesc mult greșii de se omoară!

ALTUL

Lui Manole tot nu-i e de-ajuns.

MANOLE

Nu, niciodată! Mai repede!! Niciodată nu mi-e destul de repede!! Sus, jos, înainte, în lături! Nu pierdeți vremea! Vreau să curgă sudorile, să sece de oboseală gurile. Lungă să fie limba boului, dar să nu poată vorbi! Zidari, ați fost harnici pln' ați ucis, acum mina voastră trîndăvește. Călcați pămîntul și-l frămîntați, să asude dedesubt oasele și arama!

(Tot mai amenințător.)

Zoriți, fără sete, fără foame. Pentru chinul meu destul de repede nimic nu este. Ridicați, măsurați, amestecați și zdrobiți. Zidurile să crească, frunțile să izvorască șiroaie. Fără încetare, zi și noapte! Clopotele — călite de fulger mi le doresc! Încă o duminică, încă două, încă trei! A treia duminică le veți auzi limpede și sus, răspunzînd nedreptății din adîncimi. Grăbiți, zidari!

(Plesnește căzduhul.)

Ciobane, ațîță cuptoarele de cărămizi! Pescare, umple buțile cu apă! Băieți, var și cărămidă! Aprindeți pădurile, să se vadă de departe că aici zece draci clădesc o biserică lui Hristos!

UNUL

Var și cărămidă! Că meșterul ne mină. Trageți boi în jug, că plugarul scoate singe cu biciul. Trageți, că plugarul nu vrea să mai privească înapoi!

ÎNȚIUL

Var și cărămidă.

AL DOILEA

Scări și birne.

AL PATRULEA

Căbile și scinduri.

AL CINCILEA

Nisip și piatră.

AL ȘAPTELEA

Trudă și sudoare.

AL NOUĂLEA

Zi și noapte.

AL CINCILEA

Pământ și moarte.

AL ȘAPTELEA

Frați nu cîrțiți.

AL OPTULEA

Lăsați-vă biciuiți!

MANOLE

Nebuni de curte nu suntem, nici oameni — ci draci! Dracii lui Hristos! Lucrați **nu** zăboviți! Timpul nostru e zgîrcit măsurat, și nu ni se va îngădui nici o răsufare mai mult dincolo de înălțarea aramei. Lăsați **vîntul să vă sugă** sudoarea. Pînă deseară zidurile trebuie să fie sub noi! Trupurile voastre n-au suferit **nici scădere**, nici pagubă. Făpturile voastre cu glașul scîrțîind a pustietate le voi pune la munci, că m-ați hulit și m-ați pîndit! Ați scuipat **la picioarele mele**,

acum suferiți biciul **măi-marelui** Voi n-ați pus în învingere decît cîrtire, eu am **pus scumpă viață!**

(Sare de pe schele; jos rămîne numai Al treilea zidar și pescarul.)

AL TREILEA ZIDAR

(căt-re pescar)

Manole vorbește aiurea.

MANOLE

(Își face loc pe schele între zidari)

Zoriți! Nu stați cu pumnii în șolduri. Că nu sunteți femeiuști netrebnice în poarta plăcerior! Sunteți pe schelele minunii! La o parte — să trec! Am băut turbările jurămîntului, să clădim de-acum cu mințile arse. Loc, îmi trebuie loc! Nimic nu e bine. Temeliile lumii sunt fără de noimă. Cînd El a clădit, ce a jertfit? Nimic n-a jertfit, nici pentru țării, nici pentru țărîmuri. A zis și s-a **făcut**. Și totuși mie totul mi-a cerut. Loc, vreau loc!

(Îa un spărgător enorm de oțel și, învîrtindu-l, dă în zid.)

În lături, să mă pot învîrți! La ce stați, de ce nu lucrați?!

(Lovește.)

Loc! Vaierul prin piatră pătrunde. **În lături! Alte măsuri**, pentru alte ferestre! Alte cercuri temelie turlilor! Mai înalte decît le-a voit începutul, în tulpină mai subțiri decît în cîntecul bucuriei!

(Lovește.)

Loc! Vaierul nu conținește! Lovind mai tare țipă, parcă în carne lovesc. Ah, mișelilor, ați lătrat în jurul meu ca o armălaie de cîini, și-ați rupt jurămîntul, dar eu nu l-am rupt.

AL TREILEA ZIDAR

(*către pescar*)

Până la urmă nu știu ce va mai fi cu Manole. Ce vrea? Să se abată de la întiul chip?

MANOLE

(*lovește*)

Biei subțire de foc, șarpe lung, mi-ar trebui să vă ard. Să rămâneți însemnați pe trup cu semn tilhăresc. Să vă arate lumea: Ei sunt! Să vă ocolească hulindu-vă, că ați sugrumat femeia în zid. Judecata mea mi-o voi face-o singur, judecata voastră cine va face-o? Lucrați, nu zăboviți! Munciți nu cîrțiți!

(*Lovește, o bucată mare de zid cade. Cîțiva se adună în jurul lui îngrijați.*)

GLASURI

Ce faci Manole?

MANOLE

(*cu totul ieșit din muniți*)

Luați spărgătoarele și ajutați. Am voit să schimb înfățișarea lăcașului dar glasul tot se mai aude. Nu scuipați. că sunteți pe-un mormînt. Nu înjurați că sunteți pe-o biserică. Tăceți mulcom, că unul din voi a ucis.

GLASURI

Manole, tu strici ce-am ridicat?

MANOLE

(*lovește*)

Pieire nefirească să ajungă din urmă pe cel ce dincolo de înălțarea lăcașului mai vrea să trăiască. Să ni se uite numele.

Să ni se ardă casele și cenușa mădurelor noastre pe apă să se arunce. Dați la o parte pietrele, nu șovăiți! Grăbiți, nu priviți!

AL TREILEA ZIDAR

(jos)

Ce facem cu el? Să-l oprim?

(Către cel de sus.)

Păziți!

ALTUL

Să nu-l lăsăm, să-l legăm de-un copac!

MANOLE

(tot mai tare lovește)

Nu mai vreau ferestre, nu mai vreau turle, nu mai vreau nimic! Vaierul tot mai tare se aude. Gol și uitare să se lase în jurul nostru. Povestea noastră să se cufunde-n pământ, că a fost cea mai grea, cea mai tristă, mai fără de noimă, tulburătoare, din toate poveștile purtate vreodată de vânt.

Un berbec de cetate imi trebuie!!

ZIDARII

(Se adună.)

MANOLE

Un spărgător mai puternic!

CÎȚIVA

Ce faci? Manole?

CINCEL

Vrea să sloboadă jertfal

MANOLE

(Lovește, cade o parte din zid.)

ALTUL

(Iven să-l apressă.)

Noi clădim și tu dărimi!

MANOLE

(sălbatic)

În lături!

ALTUL

Unde va ajunge?

AL CINCLEA

Manole, nu mai lovi!

AL ȘAPTELEA

Oprește-te, Manole.

AL DOUĂLEA

Dă-te jos, Manole!

TOTI

Jos, Manole. Jos!

MANOLE:

(Începe.)

Nu mai vreau nici alte turle! Nici alte ferestre! Nu mai vreau nici biserică! Nu mai vreau nimic! Loc, loc, loc!

AL SASELEA

Oprește că altfel te legăm!

ALTEL

Lasă-ne în munca noastră. Fieacă, Manole. Jos!

MANOLE

Nimic nu mai vreau! Nimic! Totul să se dărime! Vaierul! Vaierul! Nici acum nu-l auziți? Manole l-aude, toți îl auzim. Eu v-am legat, eu vă dezleg. Nu mai vreau minune, nu mai vreau nimic. Pe ea din piatră o vreau! Lov!

AL SASELEA

Săuți să-l legăm! Că altfel totul de la capăt începe! Ce stați! Săuți!

TOȚI

(Îl scotoc, gura să surdă asupra lui.)

MANOLE

(se ridică mereu între ei)

Cine sunt eu? Cine sunteți voi?

(Ridică spărgătorul spre ei.)

Loc, scăfirii inholbatel Ucigaşul care a fost? Care mină s-a întins? Care braţ în faptă n-a incremenit? Subt coaste care inimă n-a rămas un pumn de cenuşă în faţa femeii din miazăzi?

Peste ea cea din urmă cărămidă cine a pus?

(Către Al şaselea.)

Numai tu ai putut să fii! Fă-ţi cruce! Numai tu! Numai tu!

(Ridică spărgătorul deasupra lui.)

TOȚI

(sar la el și-l opresc)

Nu, Manole, nu! Cazi în alt păcat!

AL TREILEA ZIDAR

Ți-am spus să nu mai întreb!

AL ȘASELEA

Bănuiala ta are ascuțiș întors, Manole. Dacă cu orice preț vrei să-l știi, acela ai fost tu. Tu ai zidit-o de la început pînă la sfîrșit. De la cărămizile sprijin subt picioare pînă la cărămida coperiș deasupra capului. Altfel pieptul femeiesc nu și-ar fi îndurat fără împotrivire sfîrșirea.

MANOLE

Vai nouă, — totul sfîrșit! Eu nu! Eu nu! Manole nu! Niciodată!

(Lovește în zid.)

ÎNȚIUL

Ceea ce faci e în zadar. Ea nu mai trăiește.

MANOLE

(lovește repede una după alta, puterile îi scad, obosește, se topește pe-o piatră)

Nu — mai — trăiește.

Nu — mai — trăiește. — V-a slăbit glasul și vouă. —

Acum — stăți, — acum vă este ușor, acum nu mai plecați.

(Gîfîind tot mai slab.)

Nu mai trăiește — vi se pare așa de firesc — vă aplecați peste mine cu clătinare din cap — și mă doriți — revărsat — într-o jalnică obișnuință.

(Blînd și nespun de trist.)

Frați zidari — spuneți-mi. Acum a încetat — acum vaierul a încetat — spuneți-mi. Nu — nimic — Manole unde-i? — Acum — oh — da — odată o stea — în minile mele țineam — s-a jucat cu noi de-a moartea.

TOȚI

(Stau și-l privesc dureros.)

MANOLE

(pierdut, abia șoptind)

Voi sta aici. — Ce departe unul de altul — în suferință. — Acum e liniște. Toți ați tăcut?

Undeva s-a oprit un vînt.

Undeva a conținut un glas.

Străini suntem în mare singurătate și-n veșnică pierdere.

Lăcaș abia început, mormînt de îngeri și sfinți, cîntă spre golul înaltului taina ei călătoare printre veșnici părinți!

ACTUL AL CINCILEA

Un colț al bisericii isprăvite intră pieziș pe scenă. Nu se vede decât partea de jos, intrarea principală, treptele. Spre stînga niște rămășițe de schele.

SCENA I

ZIDARI, TRECĂTORI

ZIDARI

(Pe trepte, trag din răsputeri de niște funii cari duc în biserică. Se ridică clopotul. Cu strigăte obișnuite la asemenea lucrare.)

AL TREILEA ZIDAR

Încă o dată! Unu, doi — așa în sfîrșit clopotul sust

ZIDARI

(Adună funiile, se împrăștie.)

AL CINCILEA

În chingi clopotul a fost prins de subsuori, cum prinz o fată cînd vrea să treacă pîrul.

AL ȘAPTELEA

Vrabia cîneapă visează. Tu vezi tot fete. Clopotul fată. Tufele fete. Funiile plete. Iarba păr. Stelele ochi. Toată lumea — fată-mprăștiată. Și încă ce fată! Domniță curată

AL NOUĂLEA

Mai adunați și stilpii ceia, că nu sunt puși să prind rădăcini aici!

AL OPTULEA

Și totuși umbră de copac n-ar strica pentru cei ce vin și pururea vor veni să se minuneze. Din umbră să-și întindă vinele fericite în largul priveliștii.

Am auzit că domnitorul vrea să-și pună în stemă biserica aceasta, dimpreună cu cei doi vulturi gemeni de sus, care în fiecare zi rotesc deasupra noastră pe la ceasul acesta.

AL TREILEA

Alt ce ar putea să pună? Vedeți frați, atât rămîne după noi: înfăptuirea, și încă vuietul neschimbat al apei și poate tristețea vreunei legende, dar nimic din zbucium.

TOȚI

(Privesc cu tristețe în gol.)

ÎNȚIUL

Și zbuciumul nu se poate pune în stemă.

AL TREILEA

Acum totul e isprăvit. Se cuvine să nu fim triști. În fiecare clipă trebuie să sosească Vodă.

(Zidarii țîi fac de lucru.)

ÎNȚIUL

Știe oare Manole ceva? Eu tot așa simt — de cînd m-am trezit simt că astăzi se întîmplă ceva.

AL DOILEA

Și eu la fel. Poate că Vodă vine să-i aducă ostada.

ÎNȚIUL

Legea e lege. Și ce s-ar întâmpla cu noi?

AL TREILEA

Cînd a veni Vodă și ne-o întreba de nume, vom afla.

AL DOILEA

Nici o vină nu avem. Soborul va judeca și dacă e bine și cu cale să se încerce în lăcașul acesta schimbarea pinii în trup și a vinului în singe, sau dacă nu cumva ar fi mai bine lăcașul să se dea schismaticilor! Astă-noapte mina de aur a Fecioarei a căzut din icoană.

AL TREILEA

Semne sunt — și umblă prin toată lumea. Totuși nu mă îndoiesc că Vodă vine să se bucure de lăcașul isprăvit. Nu vine să judece. Și în cele din urmă, cu toată suferința — o mulțumire poate avea și Manole. Biserica e atît de frumoasă — Maica Precista dacă ar fi să nască a doua oară pe Isus, ar trebui să-l nască nu în iesle, ci în lăcașul acesta.

(Din dreapta vine Manole pe lîngă zid.)

Uite, Manole în jurul bisericii aiurind ocolește. De săptămîni tot așa umblă.

ÎNȚIUL

Umblă parcă n-ar umbla.

AL DOILEA

Vorbește parcă n-ar vorbi.

AL TREILEA

Trăiește parcă n-ar trăi.

ÎNȚIUL

Ca un duh speriat și rătăcit, de iese pe la răspintii spre alte țărîmuri.

(*Se duc spre stînga.*)

SCENA II

GĂMAN sosește din stînga. MANOLE, istovit, mai bătrîn, fața devastată, barba crescută, se apropie de el, din amîndoi în mijloc.

MANOLE

Gămane, ești aici? Unde ai fost? De unde vii?

GĂMAN

Pe la toate minăstirile m-am rugat.

MANOLE

Știi tot?

GĂMAN

Știu tot.

MANOLE

(*Îl ia de mînă, i-arată locul*)

Aici.

(*Vorbește parcă i-ar spune o taină.*)

Ea a crezut că e joc.

GĂMAN
(dă din cap)

Știu.

MANOLE
(soplește)

Și n-a zis nimic. A crezut că e joc.

GĂMAN

Știu.

MANOLE
(lot destăinuind)

Am ucis-o cu minile mele. Dar ea a zîmbit.

GĂMAN

Știu.

MANOLE

Astăzi plec.

GĂMAN

Știu.

MANOLE
(ascultă)

Tu auzi cîntețul din zid?

GĂMAN

Îl aud.

MANOLE

(*transfigurat*)

Aici nimenea nu-l aude, numai eu. Și-acum și tu. Numai noi doi îl auzim. E parcă ~~viața~~ **toată** pe care încă o dată o încerc. E cîntecul obirșiiilor și al sfîrșiturilor în neschimbarea aceluiași cerc.

GĂMAN

(*s-apropie cu urechea de zid*)

Da s-aude. Acum sunetul înalt și lung, depărtat ca o chemare. Acum mai jos.

(*Suspînă.*)

Bôje moi, Bôje moi! — **Manole**, multă țară e îngrozită, glasuri s-au ridicat în sobor și sfatul boieresc face vorbă **asupra ta, să fii judecat pentru omor.**

MANOLE

(*frînt*)

Ce deșertăciune în toate întocmirile! Apărător al legii nu e **numai soborul**, apărător al legii sunt și eu, și vreau în socoteala mea să se pună sugrumarea vieții, dar lăcașul nu. Acesta Dumnezeu singur și l-a ridicat printr-o minune, pe care doar El o înțelege. Eu am fost numai o netrebnică unealtă, o scindură în schelele pe care le dărimi, cînd clădirea e gata și folosul vremelnice **nu le mai cere**. Așa suntem noi toți, unelte și scinduri în schele; unii-și dau seama mai curînd, alții mai tîrziu. Prin ceea ce din durere **nimic nu ni se scade**.

Alt n-ai nimic să-mi spui?

(*Ridicînd glasul.*)

Pe-la casa **noastră** ai trecut?

GĂMAN

Între spini veninoși stă poarta întunecată, unde puneai
frunză mîntuitoare de leuștean. Dobitoacele Ei, dobitoacele
Ei sfinte s-au dus sub pămînt.

MANOLE

Alt nimic?

GĂMAN

Alt nimic.

(Rămîn amîndoi lingă zid, cu privirile pierdute.)

SCENA III

Sosesc din dreapta VODĂ, BOGUMIL, un băiat de curte, cîțiva sulițași
mai în urmă, boieri încruntați și călugări fanatici urmași de robi. În
stînga se adună popor în jurul zidurilor.

VODĂ

*(Înalt, gras, ușor cu toată greutatea, abia ajuns, răsufîind, se întoarce
către băiat, care se uită-n sus, cu gura căscată.)*

Ei băiete, nu vorbești?

BĂIATUL

Laud pe ctitor.

VODĂ

Și dacă ai fi în locul meu, al ctitorului?

BĂIATUL

Știu eu? Atunci aș lăuda pe Manole.

VODĂ

Numai atit?

BĂIATUL

Mai mult ce să zic? În locul măriei tale aș da afară din călindar un sfint și-aș pune în locu-i numele lui Manole.

VODĂ

Dacă aș fi băiat de curte, aș gindi și eu la fel, dar soborul gindește tocmai dimpotrivă. Ce gindește Vodă, e treaba mea.

(Îl bate pe umăr.)

Cu voia ta, firește!

(Privește în sus.)

Asta-i tot așa de neîndoios o minune, pe cît sunt eu voievod Ce părinte?

(Către Bogumil.)

Strașnic om Manole ăsta. Sufletul nu și-a cruțat, dar uite ispravă frate, pentru sute de ani!

(Către mulțime.)

Ei, sunteți tot așa de mulțumiți ca și mine?

ÎNȚIUL ZIDAR

Vinul e tulbure stăpine.

VODĂ

Las' că vom vedea.

AL TREILEA

Stăpîne, îți dorim încă mulți ani de luptă întru ale creărilor, mintuirilor, moștenirilor. Noi cei de aici nu am ales numai părțile ușoare fără a da piept și cu toate îndoielile obștești și cu toate tulburările, ce se amestecă printre ele. O limbă limpede nu putem avea, ținînd seama și de afunzimile de subț noi și de toate cele acolo auzite și văzute. Fără de harul de sus nu am fi învins puterile din prăpăstii. Acum îți punem la picioare noul lăcaș, care va fi împăcarea voievozilor, mîngîierile robilor, și bucurie tuturor pruncimilor viitoare. Cei ce vor veni, vor judeca mai bine partea bună cerească a ei și partea rea, pămîntească, a ei.

VODĂ

Scris este: să dați lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu și voievodului ce e a voievodului. Voi ați făcut amîndouă lucrurile cu o singură faptă. Îmi voi da silința să nu mă cert cu El pentru darul vostru. Se pare însă că sunt mucenici aici, cari așteaptă să le fiu lecuitor suferințelor.

(Caută pe Manole.)

Tu ești Manole?

MANOLE

(vine mai aproape, inexistent)

Eu.

VODĂ

(clătînînd din cap, se întoarce către boieri și călugări)

Boieri și călugări, fără fere!, mai aproape! Priviți-vă omul, pe urmă să-mi spuneți ce mai doriți!

(Către Manole.)

Cînd te-am văzut pe urmă, erai încă tinăr. Cît p-aci să nu te cunosc. Furtună din care deșert te-a pustuit așa, Manole? Au ce suflare a făcut din părul tău virtej și spuză?

MANOLE

(sfîrșit)

Suflarea aceea nu are nume, dar dacă vrei, ti poți spune: „fără sărbătoare” și „fără noroc”.

În pămînt mi-am pus capul și-am zis: Doamne, dacă a fost pedeapsă, de ce a fost? Pentru a ști răul și binele n-am furat rodii oprite. N-am batjocorit îndemnînd la desfrii îngerii trimiși la Gomora. N-am voit să clădesc turn din creștetul căruia să rid de potopul său. Doamne am simțit adîncimile tale apropiindu-se de gura mea — și apoi din nou depărtîndu-se. Numai slăvirea Ta am voit-o, și totuși m-ai încercat cu toate stihiiile. Dacă pedeapsă n-a fost, ce-a fost?

BOGUMIL

Alegere și har.

VODĂ

Nedrepti niciodată să nu fim cu întimplările, meștere. Nu e un noroc — că ai putut să ridici asemenea biserică? E cea mai frumoasă în toată credința răsăritului, adică în singura dreaptă-credință. Stă aici, de piatră, și totuși așa de ușoară că ar putea la fel să plutească și pe mare. Aici, sau mutată prin văzduh în altă țară, ea ar fi tot cea mai frumoasă. Rodul muncii și al minilor tale!

MANOLE

Ce e munca, ce sunt minile? Ce e iubirea, suferința și moartea noastră? Înalte, și tu părinte Bogumile, rugați-vă să nu se mai sălășluiască în nimenea patima clădirei ca în

meșterul Manole cel de cumplită amintire. Că patima aceasta coborâtă de aiurea în om e foc, ce mistuie preajmă și purtător. Și e pedeapsă și e blestem. Sunteți de față, toți, oameni, creștini și copii. Va ghici vreodată cineva? — Nu, nu va ghici — și nimeni nu va înțelege — o! unde sunt? ce mai vreau? Nu cereți grai lămurit omului cu gindul rupt. De sub picioare pământul să piară nu vrea, în piclă neagră sunt fără ieșire și fără toiag. Doamne, pentru ce vină neștiută am fost pedepsit cu dorul de a zămisli frumusețe?

VODĂ

Credeam că te găsesc mai mîngîiat.

MANOLE

Locul nu mi-l mai găsesc în atîta loc. Ceasul meu a înțetat.

Am dat ce am dat, orice dobîndă e de prisos. La porți închise singerez lingă singurul tot, ce mi-a fost în viață frumos.

BOGUMIL

Nu cîntări, nu socoti. Crede!

MANOLE

Fără de voie, pumnul se strînge împotriva credinței astăzi și totdeauna.

BOIERII ȘI CĂLUGĂRII

(Se mișcă a amenințare, apropiindu-se.)

BOGUMIL

Îmblînzește-ți, Manole, cuvintele. Crede! Nu judeca, nu cîntări. Nu cîrti. Nu socoti. Crede!

MANOLE

Uite brațul meu: e blind. Uite ochii mei: astăzi sunt blinzi. Și blind e și mersul meu, și statul în picioare, fiindcă... fiindcă... oh, nu mai știu... Sufletul e așa de sfârșit, că nu poate să fie decît amar împăcat. Tot ce mi-a rămas e sălbăticia cuvintului.

BOGUMIL

Ți se va ierta ție păcatul acesta, și altele încă o mie.

VODĂ

Nu stringe pumnii Manole, că biserica ta cîntă peste toată țara. Dacă ai vedea-o o dată din vale, uitarea ți s-ar așterne pe amintiri. Totul e și mai minunat decît s-a putut vedea din chipul mic. Eu uit comorile prăpădite, răutățile curtenilor, și uneltirile altora.

BOIERII ȘI CĂLUGĂRII

(Se uită cu înțeles unii la alții.)

MANOLE

Nu, stăpine, amintirile mele nu se sting. Ochii nu se închid. În urechile mele, somnul nu tace. Lacrimă mă simt, întîrziată, și caut odihnă de piatră.

BOGUMIL

Mare e durerea ta, ascunse căile Domnului.

(Vrea să facă cruce deasupra lui.)

MANOLE

(Îl oprește)

Încă nu, părinte, încă nu.

UN CĂLUGĂR

Se împotrivesc crucii

MANOLE

În zid ea s-a stîns, dar în mine ea tot mai strigă. Rîdicat din carnea mea strigătul copleșește vuietul lumii. Și sunt surd și-aproape nu mai aud vorba mării tale. Pentru cîntecul ce s-a mai auzit din sicriul zidului, am mai întîrziat o clipă cu singele în tremurare. Nu mai am nimic de așteptat, și totuși între zi și noapte mai zăbovesc, prîvirea mea spre același loc veșnic-se-ndrumă, poate se deschide încă peretele cum mormîntul Celui ce a trăia zi a-nviat s-a deschis, s-o văd înviat — numai lumină, așa cum a intrat.

BOGUMIL

Unii mor tineri, alții mor bătrîni. La judecata din urmă ea de aci va ieși, cînd ca păsări de toamnă îngeri călători pe biserică se vor odihni, trimbuînd peste Argeș, peste sate și stîni.

VODĂ

Pentru tine în ziua aceea arhanghelul nu va trebui să-știe la cîntar, ci va pune pe tipă din stînga a cîntarului toate păcatele tale, iar pe cea din dreapta biserică aceasta. Spre stînga limba nu se va apleca. Dar pînă atunci mai ești mult.

Încă o sută sau două de ani Vodă mai vrea să trăiască, și Vodă poruncește și lui Manole să trăiască, să se lupte de dărnicia noastră fără sfîrșit.

MANOLE

(cu crescîndă, grăbiuă răsufarc)

Nu, stăpine. Tot ce mai doresc e să mă lași — să mă lași să mă sui în biserică. Vreau să trag cu clepotul înțila

oară pentru aceea care ~~clădire de clopot~~ n-a avut — numai
atit, stăpine — numai atit — Stăpine, Inerul e isprăvit, astăzi
ne vom împărtăși așa cum am venit.

VODĂ

Fie, dași cuvintele tale, toate, nu le-nteleg. Voi fi între
slagile tale pînă la sfîșit. Du-te acum, trage clopotul. Pe
urmă mai vorbim în liniște.

MANOLE

Da, o să mai vorbim, ~~mult~~, și mai ales în liniște. O să
vorbim uitindu-ne muți unul la altul. Eu nu voi zice nimic,
iar tu stăpine vei asculta și vei înțelege — că altfel — că
altfel — nu se poate.

(Către Bogumiț.)

Părinte, dacă m-am împotrivit crucii tale, a fost fiindcă
voiam să-ți-o cer acum.

BOGUMIȚ

(Face crucea.)

MANOLE

(Intră, clătînlîndu-se, în biserică.)

SCENA IV

Aceiași, fără MANOLE

VODĂ

Ce-a voit Manole cu cuvintele din urmă? A cerut bine-
cuvîntare ca de plecare. Nu se pornește la drum prin biserică
și nici prin turle.

(Boierii și călugării se apropie de Vodă.)

ÎNȚIUL BOIER

Ne întrebăm și noi, dar nu ce vrea el, ci iată: ce dorești măriă ta?! Că înțelesul și hotărîrea nu ne fu astfel. În stemă, biserica aceasta vei lua-o în zadar, căci scăpat de aici, Manole va putea oricînd un altar și mai frumos să-nchipuiască. De altfel, singur s-a sumețit lucrătorilor, că încă o faptă îl mai așteaptă. Astfel se pregătește el să-ți batjocoască comorile deșertate și să iasă din cuvînt!

(Clopotul începe să sune.)

VODĂ

(se-ncruntă)

Lucrătorii să vie!

(Către boieri.)

Prin menirea mea pămîntească au trecut întîmplări și furtuni de pomină — credeți că astfel voi face cruce peste toate? De săptămîni astea iară și iară le aud. Nu e chip să vă pun stavili? Vreți să-mi îndirjiți mindria? Vreți să-mi ațîțați spaima de a-mi pierde norocul? Pe Manole, pe boieri, pe lucrători, — pe cine voi lega?

(Zidarii s-au apropiat.)

Lucrători auziți — clopotul cade-ntr-o dungă să alunge de pe pămîntul acesta orice prăpăd. Luați aminte, și răspunzînd să aveți sufletul pe limbă! Lucrători, cine uneltește?

ZIDARII

(Se privesc mirați.)

VODĂ

(strigă la ei)

Răspundeți!!!

UN CĂLUGĂR

Manole s-a împotrivit crucii!

AL TREILEA ZIDAR

Nu crucii, ci laudelor.

ALT ZIDAR

Pe cataligele mândriei el niciodată n-a umblat.

ÎNȚIUL ZIDAR

De la o vreme Manole vorbește în ghicitori tot mai în-
tunecate. Cine poate să le-nțeleagă? Spusele lui ascund
tot alte și alte tilcuri. Vorbelor lui le-am pierdut cheia. Și
încă o mîhnire pare a fi de neînlăturat!

AL DOILEA BOIER

A spus sau nu a spus — cade puțin în cumpănă. Dar el
a ucis cu gînd blestemat și asta nu-i o ghicitoare. Măria ta,
avem pravili cari nu trebuie să călcească!

AL TREILEA BOIER

A învins stihurile cu omor și fapta lui strigă la cer!

MULȚIMEA

(*Murmură împotriva boierilor.*)

ALT BOIER

Rostește osînda, măria ta!

VODĂ

(Își mută toiagul dintr-o mână în cealaltă, și privește tulburat și mut.)

BOIERII ȘI CĂLUGĂRII

Osînda!!!

ÎNȚIUL CĂLUGĂR

S-a prorocit că va ~~veni cu~~ înfățișare mare și cu semne strălucite, ~~dar~~ înăuntru va fi pildă de stricăciune. Iată acesta e înțitul lăcaș al lui Anticrist!

BOIERII ȘI CĂLUGĂRII

Osînda!!!

ÎNȚIUL BOIER

Auziți-l cum trage clopotul — cumplit și fără smerenie, parcă s-ar certa cu cerul!

ALT BOIER

Trăind — ne batjocorește, trăind — va fi o primejdie — fărădelegea neispășită va atrage blestemul asupra tuturor!

VODĂ

(gîfînd)

Auziți arama — auziți arama — răspunzînd nedreptății din adîncimi!

MULȚIMEA

(se tulbură)

Nu, nu se poate!

ÎNȚIUL CĂLUGĂR

Prin vremi voievozii s-au bucurat să fie slugile sfintei
biserici, care i-a uns!

MULȚIMEA

(în tulburare crescândă, spre boieri)

Nu, nu se poate! — Ce vor? Nu se poate! — Cine sunt?
— Nu se poate!

ÎNȚIUL CĂLUGĂR

(întonându-se către mulțime)

Cine a mai văzut mădulare răsculindu-se împotriva trupu-
lui din care fac parte? De ce strigați, de ce vă tulburați,
de ce urlați? Voi sunteți ferestrele prin care în biserică intră
lumina? Voi sunteți ușile de apărare și stâlpi de sprijin? Voi
sunteți clopotele care vestesc, care înalță și osîndesc? Cine
ridică glasul — împotriva numei fără de trup, din care a
doua oară ne-am născut? Să vie să-l privim! Să stea în
față, împotrivindu-se!

MULȚIMEA

Nu, nu se poate! — Manole, meșterul neasemănat, tre-
buie să trăiască! Nu, nu, nu se poate! Iată-ne — toți — toți
suntem în biserică — și-n preajma bisericii. Noi strigăm,
boierii urlă, noi apărăm, călugării osîndesc — toți suntem
jos. Manole singur e sus, — singur deasupra noastră — dea-
supra bisericii! Alt sfat, alt sobor! Acesta să plece! Acesta
să se întoarcă!

(Toată mulțimea se mișcă, sulțiași fac gard de sulți în fața năvălei.)

ÎNȚIUL BOIER

Robi ai pământului — sus în turlă! Puneți zăvoarele pe
ușa scârilor! Doboriți schelele de cealaltă parte! Să nu mai
scapel!

BOIERII ȘI CĂLUGĂRII

Moarte clăditorului!

(Robii năvălesc în biserică, în cel mai mare tumult; clopotul dintr-o dată se oprește.)

VODĂ

Stați! Ce e? Ce s-a întâmplat? Cine se ridică? Cine dă porunci?

MULȚIMEA

(Amuțește dintr-o dată, privind în sus.)

UNUL

Manole a ieșit pe marginea bisericii.

TOȚI

(Se uită în sus cu fior.)

ALTUL

Manole ingenunchează spre răsărit.

ALTUL

Acum spre apus.

MULȚIMEA

(strigă de jos)

Manole, Manole!

MULȚIMEA

(cu temere)

Ce e, ce vrea?

(Toți îl privesc cu răsuflarea tăiată.)

VODĂ

Stați, nu mișcați! O vorbă să nu crăciți!

GĂMAN

(vine în mijloc, în aiurare interioară)

Cîntecul din zid te cheamă spre alt tărîm, unde huma e albastră și unde se duc toate viețile. Dintre turle privești și ți se pare jalnică lumea și toată frumusețea. Sufletul tău se desprinde din trup, lumina se învîrte, cerul îți pare jos ca un scut. Gîndul tău zboară, trupul tău cade ca o haină care te-a strîns și mult te-a durut.

(De după biserică un țîpăt.)

Manole s-a aruncat în văzduh.

(Țipete în mulțime. Plîns de femei. S-aud șoapte.)

Căzut...

GĂMAN

(s-a scuturat sinistru, pe urmă se liniștește tot mai mult)

În zid un cîntec a contenit. *Slava tibi, Gîospodi, slava tibi!* Primește-l de-a-dreapta puteril

CÎȚIVA

(Aduc trupul în mijloc.)

AL ȘASELEA

(s-aruncă peste el)

Manole, eu te-am urît și te-am iubit mai mult decît oricare. Pune-ți încă o dată mina deasupra mea, ca atunci cînd am voit să plec și n-am putut. Nu trebuie să spui nici un cuvînt — numai mina s-o ridici.

(Se vede mina lui Manole crispîndu-se în chip de iertare.)

Mort.

TOȚI

(S-adună împrejur, este-un sclncet reținut.)

VODĂ

(Își descopere cupul.)

BOIERII ȘI CĂLUGĂRII

(De asemenea.)

VODĂ

Așa a spus: Lucrul e isprăvit. Astăzi ne vom împărtășia așa cum am venit.

(Cu amară ironie.)

Hal Leșul să fie dat soborului.

AL TREILEA

Manole, Manole, ce vom face?

ALTUL

Doamne, cel ce a clădit biserici.

ALTUL

El tot așa zicea: Înfăptuirea bisericii cere tot, și te dăce de-a dreptul în moarte sau sărăcie, în cer sau nebunie.

AL CINCILEA

(către Al doilea)

Tu pescar, te vei întoarce iarăși în apă?

AL DOILEA

Sunt cu rostul pierdut.

ALTUL

Nu vom ştii cum să ne mai găsim un loc în viaţă, vom
rătăci din loc în loc.

AL TREILEA

Cind noi nu vom mai fi, apa şi adincul pădurilor vor
mai vui aici, amintindu-ne fără să ne numească, surd şi
cumplit, a-ù, a-ù! din veac în veac.

ÎNTHUL

Doamne, ce strălucire aici şi ce pustietate în noi!

CUPRINS

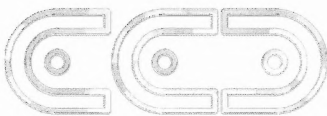
<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXIII
<i>Zamolxe</i>	I
<i>Tulburarea apelor</i>	65
<i>Meșterul Manole</i>	175

Lector : TRAIAN RADU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar 10.03.87.
Coli ed. 22.87. Coli tipar 22

Tiparul executat sub comanda nr. 70041
Combinatul poligrafic „Casa Scintei”
Piața Scintei nr. 1, București
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

EM

de

Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

